

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA**

VALDEMAR RAKOVSKI

**ILGALAIKIO MATERIALIOJO TURTO
NAUDOJIMO EFEKTYVUMO VALDYMAS
MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS**

Vadovas

Prof. Gintaras Černius

Vilnius, 2013

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA**

**ILGALAIKIO MATERIALIOJO TURTO
NAUDOJIMO EFEKTYVUMO VALDYMAS**

Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621N30005

Recenzentas

Vadovas

Prof. Gintaras Černius

Atliko

FVmis1-01 gr. stud.

Valdemar Rakovski

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	6
1. ILGALAIKIO MATERIALIOJO TURTO NAUDOJIMO EFEKTYVUMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	8
1.1. Ilgalaikis materialus turtas ir jo svarba įmonės veikloje	8
1.2. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo sampratos teorinė analizė	12
1.3. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo strategijos	14
1.4. Turto naudojimo alternatyvų įtaka ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumui.....	17
2. ILGALAIKIO MATERIALIOJO TURTO NAUDOJIMO EFEKTYVUMO VERTINIMO IR VALDYMO METODOLOGIJA.....	22
2.1. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo valdymo modelio kūrimas	22
2.2. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo analizė	24
2.2.1. Ilgalaikio materialiojo turto sudėties ir struktūros analizė	27
2.2.2. Ilgalaikio materialiojo turto pelningumo rodikliai	29
2.2.3. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimą apibūdinantys rodikliai	31
2.2.4. Ilgalaikio materialiojo turto techninę būklę apibūdinantys rodikliai	34
2.3. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo analizės rezultatų vertinimas ir pasiūlymai	
37	
3. AB „ROKIŠKIO SŪRIS“ ILGALAIKIO MATERIALIOJO TURTO NAUDOJIMO EFEKTYVUMO VERTINIMAS	41
3.1. Bendroji AB „Rokiškio sūris“ charakteristika.....	41
3.2. AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto sudėties ir struktūros analizė.....	42
3.3. AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą apibūdinančių rodiklių analizė	49
3.3.1. Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pelningumo rodiklio analizė	49
3.3.2. Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pardavimo pelningumo ir apyvartumo rodiklių analizė	51
3.3.3. Techninę būklę apibūdinančių rodiklių analizė.....	57
IŠVADOS	61
LITERATŪRA.....	64
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA	68
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA.....	69
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	70
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	72
PRIEDAI.....	74

LENTELĖS

1 lentelė. Ilgalaikio materialiojo turto apibrėžimai	9
2 lentelė. Nekilnojamo turto naudojimo svarstymo alternatyvos.....	18
3 lentelė. Biuro išlaikymo išlaidos	19
4 lentelė. Transporto priemonių naudojimo svarstymo alternatyvos	20
5 lentelė. AB „Rokiškio sūris“ konsoliduotos grupės sudėtis.....	42
6 lentelė. AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto struktūra	45
7 lentelė. AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto dinamika	47
8 lentelė. Pagrindiniai AB „Rokiškio sūris“ dinamiką įtakojantys veiksniai	48
9 lentelė. Pagrindiniai AB „Rokiškio sūris“ IMT grynąjį pelningumą įtakojantys veiksniai.....	51
10 lentelė. Ilgalaikio materialiojo turto kitimą įtakojantys veiksniai 2009 – 2011 m.....	53
11 lentelė. Pagrindiniai AB „Rokiškio sūris“ IMT pelningumą įtakojantys veiksniai (be perkainojimo)	54
12 lentelė. Ilgalaikio materialiojo turto grynąjį pelningumą ir apyvartumą įtakojantys veiksniai.....	56
13 lentelė. Ilgalaikio materialiojo turto techninę būklę apibūdinantys rodikliai.....	58

PAVEIKSLAI

1 pav. Turto priskyrimo požymiai ilgalaikiam materialiam turtui	11
2 pav. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo vertinimo modelis	23
3 pav. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą įtakoiantys veiksniai	26
4 pav. Ilgalaikio materialiojo turto grupavimas balanse.....	28
5 pav. Ilgalaikio materialiojo turto atnaujinimo schema	36
6 pav. Ilgalaikio turto ir ilgalaikio materialiojo turto santykis su visu turtu 2009 – 2011 m.	43
7 pav. Ilgalaikio materialiojo turto santykis su visu turtu 2007 – 2011 m.	44
8 pav. Ilgalaikio materialiojo turto aktyviosios ir pasyviosios dalies kitimas 2009 – 2011 m.	46
9 pav. Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pelningumo kitimas 2009 – 2011 m.	50
10 pav. Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pardavimo pelningumo kitimas 2009 – 2011 m.	55
11 pav. Ilgalaikio materialiojo turto apyvartumo kitimas 2009 – 2011 m.....	56

IVADAS

Nuo XIII a. daugelyje pasaulio šalių dominavo pramoninės gamybos rūšis paremta samdomų darbuotojų rankų darbu ir darbo pasidalijimu – *manufaktūra*. Ši gamybos rūšis dominamo ilgą laikotarpį. XVIII a. antroje pusėje prasidėjo industrinė revoliucija, kurios metu manufaktūrinę gamybą pakeitė stambi mašininė gamyba. Naujosios gamybos rūšies dėka buvo pereita nuo vienetinės prie masinės prekių gamybos, o tai leido mažesnėmis sąnaudomis pagaminti daugiau prekių ir uždirbti daugiau pelno. Dėl šios priežasties smarkiai išaugo mašinų (įrengimų ir kito ilgalaikio materialiojo turto) poreikis ir vaidmuo pasaulio gamyboje ir ekonomikoje. Dėl savo praktiškumo ir ekonomiškumo ši gamybos rūšis išliko iki šių dienų, o ilgalaikio materialiojo turto vaidmuo dar labiau išaugo ir jis tapo neatsiejama kiekvienos įmonės dalimi. Iš to galima spręsti, kad ilgalaikio materialiojo turto naudojimas yra viena iš esminių sąlygų būtinų įmonės veiklai vykdyti.

Įmonės veikloje ilgalaikio materialiojo turto pritaikymo sričių yra nemažai – gamyboje, prekyboje, paslaugų teikime ir kt. Reikiamą ilgalaikio materialiojo turto apimtį ir struktūrą pasirenka pati įmonė atsižvelgdama į veiklos pobūdį. Dažniausiai ši turto rūšis sudaro didžiąją dalį viso įmonės turimo turto. Todėl įmonės savininkams ir vadovams yra be galo svarbu žinoti kiek ir kokio turto jie turi, kokia jo būklė, kaip jis yra naudojamas, kad galėtų priimti reikiamus sprendimus užtikrinančius efektyvų turto panaudojimą.

Temos aktualumas. Dabartinės ekonomikos nuosmukio sąlygomis dauguma įmonių susiduria su rimtomis finansinėmis problemomis. Kiekvienam įmonės vadovui tapo aktualūs tokio tipo klausimai: kaip išlikti rinkoje? Kaip dirbti nenuostolingai? Ar įmanoma esant ekonominio sunkmečio sąlygomis išlikti konkurencingam? Kaip mažinti išlaidas nemažinant produktų kokybės? Todėl atsirado dar didesnis poreikis ieškoti išlaidų mažinimo, veiklos rezultatų gerinimo būdų ir kitų alternatyvų, kurios padėtų išspręsti minėtas problemas ir priimti perspektyvinius ekonominius sprendimus.

Vienas iš svarbiausių būdų prisidedančių prie tokių problemų sprendimo – turimo ilgalaikio materialiojo turto racionalus valdymas. Tinkamai pasirinkta šio turto apimtis, gera techninė būklė ir jo efektyvus naudojimas teigiamai įtakoja įmonės veiklos rezultatus. Todėl rinkoje stipresnė ir konkurencingesnė bus ta įmonė, kuri sugebės efektyviau išnaudoti visus turimus ilgalaikio materialiojo turto resursus. Dėl tokių priežasčių kyla būtinybė skirti daugiau dėmesio šio turto grupės tyrimui (analizei), kuris padės atskleisti kas tai yra „efektyvus valdymas“ ir ką reikėtų keisti jo struktūroje bei naudojime siekiant gauti didesnę ekonominę naudą.

Mokslinė problema. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumui literatūros šaltiniuose yra skiriama nepakankamai dėmesio, o tai nesuteikia tinkamų teorinių ir metodinių žinių ilgalaikio materialiojo turto valdytojams optimaliai išnaudoti šį turtą.

Tyrimo objektas. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumas.

Darbo tikslas. Sukurti ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo vertinimo – valdymo metodiką ir jos pagalba įvertinti AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo valdymą.

Tyrimo uždaviniai:

- Išnagrinėti ilgalaikio materialiojo turto ir jo naudojimo efektyvumo valdymo teorinius ir metodinius aspektus;
- Sukurti ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo vertinimo – valdymo modelį, kuriuo pagalba bus galima įvertinti, ar įmonė efektyviai valdo ilgalaikį materialųjį turtą;
- Remiantis sukurta metodika įvertinti AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto valdymo efektyvumą ir numatyti jo tobulinimo galimybes.

Darbo hipotezė. Neigiami (teigiami) ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą apibūdinantys rodikliai nebūtinai yra susiję su neefektyviu (efektyviu) turto panaudojimu.

Tyrimo metodai. Darbe yra atliekama Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros, straipsnių, vadovėlių ir periodinių leidinių analizė, naudojami apibendrinimo, palyginimo, santykinų rodiklių skaičiavimo ir kiti metodai.

Tyrimo reikšmingumas ir naujumas. Darbe sukurta ilgalaikio materialiojo turto vertinimo – valdymo metodika parodo, kaip efektyviai AB „Rokiškio sūris“ naudoja ilgalaikį materialųjį turtą. Taip pat pateikiami pasiūlymai, kurie turėtų padėti įmonės vadovui priimti ilgalaikio materialiojo turto valdymo efektyvumo gerinimo perspektyvinius sprendimus.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys. Pirmoje – teorinėje dalyje atliekama išsami literatūros analizė, pateikiama ilgalaikio materialiojo turto samprata, apibrėžiamas jo naudojimo efektyvumas, apraškos įmonės veikloje bei ilgalaikio materialiojo turto valdymo strategijos ir naudojimo alternatyvos. Antroje – metodologinėje darbo dalyje yra sudaroma ilgalaikio materialiojo turto naudojimo vertinimo – valdymo metodika, kuri turėtų padėti išsiaiškinti jo naudojimo efektyvumo stipriąsias ir silpnąsias savybes įmonėje. Trečioje – praktinėje dalyje, remiantis AB „Rokiškio sūris“ duomenimis, yra pritaikoma praktikoje sudaryta metodika, kurios pagalba analizuojamas įmonės turimo ilgalaikio materialiojo turto naudojimas, jo būklė bei pateikiami pasiūlymai kaip pagerinti nagrinėjamos įmonės turto valdymo efektyvumą.

1. ILGALAIKIO MATERIALIOJO TURTO NAUDOJIMO EFEKTYVUMO TEORINIAI ASPEKTAI

Kiekvienos įmonės pagrindinis tikslas iš vykdomos veiklos uždirbti pelną t.y. gauti ekonominę naudą. Šiam tikslui pasiekti yra reikalingi tam tikri veiksniai, tame tarpe ir materialiniai. Šie veiksniai, priklausomai nuo veiklos pobūdžio, kiekvienai įmonei yra skirtingi ir bėgant laikui vis keičiasi keičiantis rinkos sąlygoms. Vienas iš pagrindinių veiksnių naudojamų ekonominei naudai gauti – ilgalaikis turtas. Jam yra priskiriami pastatai, įrengimai, licencijos, mašinos, programinė įranga ir kt.

Išvardintas ilgalaikis turtas pasižymi tik jam būdingomis savybėmis ir turi tiek nematerialinę tiek materialinę formą. Materialios formos turtas (toliau IMT) dažniausiai sudaro didesnę dalį viso įmonių turimo turto, o tai pabrėžia jo svarbų vaidmenį visos įmonės kontekste. Tačiau norint pagerinti finansinius rezultatus svarbi ne tik IMT apimtis, bet ir efektyvus jo naudojimas (valdymas). Turto naudojimo efektyvumo samprata yra gana abstrakti, todėl nesuteikia pakankamai informacijos kokių pavidalu efektyvumas pasireiškia įmonės veikloje, kaip matuojamas ir pan. Todėl norint tiksliai išanalizuoti pasirinktą temą, reikėtų iš pradžių pasirinkti tinkamą „atramos tašką“ t.y. pradinę teorijos bazę, kurioje būtų pateikta pradinių sampratų ir teiginių visuma. Tik išanalizavus tiriamojo subjekto pagrindines sąvokas galima realiai pažinti reiškinių ir procesų esmę, apibendrinti jų pagrindinius požymius ir subtilybes. Todėl šiame skyriuje bus analizuojamas IMT apibrėžimas, mokslininkų pateikiamos IMT naudojimo efektyvumo interpretacijos, kaip pasireiškia IMT naudojimo efektyvumas, kokios strategijos naudojamos jo valdymui.

1.1. Ilgalaikis materialus turtas ir jo svarba įmonės veikloje

Kiekviena įmonė, nepriklausomai nuo jos dydžio ar veiklos pobūdžio, vykdydama ūkinę veiklą naudoja ekonominius išteklius – tam tikras vertybes turinčias ekonominę arba socialinę reikšmę. Dauguma naudojamų ekonominių išteklių kažkam priklauso, t.y. turi savininkus. Ištekliai gali priklausyti įmonei *pagal nuosavybės teisę*, gali būti *išnuomoti* iš subjektų pagal nuomos (lizingo) sutartį arba *gali nepriklausyti niekam* (pvz. peizažas, kraštovaizdis ir kt.) (Kazlauskas, Liubickienė, 2010). Tačiau ar visos vertybės laikomos turto? Nagrinėjant mokslinę literatūrą galima pastebėti, kad *įmonės turtu gali būti laikomi tik tie ištekliai, kurie turi konkretų savininką* (Burkšaitienė, 2008; Juozaitienė, 2007).

Kalčinskas (2010) teigia, kad vertybės, nepriklausomai nuomojamos ar nuosavos, yra skirstomos į trumpalaikį ir ilgalaikį turtą. Pagrindinis, bet ne vienintelis, tokio skirstymo požymis yra laikas, per kurį šis turtas yra sunaudojamas įmonės veikloje ekonominei naudai gauti (Bukevičius ir kt., 2009).

Remiantis šiuo požymiu, 2 – amje Verslo apskaitos standarte „Balansas“ (2010) yra pateikiamas sekantis ilgalaikio turto apibrėžimas – „turtas kuris naudojamas įmonės ekonominei naudai gauti ilgiau nei vienerius metus“.

Kitas turto skirstymo požymis – jo *vertė*. Kalbant bendrai apie visas įmones, konkretaus norminio teisės akto, kuris nurodytų, kokios vertės turtas laikytinas ilgalaikiu ar trumpalaikiu nėra. Taip yra dėl to, kadangi toks pats turtas vienai įmonei gali būti reikšmingas, o kitai jis gali sudaryti menką turto dalį. Todėl ruošiant įmonės apskaitos politiką yra nurodoma kokios vertės turtas įmonei yra reikšmingas ir bus priskiriamas prie ilgalaikio turto (Kalčinskas, 2010). Nustatant ilgalaikio turto minimalią vertę reikėtų atsižvelgti į šiuos pagrindinius kriterijus:

- 1) įmonės dydį;
- 2) iš to turto planuojamą gauti ekonominę naudą;
- 3) planuojamas pajamas;
- 4) pelną.

Kuo šie kriterijai yra didesni tuo didesnės vertės turtas bus priskiriamas prie ilgalaikio. Lietuvos įmonių tarpe tokia minimali ilgalaikio turto suma dažniausiai svyruoja tarp 100 – 4000 Lt (Mačernienė, 1999).

Ilgalaikis turtas, turintis fizinę (materialią) išraišką ir atitinkantis anksčiau išvardintus bruožus yra priskiriamas prie IMT. Analizuojant Lietuvos ir užsienio autorių literatūros šaltinius pastebimi skirtingi šio turto rūšies apibrėžimai (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Ilgalaikio materialiojo turto apibrėžimai

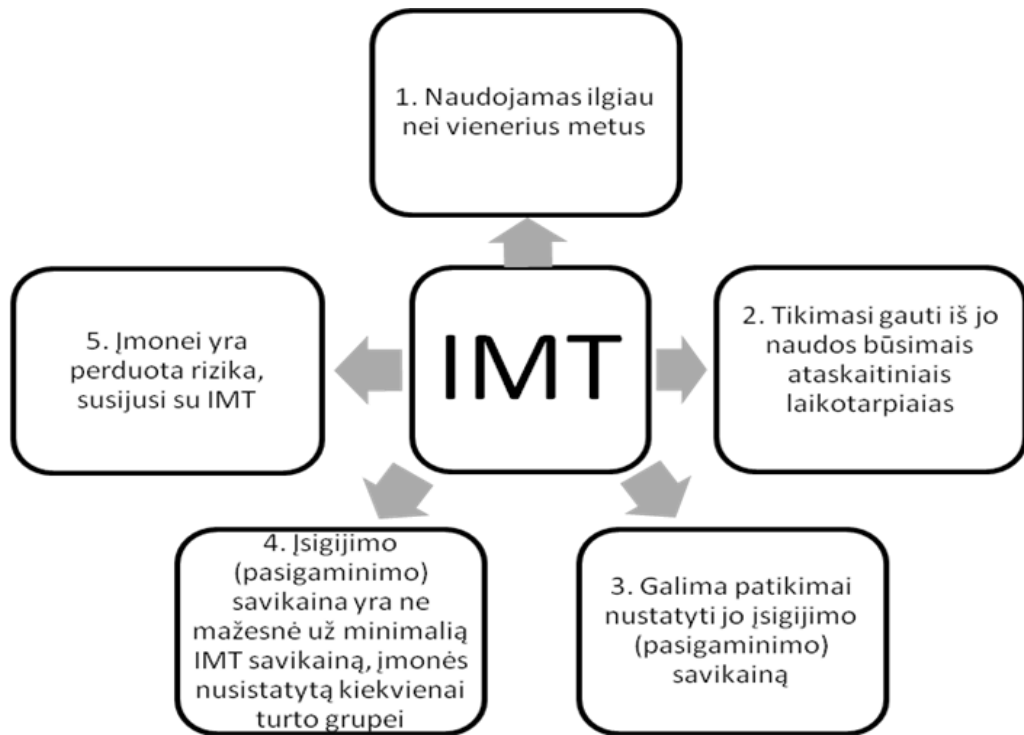
Autorius	Apibrėžimas
<i>Block (1992)</i>	Ilgalaikis materialusis turtas – tai toks turtas tradiciškai surašomas tvarka, atvirkščia jo likvidumo laipsniui, pradedant šį sąrašą žeme: <ul style="list-style-type: none"> • žemė, ant kurios pastatyti pastatai ir statiniai – mažiausiai likvidus turtas (jo pavertimo pinigais laikas ilgiausias); • pastatai ir statiniai naudojami ūkinėje veikloje; • įrengimai instaliuoti šiuose pastatuose; • transporto priemonės naudojamos ūkinėje veikloje.
<i>L. A. Bernstein (1993)</i>	Tai pastatai ar įrengimai, kurie yra įmonės nuosavybė ir naudojama jos veikloje. Tai turtas įgyjamas ne pardavimo tikslams.
<i>A. Berry ir R. Jarvis (1994)</i>	Tai turtas, kuris įsigytas su tikslu naudoti veikloje ir tinkamas naudoti veikloje ilgą laikotarpį bei nėra skirtas perparduoti.
<i>A. Žvirblis (1998)</i>	Ilgalaikis materialusis turtas – turtas (objektai), kuris daugelį kartų dalyvauja gamybos ir aptarnavimo procese ir, išsaugodamas savo natūrinę formą, nusidėvi naudojamas ilgiau kaip vienus metus (išskyrus žemę); įmonės (juridinio asmens) turto dalis, kuriai priskiriama žemė, pastatai, statiniai, išperkamosios nuomos bei frančizės teisės, nebaigta statyba ir kt.

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

1 lentelės tęsinys	
<i>L. Juozaitienė (2007)</i>	Tai įmonei nuosavybės (patikėjimo) teise priklausantis bei pagal išperkamosios nuomos sutartį (lizingu) valdomas turtas, kuris daugelį kartų dalyvauja gamybos bei aptarnavimo procese ir, išsaugodamas savo išorinę formą, nusidėvi.
<i>J. Mackevičius (2009)</i>	Tai žmogaus rankų arba gamtos sukurtas turtas, kuris naudojamas įmonės produkto gamybai, prekių ir paslaugų teikimui, savo administracinėms reikmėms, nuomojamas užsakovams, t.y. tai visas materialusis įmonės turtas, skirtas ne parduoti ir ne suvartoti per vieną ataskaitinį laikotarpį. Juo numatoma naudotis įmonės gamybinėje, prekybinėje ar kitokioje veikloje ir gauti pajamas ilgiau nei vienerius finansinius metus.
<i>A. Babajev (2010)</i>	Materialinės gerybės naudojamos produkcijos gamyboje, darbo atlikimui, paslaugų teikimui arba įmonės valdymui ilgiau nei 12 mėnesių.
<i>G. Kalčinskis (2010)</i>	Tai žmogaus ar gamtos sukurtas turtas, kuris naudojamas įmonėje gaminant produkciją ar teikiant paslaugas. Tokiu turtu numatoma naudotis ilgiau nei vieną ataskaitinį laikotarpį.
<i>12 – as VAS „Ilgalaikis materialusis turtas“ (2011)</i>	Tai turtas: <ul style="list-style-type: none"> • kuris skirtas prekėms gaminti, paslaugoms teikti, nuomoti ar administraciniams tikslams; • kuris numatomas naudoti ilgiau nei vienerius metus; • kurio įsigijimo (pasigaminimo) savikaina yra ne mažesnė už įmonės nusistatyta minimalią ilgalaikio materialiojo turto vieneto vertę.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

Galinienės (2007) nuomone, IMT apibrėžimų įvairovę lemia tai, kad šis turtas yra suprantamas įvairiomis prasmėmis: teisine, ekonomine, socialine ir kt. Iš to galima daryti išvadą, kad kiekviena mokslo sritis IMT apibrėžime akcentuoja būtent jai palankiausias veiksniai (prioritetus), o tai ir sąlygoja šios sąvokos abstraktumą. Tačiau nors ir 1 lentelės apibrėžimai parodė skirtingas IMT interpretacijas, bet pačios IMT sampratos esmės tai nekeičia. Iš to darytina išvada, kad turtas yra priskiriamas prie IMT tik tada, kai jam yra būdingi visi bruožai išvardinti 1 paveiksle.

Šaltinis: Sudaryta pagal 12 – jį verslo apskaitos standartą „Ilgalaikis materialusis turtas“

1 pav. Turto priskyrimo požymiai ilgalaikiam materialiam turtui

Išanalizavus 1 lentelėje ir 1 paveiksle pateiktą informaciją galima pateikti labiau susistemintą IMT apibrėžimą: *Ilgalaikis materialusis turtas* – tai ekonominiai ištekliai, kuriais įmonė disponuoja savo veikloje ilgiau nei vienerius metus su tikslu gauti ekonominę naudą, bei kuris nusidėvi per šiam turtui nustatytą naudingo tarnavimo laikotarpį.

Susipažinus su IMT samprata galima plačiau panagrinėti IMT svarbą įmonės kontekste, kuri pasireiškia ne tik per tai, kad jis dažniausiai sudaro didesnę dalį viso turimo turto. Šis turtas didina įmonės vertę, jo dėka galima garantuoti skolų grąžinimą kreditoriams (bankams, tiekėjams ir kt.), taip pat į jį atsižvelgia akcininkai investuodami savo lėšas, kadangi tai yra vienas svarbiausių nuosavybės garantų.

Daugelis Lietuvos ir užsienio autorių (Mackevičius, 2010; Juozaitienė, 2007; Frolova, 2009; Babajevs, 2010 ir kt.) IMT svarbą pabrėžia dar ir tuo, kad jis tiesiogiai dalyvauja paslaugų teikime ir prekių gamybos procese. Todėl čia išryškėja IMT skirstymas į dvi esmines dalis: aktyviąją (kilnojamas) ir pasyviąją (nekilnojamas) (Bukevičius, Žaptorius, 2008).

Kilnojamam turtui yra priskiriami daiktai, kurie gali būti be didesnių problemų perkeltami iš vienos vietos į kitą (mašinos, įrengimai, baldai ir kt.). Nekilnojamasis turtas – tai vertybės, kurios yra susietos su žeme ir nėra galimybės juos perkelti iš vienos vietos į kitą nesumažinus jų vertės, esmės ir paskirties (žemė, pastatai ir kt.) (Bartaška ir kt., 2009). Kalbant apie vieno ir kito turto svarbą verta pabrėžti, kad aktyviojo ir pasyviojo turto optimalaus santykio nustatymas yra vienas iš svarbiausių

veiksnių užtikrinančių efektyvią įmonės veiklą. Aktyvi turto dalis yra laikoma svarbesne, kadangi ji tiesiogiai dalyvauja įmonės veikloje ir jos dėka galima daugiau suteikti paslaugų arba pagaminti produkcijos taip didinant veiklos efektyvumą. Tačiau savo ruožtu aktyvi turto dalis greičiau nusidėvi, reikalauja daugiau priežiūros, remonto, todėl ją atitinkamai yra sunkiau valdyti, skirtingai yra apskaitomas aktyviojo ir pasyviojo turto nusidėvėjimas. Dėl teikiamos naudos įmonės vadovybė yra sudominta, kad aktyviojo turto dalis sudarytų didesnę lyginamąją dalį visos įmonės turto sudėtyje. Praktikoje yra priimta, kad aktyvusis turtas sudarytų nemažiau 60 proc. viso turimo turto.

Apibendrinant galima teigti, kad IMT – tai ekonominiai ištekliai, kurie yra naudojami ilgiau nei vienerius metus ir kurių buvimas leidžia jas naudoti kaip tam tikrą akcininkų nuosavybės garantą. Tačiau IMT gali būti naudojamas kaip užstatas paskolai gauti. Šiuo atveju yra svarbi IMT apimtis, t.y. kuo ji didesnė tuo solidesnė ir tvirtesnė atrodo įmonė. Tačiau žiūrint iš kitos pusės, įmonės tikslas yra iš turimo turto gauti kuo didesnę naudą. Todėl šiuo atveju apimtis įgauna nepagrindinį vaidmenį, o į pirmą vietą yra iškeliamą to turto generuojama nauda iš gamybos ar paslaugų teikimo proceso. Norint gauti didžiausią naudą reikia racionaliai – efektyviai išnaudoti IMT. Iš to seka, kad nauda yra stipriai susijusi su turto naudojimo efektyvumu.

1.2. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo sampratos teorinė analizė

Vertinant kiekvieno ūkio subjekto veiklą yra naudojami skirtingi rodikliai. Pagrindė jie visi yra orientuoti į subjekto galutinius rezultatus t.y. pelną, kapitalo grąžą, pelningumą ir kt. Tačiau verta pabrėžti, kad jie rodo subjekto pasiektą rezultatą per tam tikrą laikotarpį neatsižvelgiant į tai koku būdu jis buvo pasiektas. Todėl netikslinga yra teigti, kad ūkio subjektai turintys vienodą pelningumą yra ir vienodo pajėgumo. Būtent taip ir išryškėja efektyvumo suvokimo svarba, kuris parodo koku būdu buvo pasiekti tie rezultatai. Iš to galima spręsti, kad efektyvumas yra svarbus kiekvieno ūkio subjekto sėkmę (pajėgumą) identifikuojantis veiksnys, todėl tinkamas jo suvokimas (tiek teorine, tiek praktine prasme) leidžia įvertinti ne tik pasiektus rezultatus, bet ir gali padėti atskleisti papildomus įmonės neišnaudotus rezervus.

Sąvoka „efektyvumas“ yra kilusi XVII a. iš lotiniško žodžio „effcientia“, ką išvertus reiškia „tam tikras sugebėjimo laipsnis kažką atlikti“ (Alinaitwe et al., 2009.). XVIII a. – XIX a. efektyvumo terminui suteikiama prasmė vis dažniau buvo siejama su mechanikoje naudojamu apibrėžimu „naudingo atlikto darbo santykis su sunaudotu jam energijos kiekiu“ (Rimkuvienė ir kt., 2010). Pirmieji apibrėžimai parodo, kad efektyvumas buvo siejamas su naudingumu darbu atlikimo procesu (naudingumu) ir jau tada apibrėžime pradėjo ryškėti du labai svarbūs veiksniai – rezultatas (atliktas darbas) ir kaštai (sunaudotas energijos kiekis), kurie įgavo pirmaeilį vaidmenį efektyvumo interpretavime vėlesniais laikais.

Remiantis vienu iš išvardintų veiksmų, filosofas Jeremy Bentham efektyvumą apibūdino kaip paskatą gaminti, norint gauti trokštamą rezultatą (Rae, 2008). Su jo nuomone sutinka ir Charles Babbage, kurio teigimu procesas yra efektyvus tik tada, kai jo pasekoje yra pasiekiamas norimas rezultatas (Babbage, 1832). Filosofams pritaria ir ekonomistas John Stuart Mill, kuris efektyvumą apibrėžė kaip pasiektą užsibrėžtą rezultatą ir vienas iš pirmųjų efektyvumo apibrėžimui panaudojo kaštų sąvoką teigdamas, kad vertinant efektyvumą būtinai reikia įvertinti patirtus kaštus.

Analizuojant XX a. – XXI a. literatūros šaltinius, pastebima, kad kai kurių autorių požiūris į efektyvumą yra panašus kaip ir anksčiau minėtų asmenų. Pvyzdžiui Pass (1997), efektyvumą įvardijo kaip santykį tarp gamybos išteklių ir gauto rezultato. Panašų efektyvumo interpretavimą pateikia Lietuvos autorius Puškorius (2004). Jis efektyvumą interpretuoja kaip „pageidautinų veiklos rezultatų ir panaudotų tiems rezultatams pasiekti kompleksinių išteklių, indėlių, kaštų bei kitų resursų santykį“. Šie apibrėžimai rodo, kad efektyvumą galima vertinti lyginant pasiektą rezultatą su ištekliais panaudotais jo siekimui.

Aptinkamas ir kiek kitoks požiūris į efektyvumą. Lietuvos mokslininkas Lukaševičius (2005) teigia, kad verta skirti dvi sąvokas: efektas ir efektyvumas. Anot jo, efektas – „tai įmonės ūkinės veiklos poveikių rezultatas, kuris dažniausiai išreiškiamas litais. Efektyvumas tuo tarpu – „įmonės veiklos veiksmingumas, rezultatyvumas reiškiamas ta veikla, pasiekto rezultato ir sąnaudų jam pasiekti santykiu“. Panašų požiūrį turi Bagdonas (2000) ir Vabalas (2008), kurie efektyvumui siūlo naudoti atitikmenį – rezultatyvumas. Iš to seka, kad efektyvumas yra glaudžiai susijęs su veiksmingumu ir rezultatyvumu.

Įdomią efektyvumo interpretaciją pateikia Gliuck (2001). Efektyvumo interpretacijai jis pasitelkia vertybės sąvoką. Jo teigimu, „efektyvumas yra tam tikra vertybė, kuri gali konfliktuoti su kitomis vertybėmis, todėl jai reikia teikti pirmenybę“. Tačiau kiekvienam vertybės yra suprantamos skirtingai, todėl šiuo atveju jis pabrėžė šios sąvokos abstraktumą. Šio mokslininko nuomonei prieštarauja Waldo (2001). Pasak jo, efektyvumas negali būti vertybė savaime, ir todėl jį būtinai reikia apibrėžti atitinkant tikslus. Todėl darytina išvada, kad šioje situacijoje Waldo siūlo vertinti efektyvumą per tikslų pasiekimą.

Išanalizavus ir apibendrinus literatūros šaltiniuose pateiktus efektyvumo sąvokos interpretavimus, pastebima, kad visoje efektyvumo apibrėžimų įvairovėje vyrauja bendri aspektai – minimalios sąnaudos, racionalus išteklių panaudojimo lygis ir maksimalus rezultatas. Prie jų galima dar priskirti rezultatyvumą ir veiksmingumą. Todėl bendrąja (plačiąja) prasme efektyvumo sąvoka turėtų apimti visus šios aspektus ir ją būtų galima suformuluoti taip: veiksmingas ir rezultatyvus procesas, kurio metu racionaliai išnaudojant turimus išteklius yra pasiekiami maksimalūs rezultatai. Pateikta sąvoka yra pakankamai universali, todėl ją galima pritaikyti ir IMT naudojimo efektyvumui.

Kadangi efektyvumo suvokimas yra gana abstraktus, todėl priklausomai nuo įmonės jo pavidalas taip pat gali būti suprantamas nevienareikšmiškai.

Rusų mokslininkas Bakanovas (2005) teigia, kad IMT naudojimo efektyvumas atspindi galutiniuose įmonės veiklos rezultatuose, todėl efektyviai IMT turtas naudojamas tik tada kai atitinkamas gamybos apimtys ar pelno prieaugis viršija IMT vertės prieaugį. Tuo tarpu E. Mitiukova (2004) teigia, kad IMT naudojimo efektyvumas pasireiškia per produkcijos (paslaugų) apimtys didėjimą ir jos kokybės gerėjimą. Remiantis tuo, IMT bus išnaudojamas efektyviausiai tik tada, kai abu rodikliai augs vienu metu.

Smirnova (2008) savo disertacijoje pabrėžia ne tik jau išvardytas efektyvumo apraiškas, bet dar išskiria prastovų laiko trumpėjimo ir pajėgumų didinimo įtaką efektyvumui. Anot autorės šie veiksniai padeda per trumpesnę laiką padidinti IMT teikiamą naudą.

Čiurumovas (2010) teigia, kad naudojimo efektyvumas pasireiškia per turto mokesčio mažėjimą ir balansinio pelno padidėjimą.

Daug dėmesio IMT savo darbuose skiria Lietuvos mokslininkas – J. Mackevičius (2008). Jo teigimu – „Ilgalaikis materialusis turtas yra vienas svarbiausių įmonės finansinės būklės elementų“. Dėl šios priežasties jo naudojimas smarkiai įtakoja įmonės veiklos rezultatus. Iš to galima spręsti, kad mokslininkas IMT naudojimo efektyvumą siūlo matuoti remiantis veiklos rezultatais – ko jie yra didesni tuo didesnis naudojimo efektyvumas.

Apibendrinant galima teigti, kad IMT naudojimo efektyvumą galima apibrėžti kaip – veiksmingą ir rezultatyvų procesą, kurio metu racionaliai išnaudojant IMT yra pasiekiami maksimalūs rezultatai. Nepriklausomai nuo sąvokos interpretavimo, vertinant efektyvumą tikslingą yra įvertinti patirtų sąnaudų dydį siekiant užsibrėžto rezultato.

Dėl šios sąvokos abstraktumo IMT naudojimo efektyvumą galima „išmatuoti“ skirtingais veiksniais, tačiau galiausiai visa tai atspindės įmonės uždirtame pelne. Todėl norint vertinti IMT naudojimo efektyvumą, reikėtų analizę pradėti būtent nuo veiklos rezultatų ir tada pereinant prie veiksmų turėjusių didžiausią įtaką pasiektiems rezultatams (plačiau žr. 2.1. poskyrį).

1.3. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo strategijos

Kaip jau buvo minėta, IMT naudojimo efektyvumas glaudžiai siejamas su įmonės pagrindiniu tikslu – pelnu. Iš to galima spręsti, kad efektyviai naudojamas turtas tik tada, kai yra pasiekiamas užsibrėžtas tikslas. Tačiau ne viskas yra taip paprasta. Pavyzdžiui jeigu įmonės tikslas yra nukeliauti iš taško A į tašką B ir ji pasiekia tašką B, tai ar galima teigti, kad turimas turtas buvo panaudotas efektyviai? Iš dalies galima būtų sutikti. Tačiau pradėjus gilintis pastebima, kad tą tikslą pasiekti galima per trumpesnę arba ilgesnę laikotarpį, važiuojant ilgesniu arba trumpesniu maršrutu, važiuojant

nuosava ar nuomota mašina, autobusu ir pan. Iš to galima spręsti, kad tikslo siekimui reikia tam tikros, iš anksto nustatytos strategijos, kuri turėtų užtikrinti, kad tikslas bus pasiektas palankiausiomis (mažiausios sąnaudos, optimaliausias laikas ir pan.) sąlygomis. Todėl norint racionaliai valdyti IMT galima rinktis iš kelių jo valdymo (naudojimo) strategijų: ekstensyvos ir intensyvos (Gorfinkelis, Švandaras, 2007; Sergejevas, Veremenikova, 2005)

Ekstensyvus IMT naudojimas. Šis turto panaudojimo būdas yra grindžiamas tuo, kad įmonėje yra nustatoma ilgesnė IMT darbo laiko norma, t.y. trumpinamas įrengimo prastovų laikas ir ilginamas pamainos darbo laikas, siekiant efektyviau išnaudoti aktyvųjų IMT. Tokį turto valdymo būdą dažniausiai renkasi tokios įmonės, kurios gamina naujas – madingas prekes, todėl kol tokioms prekėms nėra pakaitalų per trumpą laiką galima ženkliai padidinti gamybos apimtį, o kartu ir veiklos rezultatus.

Šiam turto naudojimo būdai yra aktualu apskaičiuoti ekstensyvų rodiklį, kuris padeda įvertinti turto naudojimo efektyvumą atsižvelgiant į laiko veiksnį (žr. (1) formulę).

$$EKSTENSYVAUS\ NAUDOJIMO\ KOEFICIENTAS = \frac{FAKTINIS\ \dot{I}RENGIM\ \dot{U}\ DARBO\ LAIKAS}{NORMATYVINIS\ \dot{I}RENGIM\ \dot{U}\ DARBO\ LAIKAS}; \quad (1)$$

Pateiktas koeficientas parodo koku mastu yra išnaudojama aktyvi IMT dalis atsižvelgiant į gamintojo nurodytą, galimai maksimalią, darbo laiko normą. Jeigu rodiklis yra ganėtinai žemas, tai reiškia, kad laiko požiūriu turtas yra naudojamas neefektyviai.

Įmonės turto valdytojas privalo valdyti turtą taip, kad kuo daugiau įrengimų būtų panaudota pamainos metu – IMT apimties ir laiko efektyvus naudojimas. Šiam tikslui galima mažinti įrengimų prastovų laiką, didinti darbuotojų arba pamainų kiekį, kurių metu bus išnaudojamas didesnis IMT asortimentas.

Norint, kad ekstensyvus turto naudojimas duotų didesnę naudą reikia skirti daug dėmesio IMT remontui ir rekonstrukcijai, kad būtų galima išvengti ilgalaikių prastovų, o IMT būtų laiku aprūpinamas reikiamomis medžiagomis.

Intensyvus IMT naudojimas. IMT naudojimo būdo pavadinimas sufleruoja, kad turtas bus naudojamas intensyviau, o tiksliau sakant, labiau bus išnaudojamas jo pajėgumas. Tokią strategiją dažniausiai renkasi įmonės, kurios neturi pakankamai galimybių įsigyti didelį IMT kiekį, todėl didina turimo aktyviojo turto apkrovą, o tai leidžia santykinai su mažesniu IMT kiekiu padidinti gamybos apimtį. Ar efektyviai yra išnaudojamas IMT pajėgumas rodo (2) rodiklis:

$$INTENSYVAUS\ NAUDOJIMO\ KOEFICIENTAS = \frac{FAKTINIS\ PAGAMINTOS\ PRODUKCIJOS\ KIEKIS}{NORMATYVINIS\ PRODUKCIJOS\ KIEKIS}; \quad (2)$$

Intensyvaus naudojimo koeficientas parodo koku mastu yra išnaudojamos IMT pajėgumai lyginant su įrengimo gamintojo nurodytu maksimaliu pajėgumu. Tačiau tai galima išnaudoti tik su sąlyga, kad turimas IMT pasižymi gera technine būkle ir tai leis maksimaliai išnaudoti, t.y. pagaminti didesnę gaminių kiekį nekeičiant IMT apimties, nesamdant papildomų darbuotojų taip mažinant vieneto pagaminimo savikainą.

Valdant turtą remiantis tik laiko veiksnium arba tik pajėgumu yra netikslinga, kadangi gali susidaryti netinkama nuomonė apie aktyviojo turto naudojimo efektyvumą. Pavyzdžiui IMT gali veikti visą pamainą, bet jo pagalba bus pagaminta maža dalis produkcijos arba iš vis nieko nepagaminta, arba produkcija bus nekokybiška ir pan. Todėl valdant turtą vien ekstensyvia kryptimi, t.y. atsižvelgiant tik į laiko veiksnį, bus nuspręsta, kad turtas naudojamas efektyviai. Bet iš pateiktų pavyzdžių galima spręsti, kad realios naudos bus gaunama mažai arba iš vis nebus gaunama, todėl yra siūloma naudojant turtą dar atsižvelgiant ir į jo pajėgumą – intensyvumo faktorių.

Tam tisklui praktikoje dažniau yra naudojamas – *integralinis būdas*, kuris apima tiek vieno, tiek kito būdo veiksnius, t.y. laiką ir pajėgumą, o tai leidžia labiau išnaudoti IMT galimybes. Tam, kad būtų galima įvertinti šio būdo pritaikymo efektyvumą yra skaičiuojamas integralaus IMT naudojimo koeficientas. Jis apskaičiuojamas remiantis sekančia formule:

$$\text{INTEGRALUS NAUD. KOEF.} = \text{EKSTENSYVAUS NAUD. KOEF.} \times \text{INTENSYVAUS NAUD. KOEF.}; \quad (3)$$

Pavyzdžiui jeigu IMT laiko požiūriu buvo išnaudojamas 60 proc., o pajėgumas 77 proc. tai bendras naudojimo efektyvumas – tik 46,2 proc. ($60 * 77$). Todėl vertinant atskirai laiką ir pajėgumą, IMT naudojimo efektyvumas atrodo pakankamai neblogai, tačiau bendras vaizdas parodo ganėtinai menką IMT panaudojimo – efektyvumo lygį.

Išanalizavus IMT ekstensyvią, intensyvią ir integralinę turto valdymo strategijas galima teigti, kad tiek laikas, tiek apkrovos yra begalo svarbūs veiksniai darantys įtaką IMT naudojimo efektyvumui. Jų racionalus valdymas gali padidinti gamybos apimtį nedidinant IMT apimties, o tai savo ruožtu padidins IMT teikiamą ekonominę naudą. Tačiau didinant darbo laiką ir/arba intensyvumą, turtas greičiau nusidėvi, didėja jo išlaikymo kaštai (dažniau genda, dėl gedimų gali atsirasti prastovos, remonto sąnaudos ir pan.). Vienareikšmiškai atsakyti koks IMT valdymo būdas yra geresnis yra sudėtinga. Todėl įmonės vadovas prieš pasirenkant vieną iš IMT naudojimo būdų, turi būtinai palyginti planuojamą gauti naudą su naudojimo būdų generuojamais kaštais, taip pasirenkant optimaliausią – efektyviausią variantą. Tuo tarpu IMT naudojimo efektyvumo vertinimo tikslais, vertinti atskirai pagal laiką ar pajėgumą būtų netikslinga, kadangi jie gali iškreipti bendrą turto valdymo vaizdą. Todėl,

autorius nuomone, prasmingesnis yra vertinimas remiantis integralaus naudojimo koeficientu, kuris apima abudu veiksnius.

1.4. Turto naudojimo alternatyvų įtaka ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumui

IMT naudojimo efektyvumas glaudžiai yra susijęs su IMT apimtimi – jeigu įmonė turėdama mažai IMT pasiekia gerus rezultatus, tuo užtikrinčiau galima teigti, kad IMT yra išnaudojamas efektyviai. Tačiau analizuojant ryšį tarp turto naudojimo efektyvumo ir jo apimties, reikia atsižvelgti kokį IMT turima omenyje – tą, kuris atsispindi balanse, ar IMT, kuriuo įmonė turi teisę disponuoti. Todėl šioje situacijoje išryškėja IMT skirstymo svarba į nuosavą ir išnuomotą IMT.

Išnuomoto turto vertė, priešingai nei nuosavo, balanse neatsispindi, todėl ji neįtakoja santykinės analizės rezultatų (žr. 2.2. poskyrį). Sprendimas nuomotis ar įsigyti nuosavą IMT yra glaudžiai susijęs su IMT naudojimo efektyvumo valdymu, kadangi sprendimo priėmimą įtakoja turto išlaikymo sąnaudų dydis (nusidėvėjimo, nuomos sąnaudos). Todėl įmonės vadovai sprenddami IMT apimties didinimo arba mažinimo dilemą, turi apsvarstyti dvi pagrindines alternatyvas:

1. IMT įsigijimas;
2. IMT nuoma.

Priklausomai nuo finansinės padėties įmonė IMT gali įsigyti už *skolintas* arba *nuosavas lėšas*. Pirmas variantas tinka tada, kai įmonė neturi pakankamai nuosavų arba laisvų apyvartinių lėšų ir skolinasi jas iš kredito įstaigos. IMT įsigijimas už nuosavas lėšas – šią alternatyvą pasirenka įmonės, kurios: turi pakankamai piniginių lėšų ir svarsto kur juos investuoti, jų veikla reikalauja IMT pasižyminčio specifiškomis savybėmis, turtas reikalingas įmonės vertės didinimui arba dėl kitų panašių priežasčių. Įsigytą turtą įmonė laisvai naudoja savo veikloje, neturi jokių apribojimų juo disponuoti, todėl jis gali būti naudojamas kaip užstatas norint gauti banko paskolą (kreditą).

Kita turto naudojimo alternatyva – *IMT nuoma*. IMT nuomą dažniausiai naudoja įmonės, kurios neturi pakankamai lėšų reikalingų IMT įsigijimui. Išsinuomotas IMT nėra visiška įmonės nuosavybė. Toks turtas yra išnuomotas iš kito subjekto pagal nuomos sutartį, todėl už jo naudojimą reikia mokėti nustatytą nuomos mokestį. Nuomos sutartyje taip pat yra numatytos jo naudojimo, remonto ir kitos sąlygos, kurias įmonė privalo vykdyti visą nuomos laikotarpį (Burksaitienė, 2008). Priešingai nei nuosavas IMT, disponavimas juo yra tam tikru mastu apribotas – jis negali būti naudojamas kaip užstatas kreditui gauti, kadangi pilnos nuosavybės įmonė į jį neturi, negali būti keičiamos jo techninės savybės be nuomotojo sutikimo, jo vertė neatsispindi įmonės balanse, todėl jo būvimas nedidina įmonės vertės.

Turto nuoma yra naudinga ne tik tada, kai įmonė neturi nuosavų lėšų jo įsigijimui, bet ir tuo atveju, kai turtas įmonėje reikalingas ribotą laiką tarpą. Todėl IMT nuoma dažnai naudoja įmonės

gaminančios naujas – madingas prekes. Tokiu būdu įmonės, kol tokioms prekėms nėra pakaitalų, per trumpą laiką, intensyvaus naudojimo dėka, neįsigyjant nuosavo įrengimo, gali ženkliai padidinti gamybos apimtį, o kartu ir veiklos rezultatus. Jeigu įmonė nuspręstu pirkti įrenginį, tai šios prekės paklausai sumažėjus įrenginys būtų nepilnai išnaudojamas, arba visai nenaudojamas, dėl ko įmonė patirtų nuostolių, todėl nuoma šiuo atveju būtų geresnis sprendimo variantas.

Norint pasirinkti tinkamiausią IMT naudojimo būdą, darbo autorius siūlo sudaryti lentelę, kurioje atsispindėtų kiekvienos alternatyvos privalumai ir trūkumai (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Nekilnojamo turto naudojimo svarstymo alternatyvos

	Turto įsigijimas už nuosavas lėšas	Turto įsigijimas už skolintas lėšas	Nuoma
1. Didelės pradinės investicijos	Reikalingos	Nereikalingos	Nereikalingos
2. Nekilnojamo turto mokestis	Reikia mokėti	Reikia mokėti	Moka turto savininkas
3. Turto eksploatavimo išlaidos	Yra	Yra	Yra/Nėra
4. Nusidėvėjimo skaičiavimas	Taip	Taip	Ne
5. Papildomos išlaidos	Nėra	Palūkanos	Nuomos mokestis
6. Komunaliniai mokesčiai	Reikia mokėti	Reikia mokėti	Reikia mokėti
7. Turto draudimas	Nebūtina	Būtina	Nebūtina

Šaltinis: sudaryta autoriaus.

2 lentelėje yra pateikiamos patalpų įsigijimo vertinimo alternatyvos. Įmonės vadovai, priklausomai nuo įsigyjamo turto specifikos, tokią lentelę gali papildyti jiems rūpimais veiksniais. Remiantis efektyvumo sąlyga, t.y. mažiausiomis sąnaudomis pasiekti geriausią rezultatą, darbo autorius siūlo 2 lentelę papildyti sąnaudų skaičiavimais, kurie padėtų ekonomiškai pagrįsti sprendimo pasirinkimą taip didinant sudarytos lentelės informatyvumą. Siekiant parodyti šio paprasto, bet kartu ir praktiško metodo pritaikymą praktikoje galima panagrinėti realią situaciją.

Darbo autorius dirba UAB „XXX“, kurios pagrindinė veikla – automobilių detalių pardavimai Baltarusijos ir Rusijos rinkoms. Iki 2012 metų birželio mėnesio įmonė nuomavo biurą kaip subnuomininkas. Pasibaigus subnuomos sutarčiai vadovas išsirinko, atitinkančias poreikius naujos statybos 50 kv. m. patalpas esančias Naujamiestyje (strategiškai patogi vieta, kadangi įmonė nuomojasi netoliese sandėlius), kurių vertė 285 000 Lt. Vadovo nurodymu reikėjo ekonomiškai pagrįsti, 10 metų laikotarpiui, koks variantas yra priimtinesnis:

- 1) Patalpų pirkimas už nuosavas lėšas;
- 2) Patalpų pirkimas už skolintas lėšas;
- 3) Nuoma.

Tam tikslui reikėjo sužinoti pagrindines patalpų išlaikymo išlaidas:

- Patalpų mėnesinis nuomos mokestis – 1380 Lt.
- Pagal plotą buvo apskaičiuotos vidutinės mėnesinės komunalinių paslaugų išlaidos – 480 Lt.
- Remiantis masinio turto vertinimo duomenimis, buvo apskaičiuota, kad nekilnojamojo turto mokestis per metus siektų apie 440 Lt.
- Banko palūkanos 5,5 proc. metinių – $285000 \cdot 0,055 = 15675$ Lt
- Nusidėvėjimo skaičiavimui buvo pasirinktas tiesinis metodas

Remiantis pateiktais skaičiais buvo apskaičiuotos 10 metų patalpų išlaikymo išlaidos. Visi svarstyti variantai yra pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Biuro išlaikymo išlaidos

	Nuosavos lėšos	Skolintos lėšos	Nuoma
Patalpų vertė	285000	285000 + 156750 = 441750	0
Metinės išlaikymo išlaidos:			
<i>Komunalinės paslaugos</i>	5760	5760	5760
<i>Patalpų apsauga</i>	1000	1000	0
<i>Patalpų administravimo išlaidos</i>	1000	1000	0
Metinės palūkanos	0	15675	0
Metinės nuomos sąnaudos	0	0	16560
Metinis nusidėvėjimas	18333	28783	0
Po dešimties metų sukauptų sąnaudų suma	260930	522180	223200

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Lyginant visų alternatyvų, pateiktų 3 lentelėje, sąnaudų dydį pastebima, kad finansiškai neefektyvus būdas yra IMT įsigijimas už skolintas lėšas. Ši alternatyva nereikalauja didelių pradinių investicijų, tačiau grąžinti tektų beveik dvigubai daugiau negu buvo pasiskolinta. Tuo tarpu ekonomiškiausias variantas yra nuoma, kuri per 10 metų sudarytų apie 223 200 Lt.

Remiantis pateiktais skaičiavimais, buvo nuspręsta išsinuomoti patalpas, kadangi dėl ateities perspektyvų nebuvo aišku ar apsimokės įmonei įsigyti šias patalpas.

Iš kitos pusės, jeigu patalpos būtų įsigytos, jos būtų įmonės nuosavybė – nereikėtų mokėti nuomos mokesčio, o reikalui esant būtų galima šias patalpas naudoti kaip užstatą kreditui gauti arba parduoti. Tačiau nuomojant patalpas buvo „nesušaldytos“ didelės apyvartinės lėšos, kurių dalis buvo investuota į investicines finansines priemones o kita į veiklos plėtrą – šiuo metu įmonė tiekia produkciją ir į Baltijos šalis. Todėl darytina išvada, kad įmonė priėmė efektyvų turto valdymo būdą.

IMT dalis, kuri sukelia daug „vargo“ ir dažnai pasižymi neefektyvumu yra transportas. Tarnybinis transportas dažnai yra naudojamas asmeninems reikmėms, todėl yra sunku nustatyti šio turto realų panaudojimo efektyvumą. Siekiant gerinti šio IMT elemento panaudojimo efektyvumą,

vertėtų taip pat sudaryti privalumų – trūkumų lentelę (žr. 4 lent.), papildant ją dar vienu naudojimo būdu – *panaudos sutartimi*.

4 lentelė. Transporto priemonių naudojimo svarstymo alternatyvos

	Automobilio įsigijimas už nuosavas lėšas	Automobilio įsigijimas už skolintas lėšas	Veiklos nuoma	Pagal panaudos sutartį
Didelės pradinės investicijos	Reikalingos	Nereikalingos	Nereikalingos	Nereikalingos
Nusidėvėjimo skaičiavimas	Taip	Taip	Ne	Ne
Eksplotavimo išlaidos	Yra	Yra	Pagal susitarimą	Pagal susitarimą
Remonto sąnaudos	Taip	Taip	Ne	Pagal susitarimą
Kuro sąnaudos	Taip	Taip	Taip	Taip
Draudimas	Reikia mokėti	Reikia mokėti	Nereikia mokėti	Nereikia mokėti
Papildomos išlaidos	Nėra	Palūkanos	Nuomos mokestis	Galimos kompensacijos už turto naudojimą

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Panaudos sutartis dažniausiai yra naudojama kai įmonei trūksta lėšų turtą nusipirkti arba išsinuomoti. Šis metodas gali būti vertinamas teigiamai efektyvumo didinimui, nes esant tokioms išlygoms nereikia turto remontuoti, administruoti transporto naudojimo, mokėti draudimo, taip pat nereikia tikrinti ar jis naudojamas tik darbo reikalais. Esant tokioms sąlygoms darbuotojams yra kompensuojamos kuro ir eksploatacijos sąnaudos. Pasinaudojusi šiuo turto naudojimosi būdu įmonės turimo IMT dalis gali mažėti, nereikia apskaitinėti nuomos, nusidėvėjimo sąnaudų, lengviau prisitaikoma prie įmonėje vykdomų pokyčių. Tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad šis metodas negali būti naudojamas visose įmonėse. Vargu, ar transporto savininkas – darbuotojas leis savo kolegai naudotis jo turtu jam sergant ar atostogaujant. Taip pat svarbu, visas sąlygas su darbuotoju aptarti iš anksto, kad nekiltų problemų ir darbuotojas nereikalautų papildomos kompensacijos už transporto naudojimą. Reikia įvertinti ar esant tokioms sąlygoms, panaudos sutarties sąnaudos nebus didesnės už tas, kurias būtų patiriamos turint nuosavą transportą.

Išanalizavus IMT naudojimo būdus darytina išvada, kad kiekvienas iš jų pasižymi tam tikrais privalumais ir trūkumais, į kuriuos būtinai reikia atsižvelgti prieš priimant sprendimą. Siekiant pasirinkti efektyvų IMT valdymo būdą, reikėtų išmatuoti kiekvienos alternatyvos kaštų dydį. Pagal tai galima spręsti, kuris variantas yra ekonomiškiausias išlaikymo prasme. Tačiau tai neturėtų būti vienintelis vertinimo kriterijus. Vertinant IMT naudojimo variantus svarbus vaidmuo tenka laiko veiksniai ir įmonės pasirinktai strategijai. Kalbant apie laiką, verta pabrėžti, kad kuo trumpesniai laikotarpiui IMT yra reikalingas tuo labiau jį apsimoka nuomotis. Ilgesniuoju laikotarpiu nuomos kaštai susilygina su IMT verte, todėl tokiu atveju priimtinesnis yra įsigijimo variantas.

Praktikoje dažnai IMT naudojimo būdo pasirinkimas yra siejamas su įmonės strategija. Įmonė norėdama pritraukti potencialių investuotojų dėmesį, gali siekti leistiniais būdais gerinti IMT panaudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius (žr. 2.2 poskyrį) arba mažinti investuotojų nepageidautino turto dalį. Tam tikslui įmonės veikloje yra naudojamas nuomojamas IMT, kuris nėra registruojamas balanse. Jis prisideda prie įmonės veiklos rezultatų gerinimo – didina pelną, tačiau skaičiuojant svarbius pelningumo ir apyvartumo rodiklius į apimtį jis nėra įtraukiamas, dėl to šių rodiklių rezultatai didėja (plačiau žr. 2.2 poskyrį).

2. ILGALAIKIO MATERIALIOJO TURTO NAUDOJIMO EFEKTYVUMO VERTINIMO IR VALDYMO METODOLOGIJA

Dabartinio ekonominio sunkmečio sąlygomis sėkmingai vykdyti ūkio subjektui veiklą pasikliaujant vien patirtimi ir intuicija yra pakankamai sudėtinga ir pavojinga. Besikeičiančios ekonominės sąlygos, o kartu ir vartotojų poreikiai formuoja vis didesnius reikalavimus. Todėl vienu iš pagrindinių įmonės veiklos uždavinių tapo tam tikro veiksmų plano – metodologijos sukūrimas, kuri leistų greičiau pasiekti užsibrėžtus tikslus maksimaliai išnaudojant savo galimybes. Ši sąlyga taikytina ir IMT naudojimui. Daugelis Lietuvos ir užsienio autorių (Ivanauskienė, 2006; Rutkauskas ir kt., 2009; Girdzijauskas, 2005; Janasz W. et al., 1988; Kowalczewski, 2000) plačiai išnagrinėjo IMT apskaitos klausimus, daug dėmesio skirdami nusidėvėjimo metodų tyrimams. Tačiau IMT naudojimo efektyvumas išnagrinėtas silpnai – literatūros šaltiniuose nėra pateikta vieningos metodologijos, kuri leistų įmonėms įvertinti IMT panaudojimo silpnąsias ir stipriąsias puses ir atskleisti neišnaudotus jo rezervus. Šioje darbo dalyje, bus pateiktas universalus modelis ir metodologija, kurių pagalba turto valdytojas, ar kitas už turtą atsakingas asmuo, galės įvertinti IMT panaudojimo efektyvumą, jo probleminių sričių identifikavimą bei gautų rezultatų pagalba atskleisti efektyvumo didinimo galimybes.

2.1. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo valdymo modelio kūrimas

Norint geriau suprasti tiriamą procesą – IMT naudojimo efektyvumo valdymą, galima pasitelkti į pagalbą „modelį“. Modelis – supaprastintas tam tikro proceso (subjekto) pavaizdavimas, kuris padeda pagerinti priimamų sprendimų kokybę, sprendimus pagrindžia skaičiavimais, padeda išaiškinti problemines sritis bei pateikia įvairiapusišką išaiškintų problemų išvalgą (Krikščiūnienė, 2011). Modeliai būna įvairių rūšių: verbaliniai (žodiniai), konceptualūs (abstraktūs), grafiniai, statistiniai ir matematiniai. Šioje darbo dalyje bus sudarytas grafinis modelio variantas.

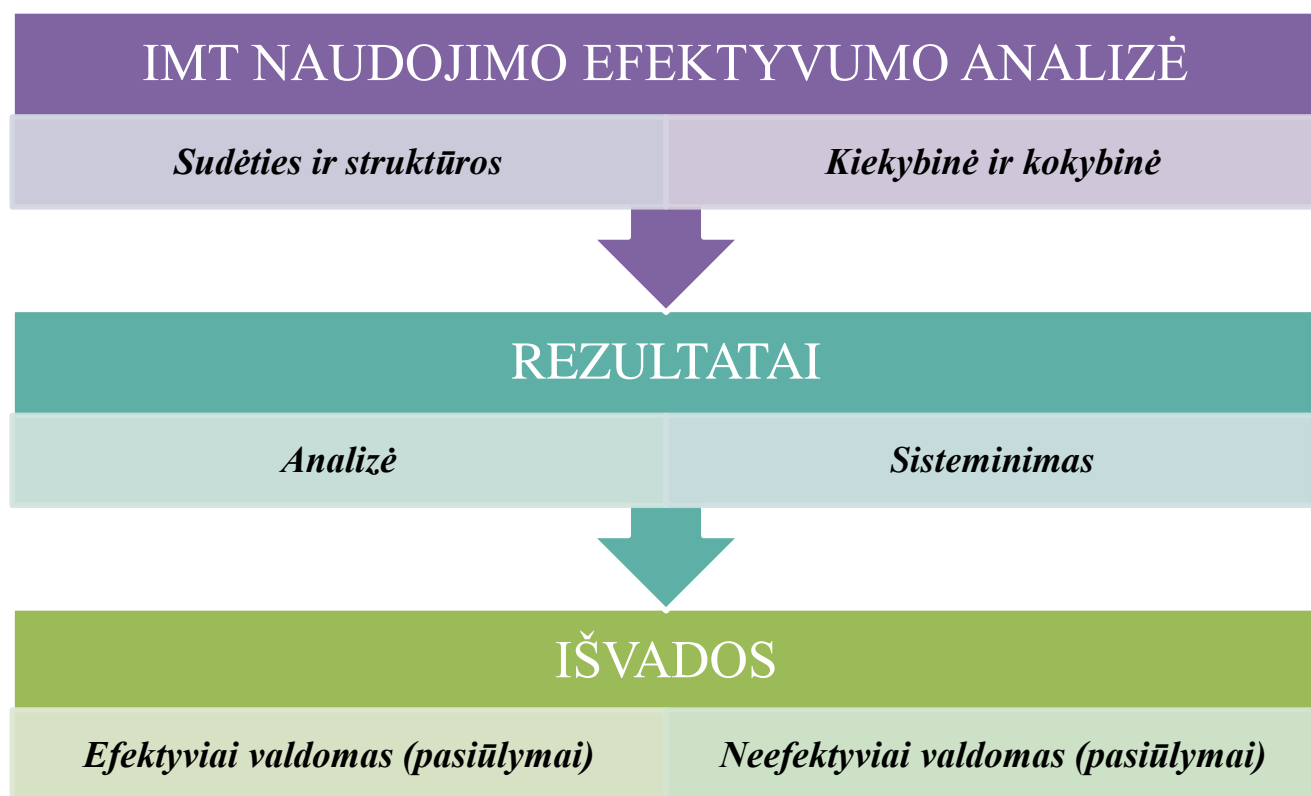
Norint sudaryti modelį reikia iš pradžių nustatyti strateginę kryptį – tikslą, kurį norime pasiekti kuriamojo modelio pagalba. Tikslą galima apibrėžti vadovaujantis pirmoje darbo dalyje pateiktu IMT naudojimo efektyvumo apibrėžimu – racionaliai išnaudojant IMT, mažiausiomis sąnaudomis, pasiekti geriausią rezultatą. Iš suformuluoto tikslo reikėtų pasirinkti modelio pradžios ir pabaigos taškus:

- Pradžios taškas – IMT;
- Pabaigos taškas – pasiūlymai IMT naudojimo efektyvumui gerinti, siekiant geresnių veiklos rezultatų.

Pasirinkę pradžios ir pabaigos tašką sukuriame veiksmų planą, kuris padės šiuos taškus sujungti tarpusavyje. Pirmoje darbo dalyje nagrinėjant IMT naudojimo efektyvumo pavidalą, buvo minėta, kad

jis gali būti suprantamas ir apibrėžiamas skirtingai, tačiau visa tai turėtų atsispindėti įmonės veiklos rezultatuose. Kadangi veiklos rezultatai yra daugelių skirtingų procesų pasekmė, o ne priežastis, siekiant sujungti pasirinktus taškus reikia vadovautis kiekybiniu ir kokybiniu vertinimu, t.y. vertinimas turi būti daugialypis (visapusiškas) (Kaplan, 1996). Kitais žodžiais tariant, finansinės veiklos rezultatas yra nefinansinės veiklos pasekmė. Todėl IMT naudojimo efektyvumo valdymo modelis turi apimti ne tik finansinius rodiklius, bet ir įvertinti kitus ūkio subjekto procesus nefinansiniais matais, tokiu būdu atskleidžiant vyksmo priežastis.

Suformulavus modelio teorinius pagrindus galima pateikti IMT naudojimo efektyvumo vertinimo modelio schemą (žr. 2 pav.). Darbo autorius pasirinko tokį supaprastintą variantą, kadangi kiekvieną iš pateiktų etapų sudaro atskiri elementai, kuriuos pavaizdavus modelyje jis taptų sunkiai suprantamu. Todėl nuspręsta šiuos elementus analizuoti atskirai ir aprašyti tolimesnėje darbo dalyje.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus

2 pav. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo vertinimo modelis

Iš 2 paveikslą matyti, kad IMT naudojimo efektyvumo valdymo modelį sudaro 3 pagrindiniai etapai:

- 1) IMT naudojimo efektyvumo analizė;
- 2) Gautų rezultatų vertinimas;
- 3) Išvados ir pasiūlymai.

Etapai yra suskirstyti logine seka – nuo problemos identifikavimo iki išvadų pateikimo. Kiekvienas etapas pasižymi savo specifika, todėl reikalauja tikslumo ir kruopštumo. Jeigu bus padaryti klaidingi sprendimai (veiksmai) pirmuose etapuose, sekantys etapai taip pat neatspindės realios situacijos, t. y. IMT efektyvaus panaudojimo.

2.2. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo analizė

Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo analizė – vienas iš svarbiausių etapų, nuo kurio priklauso viso modelio pritaikymas praktikoje, t. y. tik gerai atlikta analizė suteiks tikrą ir teisingą pagrindą IMT naudojimo efektyvumui įvertinti. Ji turi būti kruopšti, sisteminga ir metodiška. Ją atliekant turi būti analizuojami veiksniai darantys didžiausią įtaką IMT panaudojimo efektyvumui. Analizės rezultatai turėtų atskleisti įmonės problemines sritis, kurias reikia tobulinti siekiant geresnio IMT panaudojimo efektyvumo.

Analizės kokybė ir išvadų tikslumas priklausys nuo pasirinktų analizei informacijos šaltinių. Norint visapusiškai įvertinti IMT panaudojimo efektyvumą reikia, kad analizė apimtų tiek finansinius IMT naudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius, tiek kokybinį vertinimą. Finansinis IMT vertinimas yra paremtas apskaitos sistemoje teikiama informacija. Pagrindiniai šios informacijos šaltiniai yra:

1. Balansas;
2. Pelno (nuostolių) ataskaita;
3. Ilgalaikio materialiojo turto įvedimo į eksploataciją aktai;
4. Ilgalaikio materialiojo turto nurašymo aktai.

Šių šaltinių privalumai:

- „Pigi informacija“ – įmonės darbuotojams nieko nekainuoja;
- Informacijos paieška nereikalauja didelių laiko sąnaudų;
- Informacija pateikiama ataskaitose – susistemintai;
- Lengvai lyginami praeitų ir ataskaitinių metų duomenys.

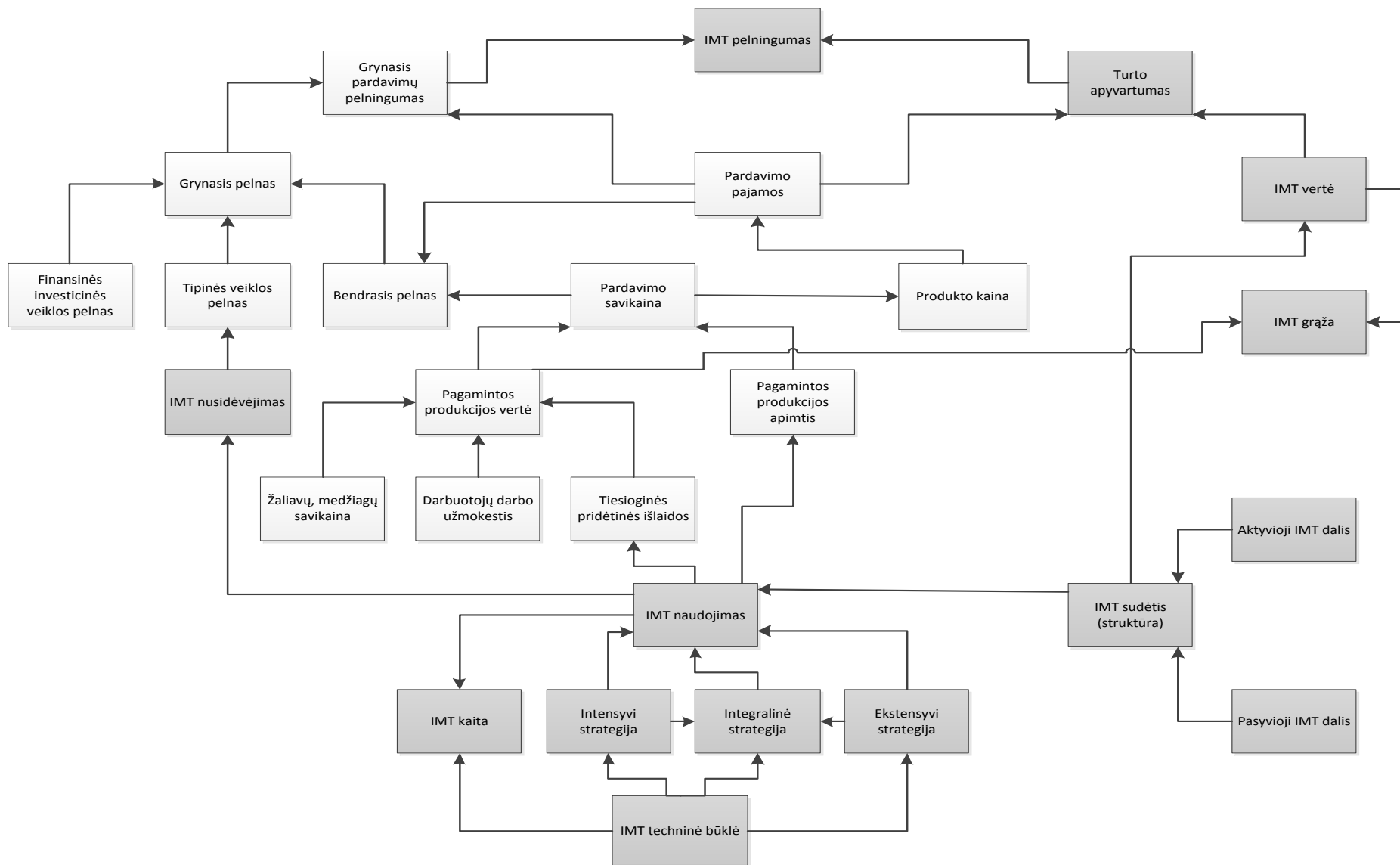
Kaip vieną iš pagrindinių šių šaltinių trūkumų galima išskirti pateiktos informacijos abstraktumą – ataskaitose yra pateikiami tik galutiniai rezultatai. Tuo tarpu mus domina veiksmai, kurie įtakoja vieno ar kito rezultato kitimą. Tam tikslui reikia į pagalbą pasitelkti finansinius rodiklius. Tačiau ir jų apskaičiavimas nepadės iki galo išspręsti tiriamą problemą, kadangi apskaitos duomenys pasižymi savo panaudojimo ribotumu. Todėl modelį reikia papildyti finansiniais skaičiavimais ir valdymo apskaitos ataskaitose pateikta informacija (kokybine informacija).

Prieš pradėdant analizę reikia pabrėžti, kad literatūros šaltiniuose nėra griežtai nustatyta, kokiais pagrindiniais rodikliais ar kriterijais remiantis, galima įvertinti IMT panaudojimo efektyvumą. Norint,

kad sukurtas modelis būtų lengviau pritaikomas praktikoje, buvo siekiama kuo paprasčiau ir aiškiau pateikti IMT naudojimo efektyvumą įtakojančius veiksnius, naudojant nesunkiai apskaičiuojamus finansinius rodiklius, kurių tarpusavio sąryšis suteiks išsamios informacijos apie IMT panaudojimą ir jo efektyvumo gerinimą.

Mokslinėje literatūroje yra teigiama, kad IMT pelningumas yra vienas svarbiausių IMT efektyvumą apibūdinančių rodiklių (Mackevičius, 2011). Remiantis tuo, darbo autorius sudarė grafiką (žr. 3 pav.), kuriame yra pateikiami pagrindiniai IMT pelningumą, o kartu ir efektyvumą įtakojančios veiksniai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

3 pav. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą įtakojantys veiksniai

Apibendrinant IMT naudojimo efektyvumo valdymo modelio kūrimo etapų darytina išvada, kad vizualus veiksmų atvaizdavimas, koks pateiktas 3 paveiksle, leidžia pastebėti elementus, kurie daro tiesioginį arba netiesioginį poveikį IMT naudojimo efektyvumo valdymui. Verta pabrėžti, kad šių veiksmų yra gana daug, tačiau grafike yra pavaizduoti, autoriaus nuomone, pagrindiniai, į kuriuos būtinai reikia atkreipti dėmesį.

Įmonės vadovai turėdami tokį grafiką prieš save, atsižvelgdami į vykdomos veiklos specifiką, gali jį pakoreguoti (papildyti) jiems svarbiais veiksmiais. Siekiant konstatuoti turto panaudojimo efektyvumo lygį, šio grafiko pagalba, galima modeliuoti įvairias situacijas, numatyti kaip tai paveiks veiklos rezultatus, o rodiklių tarpusavio sąryšis bei palyginimas su rekomenduojamais dydžiais leis tiksliau įvertinti dabartinį IMT efektyvumo lygį ir IMT panaudojimo tobulinimo galimybes.

Iš 3 paveiklo pastebima, kad grafikas apima daug veiksmų, kurių įvertinimui bus naudojami santykiniai rodikliai. Siekiant visapusiško jų poveikio IMT panaudojimui įvertinti, tikslinga visus rodiklius suklasifikuoti į tris pagrindines grupes (Mackevičius, 2008):

- IMT pelningumo rodikliai;
- IMT naudojimą apibūdinantys rodikliai;
- IMT techninę būklę apibūdinantys rodikliai.

Kiekviena rodiklių grupė pasižymi tam tikromis ypatybėmis, kurios bus nagrinėjamos tolimesnėje šio darbo dalyje. Tačiau dar nepradėjus analizuoti santykinų rodiklių yra labai svarbu „įvertinti“, koku IMT disponuoja įmonė. Susipažinus su sudėtimi ir struktūra, galima tiksliau identifikuoti tam tikrų rodiklių kitimo priežastis bei tendencijas.

2.2.1. Ilgalaikio materialiojo turto sudėties ir struktūros analizė

Analizuojant IMT svarbą įmonės veikloje (žr. 1.1. poskyrį) buvo paminėta, kad jis tiesiogiai prisideda prie pridėtinės vertės kūrimo bei didina įmonės vertę. Dėl šios priežasties įmonės vadovui yra svarbu žinoti, kokios apimties ir koku IMT jo įmonė disponuoja siekiant šį turtą efektyviai valdyti. Todėl reikia nuolat peržiūrėti ir įvertinti, koku būdu šio turto rūšis prisideda prie veiklos rezultatų gerinimo, kokia turimo IMT sudėtis ir struktūra, kaip ją reikėtų keisti siekiant didesnio IMT naudojimo efektyvumo. Iš to darytina išvada, kad IMT sudėties ir struktūros analizė turėtų suteikti naudingos informacijos siekiant efektyvesnio IMT valdymo.

Norint IMT lengviau atspindėti finansinėje apskaitoje jis yra skirstomas pagal paskirtį į smulkesnes grupes ir registruojamas balanse atitinkamą tvarka (žr. 4 pav.).

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal 2-ąjį Verslo apskaitos standartą – Balansas

4 pav. Ilgalaikio materialiojo turto grupavimas balanse

Remiantis 4 paveiksle pateiktu grupavimu yra tikslinga atlikti IMT sudėties analizę (Mackevičius, 2009). Pradedant kiekvienos IMT grupės analizę visų pirma reikia išsiaiškinti, ar visas užregistruotas turtas yra priskiriamas prie IMT. Tam tikslui reikėtų naudoti turto priskyrimo požymiais IMT (žr. 1 pav.). Tokiu būdu bandoma išsiaiškinti, ar nėra nepagrįstai didinama IMT vertė. Praktikoje dažnai pasitaiko, kad įmonės pirkdamos kelis vienetus trumpalaikio turto, komplektuoja juos kaip vieną vienetą ir užregistruoja kaip IMT. Tokio sprendimo pasekmė – mažinami IMT naudojimo efektyvumą apibūdinantys rodikliai, ir savo ruožtu bus iškreipiami naudojimo efektyvumo rezultatai. Norint to išvengti, reikia periodiškai atlikti IMT inventorizaciją, kurios metu yra palyginamas realus IMT kiekis su užregistruotu apskaitoje.

Analizuojant IMT sudėtį taip pat tikslinga yra patikrinti, ar IMT įsigijimo (pasigaminimo) savikainą sudaro tik tos išlaidos, kurios tikrai yra susijusios su IMT įsigijimu (pasigaminimu) (žr. 1 priedą). Tokiu būdu yra siekiama, kad informacija pateikta balanse tikrai ir teisingai atspindėtų įmonės veiklos rezultatus ir neklaidintų finansinės informacijos vartotojų.

Sekanti analizės rūšis – struktūros analizė. Ji apima vertikalią ir horizontalią analizę:

- Vertikalią analizę – analizės metu yra lyginama kiekviena IMT grupė su bendroju IMT kiekiu (verte), o gautas rezultatas išreiškiamas procentais. Šios analizės metu yra nustatoma, kokia dalį IMT sudaro atskira IMT grupė, aktyvioji ir pasyvioji dalis.
- Horizontalią analizę – analizės metu lyginami ataskaitinių metų IMT, ar jo atskirų dalių duomenys, su praėjusiais metais, o apskaičiuotas dydis parodo IMT pokytį laiko atžvilgiu. Šios analizės rezultatų pagalba, galima spręsti kaip turto struktūra įtakojo tam tikri išorinės arba vidinės aplinkos veiksniai.

Analizuojant yra svarbu nustatyti, kokią viso IMT dalį sudaro aktyvusis ir pasyvusis turtas, bei atskleisti jo kitimo tendencijas nagrinėjamoju laikotarpiu. Jeigu apskaičiuotus pastebima, kad aktyvioji IMT dalis augo sparčiau nei pasyvioji, galima teigti, kad įmonė padidino gamybos apimtį.

Įvykus priešingai – mažės įmonės veiklos rezultatai ir pasyviojo turto išlaikymo išlaidos. Todėl darytina išvada, kad atliekant sudėties ir struktūros analizę svarbu yra įvertinti aktyviojo ir pasyviojo IMT santykį, kuris sukuria prielaidas siekiant didesnio IMT panaudojimo efektyvumo (Juozaitienė, 2007).

Apibendrinant galima teigti, kad IMT sudėties analizė turi būti pirminis IMT naudojimo efektyvumo analizės etapas. Būtent šios analizės metu yra tikrinamas tyrimo subjektas – IMT, t.y. ar tinkamas turtas yra priskirtas prie IMT, ar tinkamai nustatyta IMT įsigijimo (pasigaminimo) savikaina. Šis etapas yra be galo svarbus, kadangi nepagrįstai iškreipta IMT vertė iškreips ir visos IMT panaudojimo efektyvumo analizės rezultatus. Tuo tarpu struktūrinės analizės metu, IMT yra skirstomas į atskirus elementus. Analizuojant kelių metų duomenys, bus galima pastebėti, kokie elementai kito sparčiau, t.y. kokie buvo atnaujinami dažniau, kurie visai neatnaujinami ir pan. Todėl atliekant santykinių rodiklių analizę, bus galima įvertinti, kaip turto apimties keitimo sprendimai įtakojo bendrą IMT panaudojimo efektyvumo lygį.

2.2.2. Ilgalaikio materialiojo turto pelningumo rodikliai

Kiekvienos įmonės pagrindinis veiklos vertinimo kriterijus yra finansinis rezultatas – pelnas. Tačiau uždirbtas pelnas ne visada teisingai atspindi įmonės veiklos efektyvumą. Vertinant dvi įmones, gaunančias vienodą pelną, galima pastebėti, kad lyginant jas pagal veiklos (atskirų veiklų) efektyvumą jos gali būti labai skirtingos. Todėl siekiant nustatyti įmonės atskirų sričių efektyvumą reikėtų įvertinti pelningumo rodiklius, kurie yra skaičiuojami santykiu tarp pelno ir mus dominančio veiklos elemento (srities) – šiuo atveju IMT (žr. (4) formulę).

$$IMT \text{ PELNINGUMAS} = \frac{GRYNASIS \text{ PELNAS}}{VIDUTINĖ \text{ IMT VERTĖ}}; \quad (4)$$

Skaičiuojant IMT pelningumą, galima naudoti įvairias pelno rūšis. Tačiau siekiant visapusiško IMT panaudojimo vertinimo, darbo autorius (4) formulės skaitiklyje siūlo naudoti grynąjį pelną. Toks autoriaus pasirinkimas grindžiamas tuo, kadangi grynojo pelno naudojimas leidžia vertinti visas įmonės veiklas: gamybinę, komercinę ir investicinę, padeda lengviau pateikti ir tiksliau išanalizuoti veiksnius lemiančius IMT panaudojimo efektyvumą (žr. 3 pav.).

Analizuojant (4) formulės vardiklį matome, kad pelningumas skaičiuojamas dalinant iš vidutinės IMT vertės (žr. (5) formulę), kadangi įmonėse dažnai dėl didelių pokyčių smarkiai pakinta IMT kiekis (pvz. sezoniškumo įtaka, IMT atnaujinimas, likvidavimas ir pan.).

$$VIDUTINĖ \text{ IMT VERTĖ} = \frac{\text{IMT VERTĖ METŲ PRADŽIOJE} + \text{IMT VERTĖ METŲ PABAIGOJE}}{2}; \quad (5)$$

Išanalizavus (4) formulės skaitiklį ir vardiklį, reikėtų panagrinėti galimą IMT pelningumo rezultata, kuris praktikoje vidutiniškai svyruoja tarp 5 ir 20 proc. – kiekvienas investuotas turto litas uždirba nuo 5 iki 20 ct pelną. IMT pelningumo lygis priklauso nuo įmonės vykdomos veiklos ypatumų ir ypač nuo IMT panaudojimo masto, bei jo vertės [18]. Todėl rodiklio rezultatas skirsis priklausomai nuo įmonės veiklos pobūdžio, t. y. įmonės turėdomos daugiau IMT (gamybinės) pasižymės mažesniu pelningumu negu tos, kurios savo veikloje naudoja žymiai mažiau IMT (pvz. paslaugas teikiančios įmonės). Iš to galima daryti išvadą, kad negalima lyginti pelningumo rodiklių įmonių užsiimančių skirtinga veikla, kadangi jie neparodys tikrojo turto panaudojimo lygio. Todėl siekiant tinkamai įvertinti IMT pelningumą, tikslinga jį lyginti su tame pačiame sektoriuje dirbančia įmone arba viso šio ekonomikos sektoriaus bendru IMT pelningumo lygio vidurkiu.

Iš (4) formulės matyti, kad IMT pelningumo lygis priklauso nuo grynojo pelno ir IMT vertės. Tarp IMT pelningumo ir grynojo pelno egzistuoja tiesioginis ryšys kadangi didėjant arba mažėjant pelnui, atitinkamai padidės arba sumažės pelningumas. Tuo tarpu tarp IMT vertės ir pelningumo yra atvirkštinis ryšys – turto vertei mažėjant pelningumas didės ir atvirkščiai. Šioje situacijoje pastebimas tam tikras neatitikimas. Turto vertei didėjant, turėtų padidėti gamybos apimtys, o tai leistų uždirbti daugiau pelno. Todėl didėjant turto vertei turėtų didėti ir pelningumas. Taigi čia susiduriama su paradoksu (priešprieša), kuri būtų galima paaiškinti taip: pelningumas didėja mažėjant IMT vertei tik tuo atveju, jeigu IMT bus efektyviai naudojamas, priešingu atveju mažės ir pelningumas.

Išanalizavus IMT pelningumo skaičiavimo metodiką ir šio rodiklio rezultatų galimą interpretavimą darytina išvada, kad rodiklio reikšmė parodo įmonės sugebėjimą valdyti IMT pelnui uždirbti, t.y. parodo, kiek investuotas į turtą litas uždirba grynojo pelno. Tačiau nei praktikoje nei mokslinėje literatūroje nėra nustatyta pelningumo riba, kurią pasiekus būtų galima teigti, kad IMT yra panaudojamas efektyviai. Tačiau ne vien tai trukdo pelningumo rodiklio pagalba vertinti IMT panaudojimo efektyvumą. Šioje situacijoje darbo autorius siūlo atkreipti dėmesį į IMT pelningumo rodiklio tam tikrą ribotumą – IMT pelningumo rodiklyje neišskiriamas IMT į aktyvųjį ir pasyvųjį. Dėl šios priežasties gali būti iškreipiamas galutinis efektyvumo rezultato suvokimas, nes aktyvusis turtas, priešingai nei pasyvusis, tiesiogiai prisideda prie pelno uždirbimo. Esant tokiai situacijai turto valdytojas gali aktyvųjį turtą išnaudoti maksimaliai, bet dėl didelės vertės pasyviojo turto bendras efektyvumas bus žemas. Todėl vertinant efektyvumą, reikėtų apskaičiuoti IMT pelningumą atskirai aktyviajai ir pasyviajai daliai. Siekiant dar tikslesnio ir išsamesnio IMT naudojimo efektyvumo įvertinimo, reikėtų lyginti kelių ataskaitinių laikotarpių pelningumo rodiklius atsižvelgiant, kokie veiksniai įtakojo grynojo pelno ir IMT apimties pokyčius, kadangi grynasis pelnas yra jų visų galutinis atspindys.

2.2.3. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimą apibūdinantys rodikliai

Kiekvienai įmonei yra svarbu, kad jų IMT būtų naudojamas efektyviai, t.y., kad visi jo atskiri elementai, vienokiu ar kitokiu mastu prisidėtų prie paslaugų ar produkcijos apimtys didėjimo siekiant įmonės tikslų. Ar tikslas yra siekiamas kryptingai – atspindi IMT pelningumo rodiklis. Norint išsiaiškinti koku būdu yra siekiama tikslo, tikslinga yra įvertinti pelningumą įtakojančius veiksnius. Todėl šitoje situacijoje reikėtų IMT pelningumo rodiklį modifikuoti remiantis Du Pont metodika (Mackevičius, 2011) (žr. (6) formulę).

$$\frac{\text{GRYNASIS PELNAS}}{\text{VIDUTINĖ IMT VERTĖ}} = \frac{\text{PARDAVIMO PAJAMOS}}{\text{VIDUTINĖ IMT VERTĖ}} \times \frac{\text{GRYNASIS PELNAS}}{\text{PARDAVIMO PAJAMOS}} =$$

$$= \text{TURTO APYVARTUMAS} \times \text{GRYNASIS PARDAVIMŲ PELNINGUMAS}; \quad (6)$$

Kaip matome iš (6) formulės, Du Ponto metodikos dėka, IMT pelningumas yra išskaidomas į du pagrindinius veiksnius:

1. Grynasis pardavimų pelningumas;
2. IMT apyvartumas.

Išvardinti veiksniai daro tiesioginę įtaką pelningumo rodikliui, todėl nagrinėjant kelerių metų IMT apyvartumo ir pardavimų pelningumo rodiklių pasikeitimą galima nustatyti, kuris iš jų turėjo didesnę įtaką IMT pelningumui. Siekiant geriau suvokti nagrinėjamų veiksnių ryšį ir jų įtaką pelningumui, darbo autorius siūlo vadovautis 3 paveiksle pateiktu grafiku, kuriame pavaizduoti tarpiniai veiksniai įtakojuojantys IMT apyvartumą ir pardavimų pelningumą. Tinkamas šių veiksnių supratimas ir interpretavimas leis tiksliau įvertinti IMT panaudojimo efektyvumą.

Grynasis pardavimų pelningumas. Šis rodiklis yra apskaičiuojamas kaip grynojo pelno ir pardavimo pajamų santykis (žr. (7) formulę).

$$\text{GRYNASIS PARDAVIMŲ PELNINGUMAS} = \frac{\text{GRYNASIS PELNAS}}{\text{PARDAVIMO PAJAMOS}}; \quad (7)$$

Grynasis pardavimų pelningumas parodo, kiek grynojo pelno uždirba vienas pardavimo litas. Remiantis (7) formule ir 3 paveikslu, pastebima, kad šiam rodikliui tiesioginės įtakos nedaro joks IMT elementas. Pagrindiniai veiksniai įtakojuojantys šį rodiklį yra skirtingos pelno rūšys ir pardavimai. Todėl darytina išvada, kad didėjanti grynojo pardavimo pelningumo rodiklio reikšmė turi būti siejama su

gera įmonės sąnaudų kontrole, tame tarpe ir IMT išlaikymo sąnaudomis. Tuo tarpu mažėjanti šio rodiklio reikšmė gali būti susijusi su įmonės strategija, mažinant kainą uždirbti daugiau pajamų.

IMT apyvartumas – vienas svarbiausių rodiklių leidžiančių spręsti kaip efektyviai IMT valdytojas valdo turtą pardavimo pajamoms uždirbti. Mokslinėje literatūroje šio rodiklio skaičiavimui yra naudojami du būdai (Mackevičius, 2009):

$$1. \text{Kartais: } \mathbf{IMT \text{ APYVARTUMAS}} = \frac{\mathbf{PARDAVIMO PAJAMOS}}{\mathbf{VIDUTINĖ IMT VERTĖ}}; \quad (8)$$

$$2. \text{Dienomis: } \mathbf{IMT \text{ APYVARTUMAS}} = \frac{\mathbf{365}}{\mathbf{IMT \text{ APYVARTUMAS KARTAIS}}}; \quad (9)$$

Pateikti rodikliai parodo IMT galimybes uždirbti pajamas. Kuo IMT apyvartumo rodiklis yra didesnis, tuo mažesnėmis investicijomis į IMT yra uždirbamos pardavimo pajamos, tuo aukštesnis ūkio subjekto IMT valdymo efektyvumo lygis. Visam ilgalaikio turto apyvartumui palankios kitimo ribos 1 – 1,5. IMT apyvartumui atskiros ribos nėra nurodyta. Tačiau išskyrę aktyviojo IMT dalį bendroje ilgalaikio turto sudėtyje ir apskaičiavę aktyviosios dalies apyvartumą galima stebėti, kiek apyvartumo rodiklį sumažina turtas, kuris tiesiogiai nedalyvauja uždirbant pajamas. Šioje situacijoje išryškėja struktūros analizės įtaka, kuri gali padėti išaiškinti nenaudojamą IMT, kurio vertėtų atsisakyti, taip gerinant bendrą turto panaudojimą.

Siekiant didinti IMT panaudojimo efektyvumą reikia kartu sekti pardavimo pajamų ir IMT kitimo tendencijas. Galima panagrinėti kelis šių rodiklių kitimo variantus remiantis 3 paveikslu (prielaida – neatsižvelgiama į išorės veiksnius):

- 1) Pardavimo pajamos didėja, IMT nekinta arba mažėja – didėja IMT apyvartumas, t. y. didėja turto panaudojimo efektyvumas. Iš 3 paveikslu matyti, kad tokią situaciją sąlygoja efektyvus IMT naudojimas, kuris mažina tiesiogines pridėtines išlaidas kartu mažindamas ir prekių savikainą. Tai sumažintų prekės kainą, kas teigiamai įtakotų šio produkto paklausą. Nors iš pirmo žvilgsnio situacija yra gera, tačiau reikia būtinai nustatyti pardavimo didėjimo lygį, kurį bus galima patenkinti esamais IMT pajėgumais.
- 2) Pardavimo pajamos didėja, IMT didėja – jeigu pajamos santykinai auga greičiau nei IMT vertė – IMT naudojamas efektyviai, jeigu lėčiau, reikėtų peržiūrėti ar visas įsigyjamas IMT yra reikalingas, kadangi turto išlaikymo kaštai augs, kas ilgesniu metu laikotarpiu atsilies produkcijos savikainai.
- 3) Pardavimo pajamos mažėja, mažėja IMT vertė – IMT apyvartumas mažėja. Reikėtų visų pirma atsižvelgti į IMT kaitą. Gali būti, kad turimas IMT yra pasenęs ir nudėvėtas, todėl jo apimtis (vertė) maža, o jo išlaikymo kaštai (remontas) neigiamai veikia produkcijos savikainos augimą.

Reikėtų kuo skubiau atnaujinti IMT, kuris racionaliai išnaudojant, turėtų prisidėti prie pajamų uždirbimo.

- 4) Pardavimo pajamos mažėja, didėja IMT vertė – mažėja IMT apyvartumas. Reikėtų peržiūrėti IMT sudėtį, galimai yra perkamas brangus turtas arba pasyvus, kuris tiesiogiai neprisideda prie pajamų uždirbimo arba IMT ne pilnai išnaudojamas. Reikėtų nustatyti optimalią IMT apimtį ir struktūrą.

Apibendrinant IMT apyvartumo rodiklį galima teigti, kad didžiausią įtaką jam daro IMT sudėtis. Todėl siekiant IMT panaudojimo efektyvumo svarbų vaidmenį turi atlikti IMT sudėties ir struktūros analizė. Tinkamai atlikta analizė turėtų padėti išsiaiškinti IMT dalis, kurios mažai arba visiškai neprisideda prie įmonės tikslų siekimo, todėl tokį turtą būtų patogiau parduoti arba išnuomoti (plačiau žr. 1.4. poskyrį).

Remiantis Du Pont metodika yra išskiriami du pagrindiniai veiksniai įtakojantys IMT pelningumą. Skaidant juos į dar smulkesnius veiksnius galima atrasti nemažai kitų rodiklių, padedančių vertinti IMT panaudojimą. Vienas iš plačiausiai naudojamų praktikoje – IMT graža. Jis yra apskaičiuojamas remiantis (10) formule.

$$IMT \text{ GRAŽA} = \frac{PAGAMINTOS \text{ PRODUKCIJOS VERTĖ}}{VIDUTINĖ \text{ IMT VERTĖ}}; \quad (10)$$

Iš (10) formulės matyti, kad didžiausią įtaką turto gražai daro produkcijos ir IMT vertė. 3 paveiksle matyti, kad produkcijos vertei daro įtaką 3 pagrindiniai veiksniai:

1. Žaliavų ir medžiagų savikaina;
2. Darbininkų darbo užmokestis;
3. Tiesioginės pridėtinės išlaidos.

Kadangi 1 ir 2 veiksnys nepriklauso nuo IMT panaudojimo, jie nebus analizuojami. Tuo tarpu tiesioginėms pridėtinėms išlaidoms tiesiogiai daro įtaką IMT naudojimas bei kiti su juo susiję veiksniai (žr. 3 pav.).

Iš pateiktos IMT gražos formulės galima spręsti, kad šiam rodikliui didžiausią įtaką daro aktyviosios turto dalies pokyčiai, (kadangi jis tiesiogiai dalyvauja kuriant produkcijos vertę) t.y., kuo įmonė turi mažiau aktyviojo turto, bet produkcijos vertė yra didelė, tuo užtikrinčiau galima teigti, kad IMT yra neefektyviai išnaudojamas – jo naudojimas sukuria daug sąnaudų, kurios didina produkcijos vertę (su sąlyga, kad 1 ir 2 veiksniai neįtakoja produkcijos vertės didėjimo). Todėl anot Juozaitienės (2007, 150) „Reikia diegti priemones ir naujus darbo organizavimo būdus, kurie padėtų didinti turto naudojimo efektyvumą bei IMT gražą.“

IMT gražos rodiklis, priešingai nei pelningumo ir apyvartumo, atspindi sąnaudų lygį, kurio remiantis įmonė nustato pagamintos produkcijos vertę. Todėl visų šių rodiklių sintezė geriau atspindi

IMT panaudojimo efektyvumą, t.y. vertinamas ir pasiektas rezultatas, ir jam pasiekti reikalingos sąnaudos.

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant iširti IMT pelningumą įtakojančius veiksnius, tikslinga yra pasirinkti Du Pont analizės metodiką, kurios dėka IMT pelningumas yra skaidomas į IMT apyvartumą ir grynąjį pardavimų pelningumą. Tuo tarpu pastaruosius rodiklius formuoja daugelis kitų veiksnių (žr. 3 pav.). Kiekvienas iš jų, tiesioginiu ar netiesioginiu būdu, įtakoja apyvartumo ir pardavimų pelningumo rodiklius. Jų tarpe galima išskirti 3 veiksnius, turinčius didžiausią įtaką IMT pelningumo kitimui: IMT vertė, IMT struktūra ir IMT naudojimas. Šie 3 veiksniai yra susiję tarpusavyje, t.y. nuo IMT struktūros (sudėties) priklauso IMT vertė (pvz. jeigu daug nekilnojamo turto bus didelė IMT vertė) ir IMT naudojimas (pvz. kuo daugiau aktyviojo turto tuo jis labiau prisideda prie gamybos proceso). Tačiau nors įmonė turės didelės vertės IMT ir aktyvioji jo dalis bus didesnė už pasyviają tai dar nereiškia, kad IMT naudojimo rodikliai didės. Šioje situacijoje išryškėja IMT techninės būklės veiksnys, kadangi nepriklausomai kiek ir kokio įmonė turi IMT, jeigu jo techninė būklė yra bloga ji neigiamai veiks pelningumo ir apyvartumo rodiklius. Todėl vertinant IMT panaudojimo efektyvumą tikslinga apibrėžti ir išnagrinėti rodiklius apibūdinančius IMT techninę būklę.

2.2.4. Ilgalaikio materialiojo turto techninę būklę apibūdinantys rodikliai

Analizuojant IMT naudojimą ir jo valdymą įmonėje, svarbus vaidmuo tenka jo techninei būklei. Dažnai įmonės savo veikloje naudoja pasenusį ir nusidėvėjusį IMT, kuris reikalauja daug išlaikymo išlaidų. Nepaisant didelių investicijų toks turtas gali būti viena iš priežasčių, dėl kurios įmonės produkcijos kokybė ir gamybos apimtys mažėja, kas neigiamai darys įtaką ne tik IMT naudojimui, bet ir visos įmonės veiklos efektyvumą. Todėl tik tinkamos techninės būklės IMT gali suteikti didžiausią ekonominę naudą.

Norint įvertinti ar turto valdytojai pakankamai skiria dėmesio IMT techninėms savybėms prižiūrėti, Juozaitienė (2007) siūlo matuoti (11), (12), (13) rodikliais, tuo tarpu Mackevičius juos papildoma dar likvidavimo koeficientu (14).

$$\text{ATNAUJINIMO KOEFICIENTAS} = \frac{\text{IŠIGYTO IMT VERTĖ PER METUS}}{\text{IMT VERTĖ METŲ PABAIGOJE}}; \quad (11)$$

Iš pateiktos (11) formulės matyti, kokie yra IMT atnaujinimo (modernizavimo) tempai, bei įmonės galimybes plėtoti verslą. Jeigu šis koeficientas ilgesniuojam laikotarpiu yra pakankamai žemas – artimas 0, galima teigti, kad įmonė naudoja pasenusį IMT, kuris yra mažiau produktyvus už naujas

technologijas, o tai liudija apie neperspektyvią ir neefektyvią IMT valdymo strategiją. Todėl norint efektyvesnio turto valdymo reikia sekti naujų technologijų tendencijas, kurios yra efektyvesnės už senas. Todėl visada reikia stengtis skirti lėšų turto atnaujinimui (žr. 5 pav.).

IMT likvidavimo koeficiento skaičiavimas pateikiamas (12) formulėje. Rodiklis padeda nustatyti IMT likvidavimo intensyvumą. Turto likvidacinę reikšmę nustato kiekviena įmonė savarankiškai apskaitos politikoje. Tačiau yra nustatyta, kad IMT likvidacinė vertė negali viršyti 10 % jo įsigijimo vertės (Kalčinskas, 2010).

$$\text{LIKVIDAVIMO KOEFICIENTAS} = \frac{\text{LIKVIDUOTO IMT VERTĖ PER ATASKAITINIUS METUS}}{\text{IMT VERTĖ METŲ PRADŽIOJE}}; \quad (12)$$

Likvidavimo koeficientas padeda vertinti IMT priežiūrą, naudojimą ir netgi spręsti apie gamybos apimtį. Jeigu koeficientas ženkliai didėja, galima daryti kelias pradines hipotezes: 1) įmonės turtas smarkiai pasenęs; 2) įmonės gamybos apimtis sumažėjo, dėl ko sumažėjo reikalingo IMT apimtis; 3) dėl remonto ir rekonstrukcijos stokos turtas sugedo. Dėl šios priežasties racionaliai valdant turtą (prižiūrint, remontuojant) šiam koeficientui neturėtų būti būdingi smarkūs šuoliai. Jeigu likvidavimo koeficientas yra mažesnis už atnaujinimo koeficientą galima daryti išvadą, kad įmonėje didėja naujo IMT dalis.

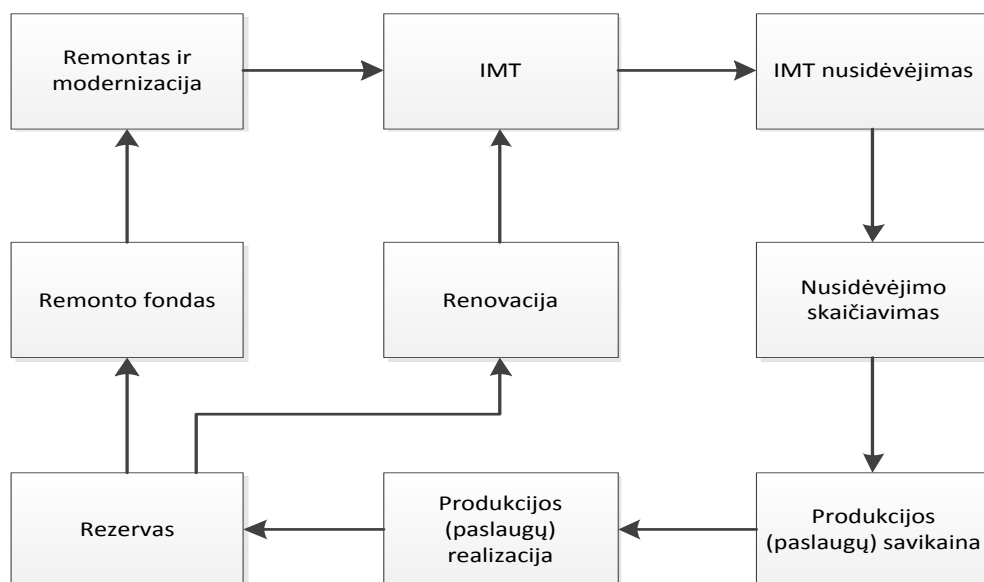
Naudojant turtą veikloje jis yra nudėvimas – turto vertė mažėja. Ji yra paskirstoma dalimis per IMT naudingo tarnavimo laikotarpį – perkeliama į produkcijos savikainą (žr. 5 pav.).

$$\text{NUSIDĖVĖJIMO KOEFICIENTAS} = \frac{\text{NUSIDĖVĖJIMO SUMA}}{\text{IMT VERTĖ ATASKITINIŲ METŲ PRADŽIOJE (PABAIGOJE)}}; \quad (13)$$

Rekomenduojama (13) koeficientą skaičiuoti metų pradžioje ir metų pabaigoje. Palyginę šiuos koeficientus tarpusavyje bus galima išsiaiškinti, kokie veiksniai darė įtaką nusidėvėjimo koeficiento pasikeitimams. Praktikoje šio koeficiento kitimui dažniausiai daro įtaką šie veiksniai:

- IMT naudojimo laikotarpis (žr. 2 priedą);
- Nusidėvėjimo metodas (žr. 3 priedą)
- IMT vertės pokyčiai: atnaujinant, atiduodant eksploatuoti naują IMT koeficiento reikšmė krenta, o toliau vykdant gamybą su tais pačiais IMT elementais – kyla;

Turtas yra nudėvimas iki jo likutinės vertės – 1 lito. Jeigu įmonėje dalis turto yra nudėvėta iki likutinės ar artimos jai vertės tai turto vertė balanse bus pakankamai maža, todėl didės IMT pelningumo ir apyvartumo rodikliai. Vertinant vien tik pagal pelningumo ir apyvartumo rodiklių reikšmes, būtų galima teigti kad IMT yra naudojamas efektyviai, kas iš esmės būtų netiesa.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Babajev, 2010.

5 pav. Ilgalaikio materialiojo turto atnaujinimo schema

Analizuojant IMT nusidėvėjimą verta pabrėžti, kad IMT nudėvėta suma yra nurašoma, nežiūrint kokia yra šio turto būklė realybėje. Todėl pasitaiko, kad remiantis apskaitos dokumentais IMT yra jau visiškai nudėvėtas, tačiau faktiškai vis dar efektyviai ir toliau yra naudojamas įmonės veikloje, o iš to galima spręsti, kad buhalterinis nusidėvėjimas nėra pagrindas nurašyti IMT. Išanalizavus nusidėvėjimo koeficientą darytina išvada, kad jis yra svarbus veiksnys įtakoiantis ne tik IMT techninius rodiklius bet ir pelningumą, apyvartumą. Norint palaikyti atitinkamą efektyvumo lygį reikia sekti turto nusidėvėjimą, ir iš anksto kaupti investicijas jo atnaujinimui (žr. 5 pav.)

Naudingumo koeficientas (žr. (14) formulę) yra be galo svarbus veiksnys vertinant IMT naudojimo efektyvumo valdymą. Jis parodo kiek yra likę tinkamo naudoti turto tolimesnėje įmonės veikloje.

$$\text{NAUDINGUMO KOEFICIENTAS} = \frac{\text{NUSIDĖVĖJIMO KOEFICIENTAS ARBA LIKUTINĖ IMT VERTĖ}}{\text{PRADINĖ IMT VERTĖ}}; \quad (14)$$

Šiam koeficientui turi įtakos ir IMT atnaujinimo (remonto, rekonstravimo) darbai, kurios atlikus reikia įvertinti ar jie pagerino IMT naudingąsias savybes, ar prailgino jo naudingo tarnavimo laiką pan. Todėl jeigu koeficientas yra žemas, galima teigti, kad turto valdytojas laiku neatnaujinimo IMT, dėl ko gali sutrikti visas gamybos procesas ir įmonė patirs nuostolių.

Racionaliai valdant turtą, techninę būklę apibūdinantys rodikliai neturėtų ženkliai mažėti. Tam nemažą įtaką daro kai kurių įmonių pildomos pažymos apie IMT būklę ir jo pasikeitimą (Juozaitytė, 2007) bei turimi papildomi finansiniai ištekliai turto priežiūrai. Babajevs (2010) gamybinėms įmonėms siūlo sudaryti atskirus fondus, kuriuose būtų kaupiamos lėšos IMT remontui ir

rekonstravimui, kas atitinkamu momentu turėtų padidinti jų naudingąsias savybes ir tuo pačiu dar labiau padidinti jų teikiamą naudą.

Išanalizavus IMT naudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius galima teigti, kad IMT pelningumo ir IMT apyvartumo rodiklių rezultatai leidžia spręsti apie įmonės IMT panaudojimo lygį t.y. kuo didesni rodiklių rezultatai, tuo efektyvesnis panaudojimo lygis. Reikia pabrėžti, kad jie leidžia, spręsti, bet jie to nepagrindžia. Todėl vertinant efektyvumą reikia vadovautis ir šio darbo skyrelyje pateiktais rodikliais, juos lyginti, o tai turėtų padėti atskleisti ar tikrai didėjantis IMT pelningumas ir apyvartumas yra susijęs su IMT naudojimo efektyvumo didėjimu.

2.3. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo analizės rezultatų vertinimas ir pasiūlymai

IMT naudojimo efektyvumo analizės tikslas – pateikti kuo tikslesnę ir išsamesnę informaciją apie šios turto rūšies naudojimo efektyvumą vadovams, investuotojams, vartotojams ir kitiems susijusiems asmenims. Kelių ataskaitinių laikotarpių analizės rezultatų palyginimas gali padėti priimti perspektyvinius sprendimus susijusius ne tik su IMT naudojimu bet ir su visos veiklos efektyvumu.

Ankstesniame šio darbo skyriuje buvo pateikti ir išanalizuoti svarbiausi rodikliai, kurių pagalba yra atliekama IMT naudojimo efektyvumo analizė. Pagrindinis rodiklis apibūdinantis ilgalaikio materialaus turto naudojimo efektyvumą yra IMT pelningumas. Tačiau vien iš šio rodiklio kitimo (padidėjimo ar sumažėjimo) procento negalima atsakyti į visus mums rūpimus klausimus, nes priklausomai nuo įmonės veiklos specifikos šis rezultatas gali būti interpretuojamas skirtingai. Kadangi ne visi išnagrinėti rodikliai tarpusavyje koreliuoja, siekiant sudaryti bendrą IMT panaudojimo „vaizdą“, buvo nuspręsta pasirinkti dviejų pagrindinių rodiklių rezultatų – pelningumo ir apyvartumo tarpusavio lyginimą, papildant juos IMT techninės būklės įtaka.

1. Rezultatas. *Nagrinėjamu laikotarpiu IMT pelningumo ir IMT apyvartumo rodikliai augo.* **Išvada** – gerai įdarbintas IMT yra pagrindinė efektyvumo rodiklių augimo priežastis. Įmonė skiria daug dėmesio turimo IMT priežiūrai o tai teigiamai įtakoja techninės būklės rodiklius. Geros techninės būklės turtas yra produktyvesnis, dėl to galima pagaminti daugiau produkcijos, o tai teigiamai atsiliepia gamybos ir pardavimų apimtims. Prižiūrėtas turtas reikalauja mažiau išlaidų, kas atitinkamai mažina sąnaudas ir prisideda prie pelno augimo. Todėl darytina išvada, kad mažesnėmis sąnaudomis yra pasiektas geresnis rezultatas, o tai liudija, kad įmonėje IMT yra naudojamas efektyviai.

Teigiami rodikliai nereiškia, kad įmonė pasiekė ilgalaikio materialaus turto „maksimalų naudojimo efektyvumą“. Toks efektyvumo pavidalas iš viso neegzistuoja, kadangi efektyvus naudojimas yra nuolatinis procesas, kuriam daro įtaką ne tik vidinės, bet ir išorinės aplinkos veiksniai.

Dėl šios priežasties, nepriklausomai nuo pasiektų teigiamų rezultatų, jis nuolat turi būti tobulinamas. Rodikliai gali gerėti ne tik dėl IMT efektyvesnio panaudojimo. To priežastimi gali būti ir kitų veiksnių sąlygotas pajamų ir pelno augimas. Jeigu pastebimas techninės būklės rodiklių mažėjimas, reikia kuo skubiau identifikuoti problemas, kadangi tai gali būti pagrindinė priežastis lemianti efektyvumo mažėjimą ilgesniu laikotarpiu.

Pasiūlymai. IMT naudojimo efektyvumo analizės teigiamos pagrindinių rodiklių reikšmės ilguoju laikotarpiu reiškia, kad IMT yra naudojamas efektyviai. Tačiau negalima tuo apsiriboti, reikia siekti dar geresnių rezultatų. Tam yra naudojami įvairūs būdai. Dažniausiai siūloma peržiūrėti turimo IMT išlaikymo kaštus. Tam tikslui reikėtų įvertinti rinkoje esančio panašaus turto nuomos kaštus. Dažnai atsitinka taip, kad nuosavo turto išlaikymas kainuoja daugiau negu tokio paties turto nuomos kaštai. Pakeitus tokį turtą nuomotu, sumažėtų IMT apimtis ir jo išlaikymo sąnaudos, o tai padidintų IMT naudojimo efektyvumą.

Savo veikloje įmonės naudoja įvairios paskirties nekilnojamąjį turtą. Dažnai sutinkamas atvejis, kai įmonės turi daug ir įvairaus ploto patalpų, o jos yra nenaudojamos arba tik dalinai panaudojamos. Tokiu atveju, siekiant efektyvumo didinimo, siūloma susimąstyti ar nevertėtų pakeisti tokį turtą mažesnio ploto patalpomis, arba tiesiog jų atsisakyti išsigyjant mažesnes arba pakeisti jas nuomojamomis patalpomis. Tačiau prieš priimant tokį sprendimą reikėtų tai išanalizuoti iš esmės, nes kiekvienas pasiūlytas variantas turi savo privalumus ir trūkumus, kurie plačiau buvo aptarti 1.4 poskyryje.

Dar viena IMT naudojimo efektyvumo didinimo niša – prestižinis įmonės turtas. Itin dažnas atvejis, kai įmonės savininkai ar vadovai, pagerėjus įmonės finansinei būklei, išsigyja prabangias transporto priemones, vien dėl to, kad jie atrodytų geriau visuomenės, klientų, partnerių akyse. Siekiant efektyviau panaudoti IMT galima atsisakyti tokio pobūdžio turto, pakeičiant prabangius automobilius į naujus, tačiau taupesnius – išlaikymo sąnaudų ir savikainos prasme.

Prieš priimant sprendimą išigyti transporto priemonę darbo reikmėms, reikėtų apsvarstyti galimybę sudaryti su darbuotojais automobilių panaudos (nuomos) sutartį, kas galbūt leistų sumažinti ilgalaikio materialaus turto apimtis bei jo išlaikymo kaštus (plačiau žr. 1.4. poskyrį). Panaši situacija yra ir su lokalizacijos vieta. Prestižinis mikrorajonas reikalauja papildomų kaštų: brangesnis nekilnojamas turtas, jo nuoma, didesnis žemės ir nekilnojamo turto mokestis ir pan. Todėl kartais net patalpų vietos perkėlimas iš tam tikro mikrorajono sumažina įmonės kaštus.

Dar viena teigiama išeitis tobulinti ilgalaikio materialaus turto panaudojimo efektyvumą yra naujų technologijų diegimas. Įmonės nusprendusios parduoti pasenusius įrengimus ir išsigijusios produktyvesnius gali teigiamai įtakoti savo gamybos apimtis, sąnaudas ir parduodamos produkcijos savikainą.

2. Rezultatas. *Nagrinėjamu laikotarpiu IMT grynojo pelningumo rodiklis augo o IMT apyvartumo mažėjo. Išvada* – dažniausiai tokia situacija liudija apie tai, kad įmonė atnaujino ir/arba įsigijo didelės apimties IMT, dėl ko sumažėjo jo išlaikymo sąnaudos, kas teigiamai darė įtaką įmonės veiklos rezultatams, bet pardavimo pajamų tai nepaveikė. Remiantis pateikta situacija galima teigti, kad IMT naudojamas efektyviai, tačiau siekiant visos veiklos efektyvumo reikia tobulinti sprendimus susijusius su pardavimais.

Pasiūlymai. Atnaujintas (įsigytas) turtas turėtų prisidėti prie gamybos apimčių didėjimo ir sąnaudų mažėjimo. Siekiant prisitaikyti prie pakitusių gamybos apimčių, reikėtų keisti pardavimų strategiją. Šioje situacijoje reikia įvertinti pirkėjų elastingumą įvairiems pokyčiams: sumažinti kainą, taikyti lojalumo programas, taip didinant pardavimo apimtį o kartu ir pajamas.

3. Rezultatas. *Nagrinėjamu laikotarpiu pastebimas IMT grynojo pelningumo mažėjimas ir IMT apyvartumo augimas. Išvada* – dažniausiai tokios situacijos pagrindine priežastimi yra IMT išlaikymo sąnaudų didėjimas greitesniu tempu nei pajamų augimo tempai.

Pasiūlymai. Nustačius, kad IMT apyvartumui didėjant augo ir IMT sąnaudos, svarbiausia įvertinti IMT techninę būklę. Esant itin dideliu IMT naudojimo intensyvumui (didelės turto apkrovos), geras apyvartumo rezultatas pasiekiamas tik trumpuoju laikotarpiu. Ilgesniuoju laikotarpiu įrengimai labiau nusidėvi, reikalauja remonto, mažėja jų produktyvumas. To pasėkoje didės įrengimų gedimų skaičius ir prastovų laikas, o tai neigiamai įtakos IMT naudojimo efektyvumo lygį. Siekiant šią situaciją pagerinti reikėtų atsižvelgti į apkrauto turto keitimus. Galimos išeitys – įsigyti daugiau įrengimų ir paskirstyti apkrovas. Reikia įvertinti ar įmonės apsirūpinimas IMT yra pakankamas. Ilgalaikio materialaus turto įsigijimas galėtų sumažinti naudojimo intensyvumą, taip sumažinant išlaidas remontui. Svarbu atsižvelgti ir į įsigijimo sąnaudas ir atsipirkimo laiką. Taip pat galima išnaudoti kitus šaltinius – pakeisti turto valdymo strategiją, kad gamybos apimtys nesumažėtų. Tačiau didelė apkrova gali būti tik sezoninis reiškinys, todėl tokiai situacijai galima pasiruošti iš anksto – IMT techninių savybių gerinimas ar remonto fondo kaupimas. Svarbu įvertinti dar vieną svarbų faktorių gamybos procese – žmogiškieji išteklių. Didėjant gamybos apimtims reikėtų atsižvelgti į darbuotojų skaičiaus kitimą. Gali būti taip, kad vienas kompetentingas žmogus, gali geriau valdyti IMT nei keli darbininkai. Taip pat svarbu įvertinti ar labiau automatizuotas gamybos procesas neatneštų daugiau naudos, t. y. svarbu įvertinti gamybos apimčių ir patiriamų sąnaudų kitimą keičiantis darbuotojų skaičiui.

4. Rezultatas. *Nagrinėjamu laikotarpiu IMT grynojo pelningumo ir IMT apyvartumo rodikliai mažėjo. Išvada* – iš mažėjančių rodiklių galima spręsti, kad IMT neefektyviai panaudojamas pajamų ir pelno uždirbimui – yra rimtos problemos IMT struktūroje ir jo valdyme.

Pasiūlymai. Labai svarbu, kad turto informacija pateikta finansinėse ataskaitose būtų palyginta su realia įmonės situacija. Kartais įmonės IMT sudėtyje turi tokio turto, kuris netinkamas naudojimui,

tačiau jo vertė pateikta balanse to neparodo (automobiliai netinkami transportavimui, patalpos, kurios netinkamos arba nepritaikomos naudojimui, gamybiniai įrengimai, kurių vertė yra pervertinama ir pan.). Todėl svarbu atlikti IMT struktūros ir sudėties analizę. Jos dėka turtą reikėtų suskirstyti į aktyvųjų ir pasyvųjų. Iš pradžių reikėtų peržiūrėti aktyviojo turto techninę būklę, gal turtas yra pernelyg pasenęs, o tai didina jo išlaikymo išlaidas ir mažina produktyvumą. Pasyviojoje turto dalyje reikėtų peržiūrėti, ar visas turtas yra reikalingas. Nes blogiausiai kas gali būti tai išlaikyti turtą iš kurio nėra gaunama jokia nauda.

Šiame poskyryje buvo pateikti skirtingi IMT efektyvumą apibūdinančių rodiklių rezultatų deriniai bei juos lemiantys veiksniai. Kiekvienas rezultatas, priklausomai nuo įmonės, gali būti interpretuojamas skirtingai. Todėl IMT panaudojimas turi būti vertinamas pasitelkus ir papildomus rodiklius.

Apibendrinant IMT naudojimo efektyvumo analizę galima daryti išvadą, kad joje labai svarbų vaidmenį atlieka IMT sudėtis ir struktūra. Tinkamai įvertintas ir suskirstytas turtas į grupes, aktyvųjų ir pasyvųjų, leidžia geriau įvertinti IMT kitimo tendencijas ir jas veikiančius veiksnius. IMT sudėties ir struktūros analizė padeda ne tik palyginti turto kitimo dinamiką tam tikru laikotarpiu, bet ji yra ir neatskirama santykinės analizės dalis, kadangi suteikia esminius pagrindus šios analizės atlikimui.

Išanalizavus IMT naudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius, jų rezultatų koreliaciją, darytina išvada, kad nei vienas iš pateiktų rodiklių visapusiškai neatspindi IMT naudojimo efektyvumo, kadangi gauti rezultatai, priklausomai nuo įmonės veiklos, gali būti interpretuojami skirtingai. Tokią situaciją dar sąlygoja ir šių rodiklių ribotumas, kuris pasireiškia sekančiu pavidalu:

- jie dažniausiai yra apskaičiuojami remiantis dvejais kintamaisiais, kas neleidžia įvertinti kitų veiksnių įtakos efektyvumui;
- rodikliuose mažai dėmesio yra skiriama IMT generuojamiems kaštams.

Todėl darytina išvada, kad priimtinausias metodas vertinti IMT naudojimo efektyvumą turėtų apimti pelningumo ir apyvartumo rodiklių sintezę, atsižvelgiant į IMT techninės būklės rodiklių rezultatus bei papildant vertinimą kokybine informacija, kuri ne visada atspindi įmonės finansinėse ataskaitose. Toks vertinimas sumažintų IMT naudojimo efektyvumo analizės klaidų tikimybę ir leistų tiksliau įvertinti tiriamąjį procesą nustatant realų turto naudojimo lygį įmonėje. Remiantis tuo, darbo autorius 3 skyriuje atliks AB „Rokiškio sūris“ IMT panaudojimo efektyvumo vertinimą, siekdamas išsiaiškinti silpnąsias turto panaudojimo puses, jas nulėmusius veiksnius bei pateiks pasiūlymus IMT panaudojimo efektyvumui gerinti.

3. AB „ROKIŠKIO SŪRIS“ ILGALAIKIO MATERIALIOJO TURTO NAUDOJIMO EFEKTYVUMO VERTINIMAS

Antroje darbo dalyje buvo sudaryta metodologija, kuria naudojantis galima vertinti ir valdyti IMT panaudojimo efektyvumą. Reikėtų pabrėžti, kad ji yra labiau pritaikyta toms įmonėms, kuriose IMT yra neatsiejamas nuo įmonės vykdomos veiklos, t.y. gamybinėms įmonėms, kuriuose IMT yra gamybos proceso pagrindas ir tiesiogiai prisideda prie pridėtinės vertės kūrimo. Todėl darbo autorius, siekdamas pritaikyti praktikoje sudarytą metodiką, pasirinko vieną iš didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių – AB „Rokiškio sūris“, kurios pavyzdžiu šiame darbo skyriuje vertins IMT panaudojimo efektyvumą. Norint, kad metodikos rezultatai tiksliau atspindėtų realią turto panaudojimo situaciją rinkoje, buvo nuspręsta lyginti juos su pagrindiniu AB „Rokiškio sūris“ konkurentu, užimančiu didžiausią pieno rinkos dalį – AB „Pieno žvaigždės“ rezultatais. Metodikos rezultatai ir jų palyginimas turėtų atskleisti AB „Rokiškio sūris“ IMT panaudojimo efektyvumo silpnąsias ir stipriąsias puses, taip išryškinant sritis kurias reikėtų keisti siekiant didinti esamą turto panaudojimo lygį.

3.1. Bendroji AB „Rokiškio sūris“ charakteristika

AB „Rokiškio sūris“ – viena didžiausių ir moderniausių pieno perdirbimo įmonių ne tik Lietuvoje bet ir Baltijos šalyse. Bendrovė specializuojasi sviesto, fermentinių sūrių, pieno miltų, šviežių pieno produktų, išrūginių ir daugelio kitų pieno produktų gamyboje ir prekyboje (38).

Įmonės ištakos siekia 1964 metus, kai buvo įsteigta valstybinė įmonė „Rokiškio sūrio gamykla“, kuri savo veiklą pradėjo 1966 metais. Nuo pat veiklos pradžios, pagrindiniu įmonės produktu tapo paklausūs fermentiniai sūriai. Siekdama patenkinti augantį klientų poreikį, įmonė pradėjo didinti gamybos apimtis. Tam tikslui 1980 metais buvo pastatytas papildomas sūrio gamybos cechas. Po aštuonerių metų įmonė pasistatė dar du cechus: pieno priėmimo ir nenugriebto pieno produkcijos. Įmonė tuo neapsiribojo ir jau 1991 metais pradėjo naudoti gamyboje sūrių nokinimo bazę. Būtent tuo laikotarpiu prasidėjo naujas veiklos etapas ne tik Lietuvos Respublikai (buvo atkurta nepriklausomybė) bet ir „Rokiškio sūrio gamykla“ – prasidėjo įmonės privatizavimas. Tai buvo viena pirmųjų įmonių Lietuvoje, kuri tapo akcine bendrove, o įmonės pavadinimas buvo pakeistas į AB „Rokiškio sūris“ ir nepasikeitė iki šių dienų. Toks ankstyvas ir staigus virsmas iš valstybinės įmonės į akcinę bendrovę suteikė jai daugiau laisvės – savarankiškumo, kas leido greičiau ir lanksčiau priiminėti perspektyvinius sprendimus siekiant geriau prisitaikyti prie sparčiai kintančių Lietuvos ekonomikos sąlygų. Būtent tai ir tapo viena iš pagrindinių priežasčių, nulėmusių tolimesnę bendrovės sėkmę.

Šiandien AB „Rokiškio sūris“ yra viena iš pirmaujančių Lietuvos ir Baltijos šalyse pieno perdirbimo įmonių, kuri 2011 metais buvo antra pagal apyvartą Lietuvos pieno sektoriuje ir nusileido tik savo pagrindiniam konkurentui – AB „Pieno žvaigždės“. Toki įmonės augimą sąlygoja ne tik gamybinė technologija ir kokybiška produkcija, bet ir priimami strateginiai sprendimai. Siekiant mažinti konkurenciją ir aprūpinti gamybą žaliaviniu pienu iš įvairių Lietuvos rajonų, AB „Rokiškio sūris“ prijungė smulkius konkurentus. Šiuo metu konsoliduotą grupę sudaro: pagrindinė bendrovė, du filialai, keturios dukterinės įmonės ir viena pagal jungtinės veiklos sutartį kontroliuojama įmonė (žr. 5 lent.) (38).

5 lentelė. AB „Rokiškio sūris“ konsoliduotos grupės sudėtis

Filialai	Dukterinės įmonės	Jungtinės veiklos įmonė
Utenos pienas Ukmergės pienas	UAB „Rokiškio pienas“ PK „Žalmargė“ UAB „Skirpstas“ SIA Jekabpils piena kombinats SIA Kaunata	UAB „Pieno upės“

Šaltinis: sudaryta pagal AB „Rokiškio sūris“ konsoliduotą metinį pranešimą 2011 m. gruodžio 31 d.

Visos grupės gaminama produkcija yra realizuojama vietinėje ir užsienio rinkose. Lietuvoje yra parduodama tik apie 32 proc. produkcijos, tuo tarpu visą likusią dalį sudaro eksportas į rytų bei vakarų rinkas.

AB „Rokiškio sūris“ didžiuojasi pasiektais rezultatais, tačiau vien jais neapsiriboja. Pagrindinis bendrovės tikslas yra tapti pieno pramonės lydere Lietuvoje ir toliau plėsti eksporto rinką. Šiam tikslui siekti įmonė yra nusistačiusi keletą tarpinių tikslų. Vienas svarbiausių ir aktualiausių tikslų, susijusių su nagrinėjama darbo tema, yra – „aukščiausio lygio kokybės palaikymas, naujų pieno produktų gamyba ir asortimento plėtimas, pilnas esamų gamybinių pajėgumų išnaudojimas bei naujausių technologijų diegimas“ (42). Iš to galima spręsti, kad AB „Rokiškio sūris“ pagrindinis tikslas yra glaudžiai susijęs su IMT panaudojimo efektyvumu. Siekiant įvertinti, kaip bendrovei sekasi siekti vieno iš užsibrėžtų tikslų, tolimesnėje darbo dalyje bus atliekama IMT panaudojimo efektyvumo analizė. Analizę vertėtų pradėti nuo IMT sudėties ir struktūros analizavimo, kas turėtų padėti išsiaiškinti, kiek ir koks IMT yra naudojamas įmonės veikloje.

3.2. AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto sudėties ir struktūros analizė

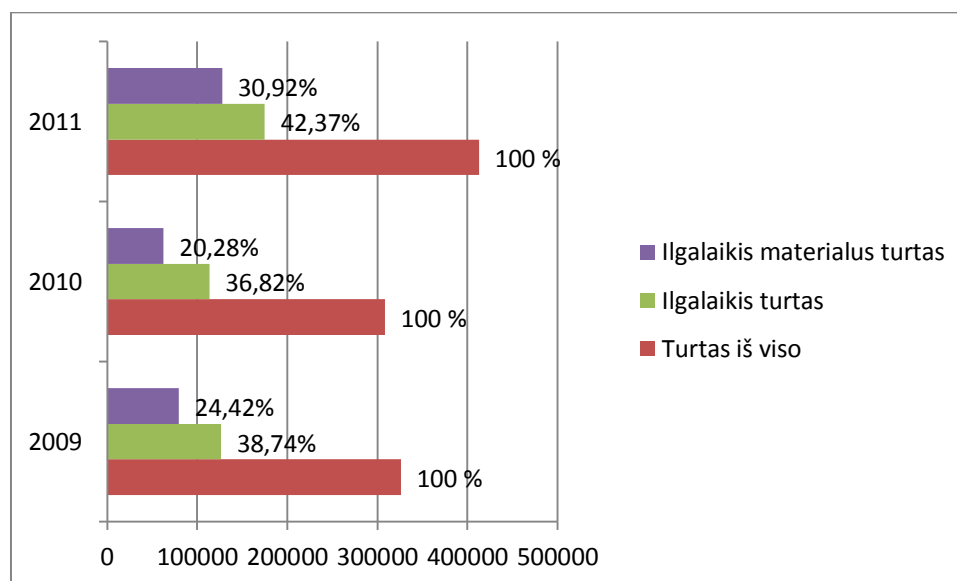
Kiekviena įmonė, atsižvelgdama į vykdomos veiklos specifiką, turto sudėtį ir struktūrą pasirenka savo nuožiūra siekiant, kad veikla būtų kuo sklandesnė, t.y. turimas turtas, turi užtikrinti

nenutrūkstamą gamybos procesą, kuriuo metu mažesnėmis sąnaudomis gaunama didesnė nauda. Remiantis tuo, šiame darbo poskyryje bus analizuojama kokių turtu savo veikloje disponuoja AB „Rokiškio sūris“, kaip ir dėl kokių priežasčių kito turto apimtys 2009 – 2011 metų laikotarpyje, o gauti rezultatai bus naudojami tolimesnėje analizės eigoje siekiant išsiaiškinti kaip IMT apimtis, struktūra ir jos pasikeitimai įtakoja IMT efektyvumą apibūdinančius rodiklius.

Norint atlikti AB „Rokiškio sūris“ IMT sudėties ir struktūros analizę, visų pirma tikslinga yra išsiaiškinti finansinėse ataskaitose pateiktų rodiklių turinį – ar tinkamas turtas yra priskiriamas prie IMT, bei įsitikinti jų tikrumu ir teisingumu. Šiam tikslui pasiekti, reikėtų remtis audito metu sudaromomis išvadomis, kuris akcinėms bendrovėms yra privalomas (27).

2009 – 2011 metais AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas auditavo viena žinomiausių audito įmonių Lietuvoje – UAB „PricewaterhouseCoopers“. Remiantis šios įmonės nepriklausomo auditoriaus pateiktomis išvadomis galima teigti, kad jokių esminių neatitikimų finansinių ataskaitų rinkiniuose per nagrinėjamą laikotarpį nebuvo aptikta, o įmonės visas turtas buvo įvertintas teisingai laikantis visų standartų, apskaitos ir mokesčių reikalavimų. Todėl įsitikinus duomenų teisingumu galima pereiti prie IMT nagrinėjimo viso turto kontekste – sudėties analizės.

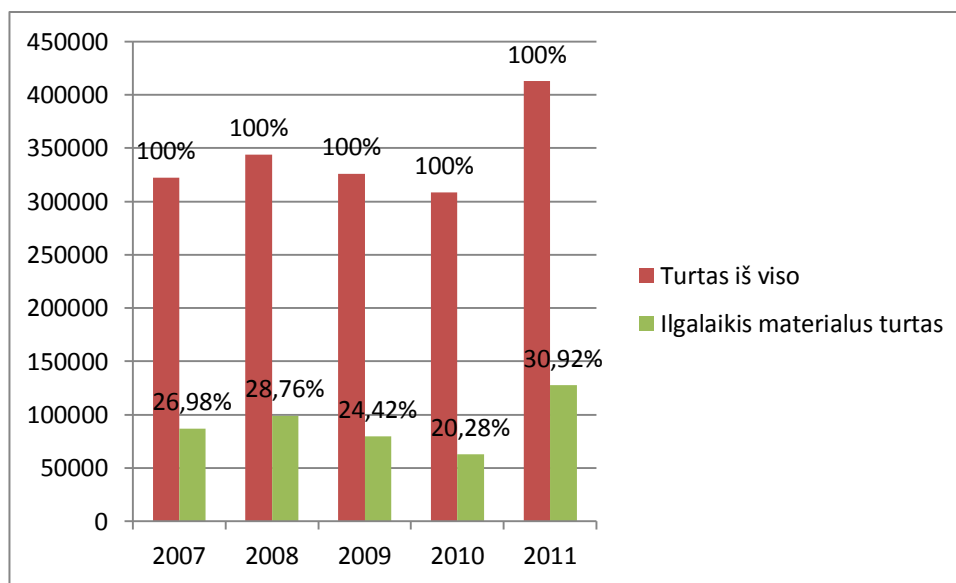
Remiantis AB „Rokiškio sūris“ 2009 – 2011 metų balansų duomenimis (žr. 4, 5 ir 6 priedus) buvo sudarytas 6 paveikslas, kuriame yra pateikiamas įmonės viso turto santykio su ilgalaikiu turtu ir IMT kitimas 2009 – 2011 metais. Nagrinėjant sudarytą paveikslą pastebima tam tikra viso turto ir IMT kitimo tendencija – keičiantis turto apimtims ta pačia kryptimi keitėsi ir IMT. Iš to galima spręsti, kad bendro turto apimties pokyčius tam tikru mastu nulėmė ir IMT pokyčiai.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

6 pav. Ilgalaikio turto ir ilgalaikio materialiojo turto santykis su visu turtu 2009 – 2011 m.

Remiantis 6 paveikslo duomenimis AB „Rokiškio sūris“ IMT bendrame turto kontekste 2009 metais sudarė 24,42 proc., 2010 metais jo apimtis sumažėjo 4,14 procentiniais punktais ir pasiekė 20,28 proc. ribą, o per 2011 metus pastebimas smarkus IMT padidėjimas iki 30,92 proc. bendroje turto sudėtyje. Viena pagrindinių priežasčių nulėmusių IMT apimties sumažėjimą yra ekonominė krizė, kuri prasidėjo 2008 metais. Tačiau vien iš pateikto 6 paveikslo sunku spręsti apie krizės įtaką, kadangi yra nagrinėjami tik 3 metų duomenys. Norint pagrįsti IMT sumažėjimo priežastis, galima pateikti IMT apimties kitimą nuo krizės pradžios (žr. 7 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

7 pav. Ilgalaikio materialiojo turto santykis su visu turtu 2007 – 2011 m.

Iš 7 paveikslo matyti, kad iki 2008 metų IMT apimtys augo. Tokios situacijos pagrindine priežastimi buvo didelės AB „Rokiškio sūris“ investicijos į pieno perdirbimo proceso ir įrengimų modernizavimą, kurios 2007 metais siekė beveik 19,6 mln. Lt, o 2008 metais net 34,7 mln. Lt. Kadangi didesnė dalis investicijų buvo įmonės nuosavos lėšos, tai blogėjant ekonominei situacijai šalyje investicijų apimtys irgi sumažėjo. 2009 metais jos buvo beveik keturis kartus mažesnės lyginant su 2008 metais ir siekė 8,5 mln. Lt, o 2010 metais tik 6,23 mln. Lt. 2011 metais ekonominė situacija šalyje pradėjo gerėti. Bendrovės produkcijos paklausa pradėjo augti sparčiau, o tai teigiamai paveikė bendrovės veiklos rezultatus, kas leido skirti IMT atnaujinimui jau 16,4 mln. Lt. IMT apimčiai nemažai įtakos turėjo ir turto nusidėvėjimo sąnaudos ir nurašymai (plačiau žr. 3.3.2. skyrelyje).

Nepaisant IMT smarkaus padidėjimo 2011 metais matyti, kad bendrovės ilgalaikis turtas nagrinėjamu laikotarpiu nepasiekė net 50 proc. bendroje turto sudėtyje, o IMT neviršijo 31 proc. Pirmoje darbo dalyje buvo minėta, kad daugelyje įmonių IMT sudaro didesnę dalį turimo turto, tačiau šioje situacijoje pasirodė priešingai. Iš to galima spręsti, kad bendrovė vykdo veiklą, turėdama

santykiškai nedaug IMT. Todėl vertinant IMT panaudojimo efektyvumą, svarbu yra ištirti kokia yra AB „Rokiškio sūris“ IMT struktūra, kuri leidžia santykiškai nedidele IMT apimtimi užtikrinti dideles gamybos apimtis. Reikėtų pabrėžti, kad nuo pasirinktos IMT struktūros priklauso ne tik IMT panaudojimo efektyvumas, bet ir visos įmonės veiklos efektyvumas. Siekiant ištirti AB „Rokiškio sūris“ IMT struktūrą, bus atliekama šios turto rūšies vertikali analizė.

AB „Rokiškio sūris“ balanse, IMT yra suskirstytas į 4 pagrindines grupes:

1. Pastatai;
2. Mašinos ir įrengimai;
3. Transporto priemonės ir kitas turtas;
4. Nebaigta statyba.

Remiantis pateiktomis grupėmis buvo atlikta 2009 – 2011 metų vertikali IMT analizė, kurios rezultatai yra pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto struktūra

Ilgalaikio materialiojo turto grupės	Turto vertė, tūkst. Lt			Lyginamasis svoris IMT sudėtyje			Pokytis	
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009-2010	2010-2011
Pastatai	22898	21582	31388	28,77%	34,52%	24,59%	5,74%	-9,93%
Mašinos ir įrengimai	40324	29392	66958	50,67%	47,01%	52,46%	-3,66%	5,45%
Transporto priemonės ir kitas turtas	16017	11288	28807	20,13%	18,05%	22,57%	-2,07%	4,52%
Nebaigta statyba	347	267	492	0,43%	0,42%	0,38%	-0,01%	-0,04%
VISO IMT:	79586	62529	127645	100%	100%	100%	-	-

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

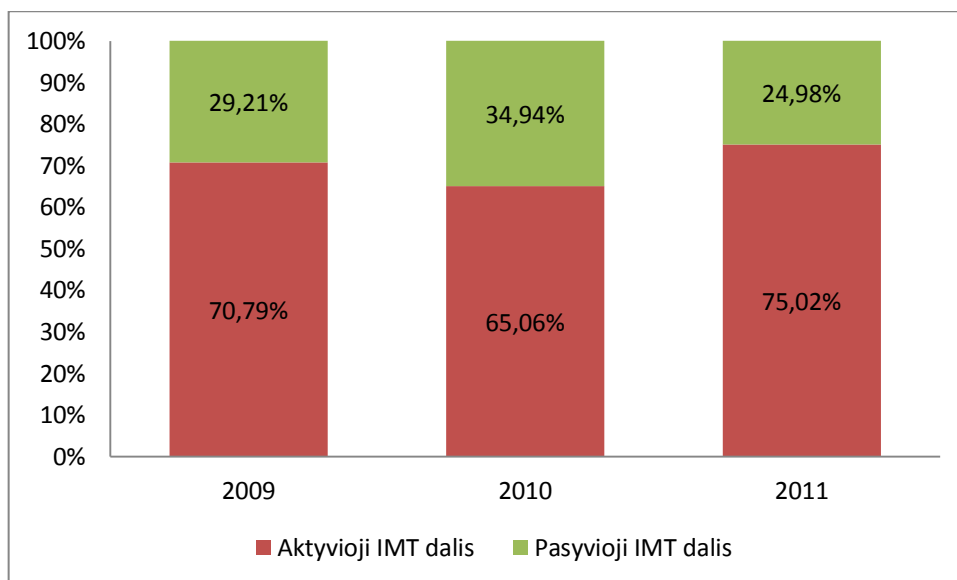
Iš duomenų pateiktų 6 lentelėje matyti, kad 2009 – 2011 metais mažiausią IMT lyginamąjį svorį sudarė nebaigta statyba, kuri nesiekė 0,5 proc. ir jos dalis buvo linkusi toliau mažėti. Tačiau žiūrint į nebaigtos statybos vertę pastebima, kad 2011 metais, priešingai nei lyginamasis svoris, jos vertė didėjo. Tai rodo, kad IMT apimtys augo sparčiau negu nagrinėjama IMT grupė. Dėl savo menkos dalies bendroje IMT struktūroje, galima spręsti, kad šios grupės kitimo įtaka IMT panaudojimo efektyvumui turėtų būti ganėtinai menka.

Nagrinėjamu laikotarpiu didelę IMT dalį sudarė transporto priemonės ir kitas turtas, kuris įmonėje yra naudojamas žaliavų tiekimui ir produkcijos paskirstymui. Per 2010 metus šios IMT grupės dalis sumažėjo 2,07 proc., ką pagrindė lėmė nusidėvėjimo sąnaudos ir maža investicijų dalis skirta būtent šiai grupei. Tačiau 2011 metais situacija pasitaisė, t.y. pastebimas transporto priemonių vertės (apimties) didėjimas IMT dalyje, kuris nuo 18,05 proc. išaugo iki 22,57 proc.

Vieną didžiausią IMT dalį sudaro pastatų grupė. Nagrinėjant 6 lentelę galima pastebėti, kad visų grupių apimtys mažėjo 2010 metais, tuo tarpu šios grupės lyginamasis svoris išaugo nuo 28,77 proc. iki 34,52 proc. Tačiau pažvelgus į skaitines pastatų vertės reikšmes, galima daryti išvadą, kad pastatų balansinė vertė taip pat sumažėjo (nuo 22,898 mln. Lt iki 21,582 mln. Lt), tačiau šios grupės mažėjimas, kurį pagrįsde sąlygojo nusidėvėjimo sąnaudos, buvo ne toks pastebimas (žymus) lyginant su viso IMT pokyčiu. Priešinga situacija matoma 2011 metais, kuomet skaitinė reikšmė pastatų išaugo (padidėjo 9,806 mln. Lt), tuo tarpu jų dalis IMT struktūroje sumažėjo 9,93 proc. Šioje situacijoje irgi pastebimas pastatų vertės didėjimas mažesniu tempu lyginant su bendru IMT didėjimu.

AB „Rokiškio sūris“ labai svarbus vaidmuo tenka mašinų ir įrengimų grupei, kuriai yra priskiriama visa gamybinė įranga. Būtent ši grupė ir sudarė didžiausią IMT dalį nagrinėjamu laikotarpiu. Iš 6 lentelės matyti, kad 2009 metais ji siekė atitinkamai 50,67 proc., 2010 metais sumažėjo 3,66 procentiniais punktais iki 47,01 proc. o 2011 metais šoktelėjo iki 52,46 proc. Tokį kitimą lėmė visų pirma mažos investicijos 2010 metais IMT. 2011 metais atsigaunant šalies ekonomikai įmonės produkcijos paklausa pradėjo sparčiau augti, kas lėmė didesnę gamybos apimtį, todėl atitinkamai buvo didinamos įrengimų apimtys, kas sąlygojo mašinų ir įrengimų grupės augimą net 5,45 proc. Prie spartaus augimo prisidėjo dar ir kitos priežastys, kurios bus aptartos 3.3.2. skyrelyje.

AB „Rokiškio sūris“ yra gamybinio profilio įmonė, todėl jai yra labai svarbus IMT aktyviosios ir pasyviosios dalies santykis, kuris yra pateikiamas 8 paveiksle (žr. 7 priedą).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

8 pav. Ilgalaikio materialiojo turto aktyviosios ir pasyviosios dalies kitimas 2009 – 2011 m.

AB „Rokiškio sūris“ aktyviają IMT dalį sudaro mašinų ir įrengimų bei transporto priemonių grupės. Mašinos ir įrengimai dalyvauja tiesiogiai gamybos procese, tuo tarpu transporto priemonės yra neatsiejama gamybos proceso dalis, kadangi įmonė nuosavą transportą naudoja žaliavų tiekimui bei produkcijos paskirstymui pirkėjams. Iš 8 paveikslo pastebima, kad IMT aktyvioji dalis mažiausią lyginamąjį svorį – 65,06 proc. sudarė 2010 metais, tuo tarpu didžiausią – 75,02 proc. 2011 metais. Iš to galima spręsti, kad AB „Rokiškio sūris“ IMT struktūra atitinka gamybinėms įmonėms rekomenduojamą IMT struktūrą – aktyvioji dalis turi sudaryti apie 60 % IMT. Tuo tarpu pasyvioji IMT dalis, kurią sudaro pastatų ir nebaigtos statybos grupės, nagrinėjamu laikotarpiu sudarė mažesnę IMT dalį. Iš 8 paveikslo ir 7 lentelės darytina išvada, kad AB „Rokiškio sūris“ racionaliai išnaudoja turimas patalpas, kadangi jų apimtys lyginant su aktyviają IMT dalimi kito nesmarkiai, t.y. daugiau įrengimų yra paskirstoma turimame pastatų plote išigyjant santykinai mažiau naujų pastatų. Tačiau neužtenka analizuoti, kaip keitėsi IMT grupių apimtys bendrame IMT kontekste. Tikslinga yra įvertinti kiekvienos grupės dinamikos pokytį nagrinėjamu laikotarpiu, siekiant išsiaiškinti, kokia IMT grupė kito labiausiai ir kas įtakojo kitimo priežastis. Tam tikslui yra naudojama horizontali IMT analizė.

Horizontalios (dinamikos) analizės rezultatai padeda nustatyti IMT ir jo grupių nuokrypius nuo bazinių dydžių. AB „Rokiškio sūris“ IMT horizontalios analizės rezultatai yra pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto dinamika

Ilgalaikio materialiojo turto grupės	Turto vertė, tūkst. Lt			Pokytis			
	2009	2010	2011	2009-2010		2010-2011	
				Tūkst. Lt	%	Tūkst. Lt	%
Pastatai	22 898	21 582	31 388	-1316	-5,75%	9 806	45,44%
Mašinos ir įrengimai	40 324	29 392	66 958	-10 932	-27,11%	37 566	127,81%
Transporto priemonės ir kitas turtas	16 017	11 288	28 807	-4 729	-29,52%	17519	155,20%
Nebaigta statyba	347	267	492	-80	-23,05%	225	84,27%
VISO IMT:	79 586	62 529	127 645	-17057	-21,43%	65116	104,14%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

Analizuojant IMT horizontalios analizės rezultatus matyti, kad IMT 2010 metais sumažėjo 21,43 proc., o 2011 metais išaugo net 104,14 proc. Didžiausią įtaką IMT sumažėjimui turėjo aktyviosios turto dalies pokyčiai – mašinos ir įrengimai sumažėjo 10,932 mln. Lt (27,11 proc.) o transporto priemonės 4,729 mln. Lt (29,52 proc.). Šių grupių kitimą 2010 metais labiausiai sąlygojo nusidėvėjimo sąnaudos, kurios mašinų ir įrengimų grupėje sudarė apie 13,234 mln. Lt, o transporto priemonių apie 6,557 mln. Lt (žr. 9 priedą). Kaip anksčiau buvo minėta, nebaigta statyba sudarė ganėtinai nedidelę IMT dalį, todėl jos kitimas nedaug lėmė bendrą IMT pasikeitimą. Įmonės pastatų vertė sumažėjo 1,316 mln. Lt, kuria pagrinde nulėmė IMT pardavimas už 114 tūkst. ir nusidėvėjimas – 1,211 mln. Lt.

2011 metais pastebima priešinga situacija – ženklus visų IMT grupių augimas, kuris lėmė bendrą IMT padidėjimą 104,14 proc. Nagrinėjamu laikotarpiu ryškiausias pokytis matomas transporto priemonių ir kito turto grupėje, kurios apimtys padidėjo 155,20 proc. – nuo 29,392 mln. Lt iki 66,958 mln. Lt. Mašinų ir įrengimų vertė padidėjo 37,566 mln. Lt – 127,81 proc. Taip pat padidėjo ir nebaigtos statybos 84,27 proc. ir pastatų grupės 45,44 proc. vertė (žr. 7 lentelę). Reikia pabrėžti, kad prie tokio smarkaus IMT grupių augimo įsigijimas prisidėjo pakankamai menkai (išskyrus tik nebaigtą statybą) (žr. 8 lent.)

8 lentelė. Pagrindiniai AB „Rokiškio sūris“ dinamiką įtakojantys veiksniai

2011.12.31	Pastatai	Mašinos ir įrengimai	Transporto priemonės ir kitas turtas	Nebaigta statyba
Įsigijimas (tūkst. Lt)	672	5 417	3 827	859
Perkainojimas (tūkst. Lt)	10 521	43 422	19 029	-

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

Iš 8 lentelės matyti, kad augimui didžiausią įtaką darė 2011 metais atliktas IMT perkainojimas. Tokiu būdu pasikeitė tik IMT grupių vertė, bet ne jų apimtys, o tai neįtakoją gamybos proceso. Todėl toks pasikeitimas galėjo neigiamai paveikti IMT panaudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius, kurie plačiau bus nagrinėjami 3.3 poskyryje.

Apibendrinant galima teigti, kad AB „Rokiškio sūris“ IMT sudėtis ir jo struktūra 2009 – 2011 metais nepasižymėjo stabilumu. IMT dalis visoje turto sudėtyje iki 2010 metų pabaigos mažėjo, tuo tarpu per 2011 metus smarkiai išaugo. IMT ir jo grupių apimtys mažėjimui didžiausią įtaką turėjo turto nusidėvėjimas ir ekonominė krizė, kuri sumažino investicijų apimtį skirtas IMT atnaujinimui (įsigijimui). Labiausiai dėl to sumažėjo IMT grupė – mašinos ir įrengimai. Nors per 2011 metus buvo pastebimas smarkus IMT vertės padidėjimas, IMT dalis viso turto sudėtyje nagrinėjamu laikotarpiu sudarė mažesnę viso turto dalį. Iš to darytina išvada, kad disponuojant ganėtinai nedidele IMT apimtimi, geresnius veiklos rezultatus galima pasiekti efektyviau išnaudojant IMT. Analizuojant IMT struktūrą ir dinamiką paaiškėjo, kad didžiausią lyginamąjį svorį IMT sudarė aktyvusis turtas – mašinos, įrengimai ir transporto priemonės, kurie yra ypač svarbūs gamybinio profilio įmonei, kadangi jie tiesiogiai naudojami gamybos procese – didina įmonės gamybinės galimybes. Analizuojant veiksnius, įtakojusius tokį smarkų IMT ir jo grupių padidėjimą, buvo pastebėta, kad tą pagrindę sąlygojo IMT grupių perkainojimas, dėl kurio IMT apimtys nepakito, o išaugo tik jo vertė. Todėl darytina preliminarai išvada, kad toks vertės pokytis turėjo neigiamai įtakoti IMT panaudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius. Tuo tarpu kaip tai iš tikrųjų paveikė AB „Rokiškio sūris“ IMT panaudojimo efektyvumo lygį bus nagrinėjama sekančiame darbo poskyryje.

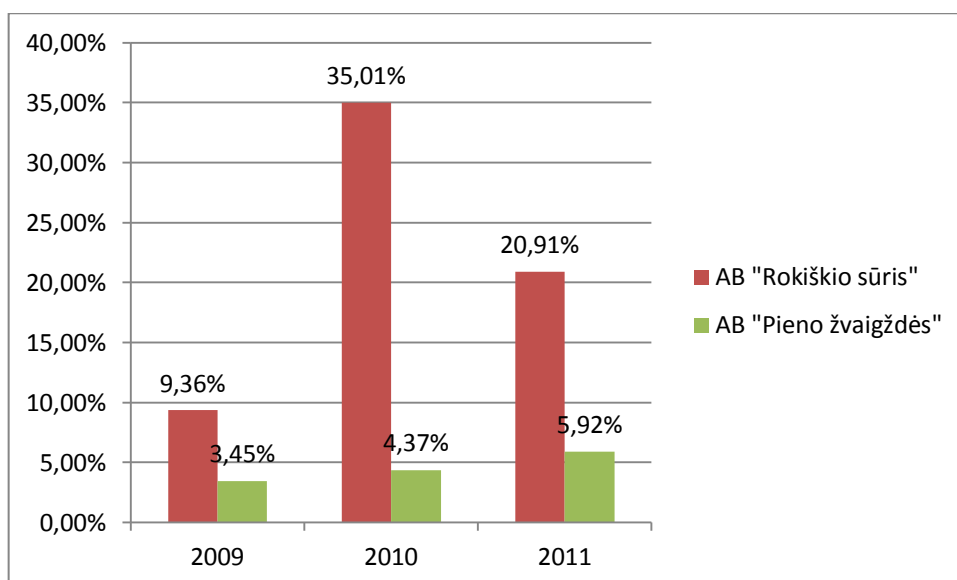
3.3. AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą apibūdinančių rodiklių analizė

Nagrinėjant įmonės tam tikro laikotarpio duomenis praktikoje dažniausiai yra naudojama santykinų rodiklių analizė. Jos rezultatų dėka galima palyginti skirtingų laikotarpių dominančius finansinius rodiklius bei nustatyti jų kitimo tendencijas. Kalbant apie IMT naudojimo efektyvumo vertinimą santykinų rodiklių pagalba, neužtenka vien apskaičiuoti pagrindines efektyvumą apibūdinančių rodiklių reikšmes. Antroje darbo dalyje buvo minėta, kad norint visapusiško vertinimo reikia analizuoti pasirinktų rodiklių rezultatų sintezę, papildant ją kokybine informacija. Tokia analizė turėtų padėti atskleisti ir išnagrinėti veiksnius, nulėmusius IMT efektyvumą apibūdinančių rodiklių kitimą bei atrasti IMT neišnaudotus rezervus. Remiantis tuo, darbo autorius šiame skyriuje nagrinės atskirų rodiklių kitimą 2009 – 2011 metų laikotarpiu, kartu analizuojant ir jų tarpusavio sintezę, siekiant išsiaiškinti AB „Rokiškio sūris“ silpnąsias IMT naudojimo sritis. Siekiant dar išsamesnio vertinimo, darbo autorius nusprendė neapsiriboti rodiklių vertinimu vien pasirinktos įmonės lygmenyje, bet ir apimti makro lygmenį, t.y. lyginti pasirinktos įmonės pagrindinius efektyvumo rodiklius su kita tame pačiame verslo sektoriuje veikiančia įmone. Tam tikslui buvo pasirinkta AB „Pieno žvaigždės“, kuri užima didžiausią rinkos dalį – pieno sektoriaus lyderė. IMT naudojimo vertinimas su stipresne įmone turėtų atskleisti, kurios IMT sritys yra naudojamos ne taip efektyviai arba net efektyviau nei rinkos lyderio.

3.3.1. Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pelningumo rodiklio analizė

Pagrindinis kiekvienos įmonės tikslas iš vykdomos veiklos uždirbti kuo didesnę pelną. Ne išimtis ir AB „Rokiškio sūris“. Pasirinkta įmonė yra gamybinio profilio, todėl gamybos apimtys, o kartu ir uždirbamas pelnas didžiąją dalimi priklauso nuo to, kaip efektyviai bendrovė sugeba išnaudoti turimą IMT. Norint išsiaiškinti, koku mastu IMT prisideda prie grynojo pelno uždirbimo, tikslinga yra apskaičiuoti grynąjį IMT pelningumo rodiklį, kuris parodo kiek vienas investuotas į IMT litas uždirba grynojo pelno.

IMT grynojo pelningumo rodiklio skaičiavimo rezultatai pateikiami 10 priede, o jų kitimas atspindi 9 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Pieno žvaigždės“ finansines ataskaitas

9 pav. **Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pelningumo kitimas 2009 – 2011 m.**

Analizuojant 9 paveiksle pateiktus duomenis pastebima, kad AB „Rokiškio sūris“ IMT grynojo pelningumo rodiklis 2009 – 2011 metais kito netolygiai – svyravo tarp 9,36 ir 35,01 proc. Didžiausias pelningumo rodiklio augimas fiksuojamas 2010 metais, kai jis padidėjo net 25,65 proc. Tačiau per 2011 metus pelningumas nukrito 14,1 procentiniais punktais iki 20,91 proc. Remiantis tuo galima teigti, kad bendras viso nagrinėjamo laikotarpio rezultatas yra 11,55 proc. IMT grynojo pelningumo augimas.

Lyginant AB „Rokiškio sūris“ ir pagrindinio rinkos konkurento pelningumo rodiklius (žr. 9 pav.) matyti, kad per visą nagrinėjamą laikotarpį pasirinktos bendrovės rezultatai buvo žymiai aukštesni, kas bendriausiu atveju parodo, kad AB „Rokiškio sūris“ efektyviau naudojo IMT grynojo pelno uždirbimui. 2009 metais AB „Pieno žvaigždės“ IMT grynasis pardavimų pelningumas buvo nukritęs žemiau rekomenduojamos 5 proc. ribos, kas yra traktuojama kaip neefektyvus IMT panaudojimas. Tačiau nors AB „Pieno žvaigždės“ pelningumo rodiklis nebuvo aukštas – svyravo tarp 3,45 ir 5,29 proc. bet jis, priešingai nei AB „Rokiškio sūrio“ pelningumas, tendencingai didėjo. Toks rodiklio kitimas yra racionalių turto ir sąnaudų valdymo sprendimų pasekmė, kuri parodo įmonės stabilumą ir lankstumą prisitaikant prie nuolat kintančių rinkos sąlygų siekiant maksimalios naudos. Remiantis tuo darytina išvada, kad kuo mažesni šio rodiklio šuoliai, tuo įmonė yra stabilesnė ir patrauklesnė investuotojams, o tai gali būti vienas iš pagrindinių veiksnių, suteikiančių pagrindą tolimesniam įmonės augimui. Todėl svarbu yra ištirti kokios priežastys lėmė tokį smarkų AB „Rokiškio sūris“ pelningumo augimą 2010 metais ir sumažėjimą per 2011 metus.

3.3.2. Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pardavimo pelningumo ir apyvartumo rodiklių analizė

Antroje darbo dalyje buvo minėta, kad vertinant veiksnių įtaką IMT grynajam pelningumui, tikslinga yra jį išskaidyti pagal Du Pont analizės metodiką į du pagrindinius rodiklius:

1. Grynąjį pardavimų pelningumą;
2. IMT apyvartumą.

Kiekvieno iš išvardintų rodiklių menkiausias pasikeitimas daro tiesioginį poveikį IMT grynajam pelningumui. Todėl svarbu yra išanalizuoti šių rodiklių įtaką IMT pelningumui ir jų kitimą nagrinėjamu laikotarpiu. Šios analizės apibendrinti rezultatai yra pateikiami 9 lentelėje.

9 lentelė. Pagrindiniai AB „Rokiškio sūris“ IMT grynąjį pelningumą įtakojantys veiksniai

Rodikliai	Metai			Pokytis			
	2009	2010	2011	2009 - 2010		2010 - 2011	
					%		%
Pardavimo pajamos, tūkst. Lt	495 688,00	533 555,00	689 336,00	37 867,00	7,64%	155 781,00	29,20%
Grynasis pelnas, tūkst. Lt	8 350,00	24 878,00	19 884,00	16 528,00	197,94%	-4 994,00	-20,07%
Vidutinė IMT vertė, tūkst. Lt	89 216,50	71 057,50	95 087,00	-18 159,00	-20,35%	24 029,50	33,82%
<i>Grynasis pardavimų pelningumas</i>	<i>0,0168</i>	<i>0,0466</i>	<i>0,0288</i>	<i>0,0298</i>	<i>176,79%</i>	<i>-0,0178</i>	<i>-38,14%</i>
<i>IMT apyvartumas</i>	<i>5,56</i>	<i>7,51</i>	<i>7,25</i>	<i>1,95</i>	<i>35,07%</i>	<i>-0,26</i>	<i>-3,46%</i>
<i>IMT grynas pelningumas</i>	<i>9.36%</i>	<i>35.01%</i>	<i>20.91%</i>	<i>25.65%</i>	<i>-</i>	<i>-14.10%</i>	<i>-</i>

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

Nagrinėjant 9 lentelėje pateiktus duomenis pastebima, kad per 2010 metus IMT grynas pelningumas išaugo 25,65 procentiniais punktais. Tokį spartų augimą sąlygojo grynojo pardavimų pelningumo ir IMT apyvartumo rodiklių didėjimas.

Bendrovės grynas pardavimų pelningumas 2010 metais padidėjo nuo 1,69 iki 4,67 proc., t.y. 2010 metais 1 pardavimo litas uždirbo 0,0298 Lt daugiau grynojo pelno nei 2009 metais. Žinant, kad nagrinėjamas rodiklis yra tiesiogiai proporcingas grynajam pelniui ir atvirkščiai proporcingas pardavimo pajamoms, galima nesunkiai įvertinti kaip pardavimų pelningumą įtakojo šie veiksniai.

Iš 9 lentelės matyti, kad 2010 metais padidėjo ne tik grynas pelnas bet ir pardavimų apimtys. Tačiau grynas pelnas išaugo santykinai daugiau – 197,94 proc. (16,528 mln. Lt) nei pardavimai – 7,64 proc. (37,867 mln. Lt). Grynas pelnas didėja sparčiau už pajamas tuo atveju, kai įmonėje mažėja sąnaudų apimtys. Būtent tokia situacija yra pastebima iš bendrovės bendrųjų pajamų ataskaitos, kurioje (žr. 11 priedą) matyti, kad lyginant su 2009 metais didžiausias sąnaudų pokytis pastebimas bendrųjų ir administracinių sąnaudų straipsnyje, kurios sumažėjo beveik 16 procentiniais punktais. Kadangi šioms sąnaudoms yra priskiriama dalis IMT nusidėvėjimo ir remonto sąnaudų, tiriant IMT naudojimo

efektyvumą tikslinga įvertinti, ar jie turėjo reikšmingos įtakos bendrajam sąnaudų lygio pasikeitimui. Lyginant su 2009 metais IMT nusidėvėjimo sąnaudos sumažėjo 9,1 proc. – 2,102 mln. Lt (žr. 10 lent.), tuo tarpu remonto ir eksploatacijos sąnaudos padidėjo 15 proc. – 1,02 mln. Lt. Iš to darytina išvada, kad bendri IMT išlaikymo kaštai sumažėjo, o tai teigiamai įtakojė 2010 metų grynojo pelno augimą.

Lyginant su 2009 metais, bendrovės IMT apyvartumas per 2010 metus išaugo – 35,07 proc. nuo 5,56 iki 7,51 karto. Tai rodo, kad 1 IMT litas uždirbo 7,51 Lt pajamų. Nagrinėjamo rodiklio augimą teigiamai veikė tiek pardavimų pajamų padidėjimas, tiek IMT vidutinės vertės mažėjimas. Bendrovės IMT vidutinė vertė sumažėjo nuo 89,2165 mln. Lt iki 71,0575 Lt – 20,53 proc. smukimas. Remiantis tuo galima teigti, kad AB „Rokiškio sūris“ 2010 metais turėdama mažesnės vertės IMT sugebėjo uždirbti santykinai daugiau pardavimo pajamų. Kadangi IMT apyvartumo rezultatas 2010 metais teigiamai koreliavo su IMT grynuoju pelningumu, todėl remiantis 2.3 poskyryje pateikta vertinimo metodika, bendriausiu atveju galima teigti, kad IMT buvo naudojamas efektyviai.

Tuo tarpu 2011 metais pastebima priešinga situacija – IMT grynasis pelningumas sumažėjo 14,10 proc. Tokį rodiklio kritimą įtakojė grynojo pardavimų pelningumo ir IMT apyvartumo mažėjimas.

Per 2011 metus grynasis pardavimų pelningumas smuko 38,14 proc. – 1 pardavimų litas 2011 metais uždirbo 0,0288 Lt grynojo pelno tuo tarpu 2010 uždirbdavo 0,0466 Lt. To priežastimi buvo grynojo pelno sumažėjimas 20,07 proc. ir pardavimų augimas 29,20 proc. Analizuojant tokią situaciją įtakojusius veiksnius pastebima, kad per visą nagrinėjamą laikotarpį pardavimo pajamos augo (žr. 9 lent.), o tai rodo, kad įmonė kiekvienais metais didino pardavimus – rinkos dalį. Šiam tikslui buvo didinamos gamybos apimtys, o kartu su jomis didėjo ir pardavimų savikaina, bendrosios ir administracinės sąnaudos, buvo „skatinama“ paklausa, dėl ko didėjo ir pardavimų rinkodarai skirta sąnaudų dalis. Būtent tai ir atsispindi bendrovės pelno (nuostolių) ataskaitoje, kurioje matyti, kad beveik visos sąnaudų grupės 2011 metais padidėjo (žr. 12 priedą). Prie sąnaudų augimo IMT išlaikymo kaštai vėlgi neprisidėjo, kadangi nusidėvėjimo sąnaudos dar labiau sumažėjo (lyginant su 2010 metais) o remonto sąnaudos padidėjo. Tokie IMT kaštų pokyčiai leidžia manyti, kad bendrovės turtas sensta ir reikalauja daugiau priežiūros, todėl tikslinga yra įvertinti naudojamo IMT techninę būklę (plačiau žr. 3.3.3. skyrelį).

2011 metais bendrovės IMT apyvartumo rodiklis sumažėjo 3,46 proc. nuo 7,51 iki 7,25 karto. Pagrindine tokio sumažėjimo priežastimi buvo santykinai spartesnis IMT augimas (33,82 proc.) nei pardavimų pajamų (29,20 proc.). Per 2011 metus IMT vertė padidėjo nuo 71,0575 mln. Lt iki 95,087 mln. Lt. Todėl remiantis vien tik apskaičiuotų rodiklių rezultatais, galima daryti išvadą, kad IMT buvo naudojamas neefektyviai, kadangi tiek IMT grynasis pelningumas, tiek IMT apyvartumas 2011 metais sumažėjo.

Pastebima, kad nagrinėjamu laikotarpiu pagrindinius IMT naudojimo efektyvumo apibūdinančius rodiklius labiausiai įtakojo IMT vertės kitimas. Dėl šios priežasties tikslinga yra išanalizuoti, kokie veiksniai sąlygojo turto pokyčius, o tokios analizės rezultatai turėtų suteikti papildomos informacijos siekiant įvairiapusiško IMT panaudojimo efektyvumo vertinimo (žr. 10 lent.)

10 lentelė. Ilgalaikio materialiojo turto kitimą įtakojantys veiksniai 2009 – 2011 m.

Veiksniai	Metai			Pokytis			
	2009	2010	2011	2009-2010		2010-2011	
					%		%
IMT vertė metų pradžioje, tūkst. Lt	98 847,00	79 586,00	62 529,00	-19 261,00	-19,49%	-17 057,00	-27,28%
IMT įsigijimas, tūkst. Lt	4 463,00	4 264,00	10 775,00	-199,00	-4,46%	6 511,00	60,43%
IMT perleidimai, tūkst. Lt	-549,00	-289,00	-478,00	260,00	-47,36%	-189,00	39,54%
IMT nurašymai, tūkst. Lt	-71,00	-30,00	-36,00	41,00	-57,75%	-6,00	16,67%
IMT nusidėvėjimas, tūkst. Lt	-23 104,00	-21 002,00	-18 117,00	2 102,00	-9,10%	2 885,00	-15,92%
IMT perkainojimas, tūkst. Lt	0,00	0,00	72 972,00	0,00	-	72 972,00	100,00%
IMT vertė metų pabaigoje, tūkst. Lt	79 586,00	62 529,00	127 645,00	-17 057,00	-21,43%	65 116,00	51,01%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

Kaip anksčiau jau buvo minėta, 2010 metais IMT grynasis pelningumas ir IMT apyvartumas augo dėl sumažėjusios IMT vertės. Tokius IMT apimties pokyčius visų pirma lėmė maža įsigyto IMT dalis ir didelės IMT nusidėvėjimo sąnaudos. IMT įsigijimas, lyginant su 2009 metais, sumažėjo 4,46 % iki 4,264 mln. Lt. Mažesnės IMT vertės įsigijimą lėmė mažėjančios bendros bendrovės investicijos veiklai plėsti 2010 metais, kurios nukrito nuo 8,5 mln. Lt (2009 m.) iki 6,23 mln. Lt.

Labiausiai IMT vertę sumažino IMT nusidėvėjimas, kuris 2010 metais sudarė 21,002 mln. Lt. Lyginant su 2009 metais jis sumažėjo 9,10 proc. Taip pat prie vertės mažėjimo prisidėjo IMT nurašymai – 0,03 mln. Lt ir IMT perleidimas – 0,289 mln. Lt. Dalis turto buvo perleista grupės įmonėms neatlygintinai, kita dalis parduota, kas irgi teigiamai prisidėjo prie pajamų ir grynojo pelno augimo.

Tuo tarpu 2011 metais apyvartumas sumažėjo dėl smarkiai padidėjusios IMT vertės. Kadangi tuo metu IMT grynasis pelningumas irgi sumažėjo, tai remiantis vien apskaičiuotais rezultatais buvo teigiama, kad IMT yra naudojamas neefektyviai. Pažvelgus į 10 lentelės 2011 metų duomenis yra pastebima, kad IMT buvo įsigyta už 10,775 mln. Lt, kas yra 60,43 proc. daugiau nei 2010 metais. Tačiau didžiausią IMT pokytį – 72,972 mln. Lt vertės padidėjimą nulėmė bendrovės atliktas turto perkainojimas. Tai ir buvo pagrindinis veiksnys, kuris kardinaliai pakeitė IMT naudojimo efektyvumą apibūdinančių rodiklių rezultatus neigiama linkme. Svarbu yra atsižvelgti į tai, kad atliktas perkainojimas IMT apimties nepakeitė, o tik padidino jo vertę, o tai nepadarė jokios įtakos IMT naudojimui. Kadangi perkainojimas buvo įvykdytas paskutiniais nagrinėjamo laikotarpio metais, darbo

autoriaus nuomone, tai iškreipia bendrą laikotarpio IMT naudojimo efektyvumo rezultata. Todėl tikslinga yra apskaičiuoti, kokia būtų situacija jei perkainojimas nebūtų atliktas (žr. 11 lent.).

11 lentelė. Pagrindiniai AB „Rokiškio sūris“ IMT pelningumą įtakojuojantys veiksniai (be perkainojimo)

Rodikliai	Metai			Pokyčiai			
	2009	2010	2011	2009 - 2010		2010 - 2011	
					%		%
Pardavimo pajamos, tūkst. Lt	495 688,00	533 555,00	689 336,00	37 867,00	7,64%	155 781,00	29,20%
Grynasis pelnas, tūkst. Lt	8 350,00	24 878,00	19 884,00	16 528,00	197,94%	-4 994,00	-20,07%
Vidutinė IMT vertė, tūkst. Lt	89 216,50	71 057,50	58 601,00	-18 159,00	-20,35%	-12 456,50	-17,53%
<i>Grynasis pardavimų pelningumas</i>	<i>0,0168</i>	<i>0,0466</i>	<i>0,0288</i>	<i>0,0298</i>	<i>176,79%</i>	<i>-0,0178</i>	<i>-38,14%</i>
<i>IMT apyvartumas</i>	<i>5,56</i>	<i>7,51</i>	<i>11,76</i>	<i>1,95</i>	<i>35,07%</i>	<i>4,25</i>	<i>56,63%</i>
<i>IMT grynasis pelningumas</i>	<i>9,36%</i>	<i>35,01%</i>	<i>33,93%</i>	<i>25.65%</i>	-	<i>-1,08%</i>	-

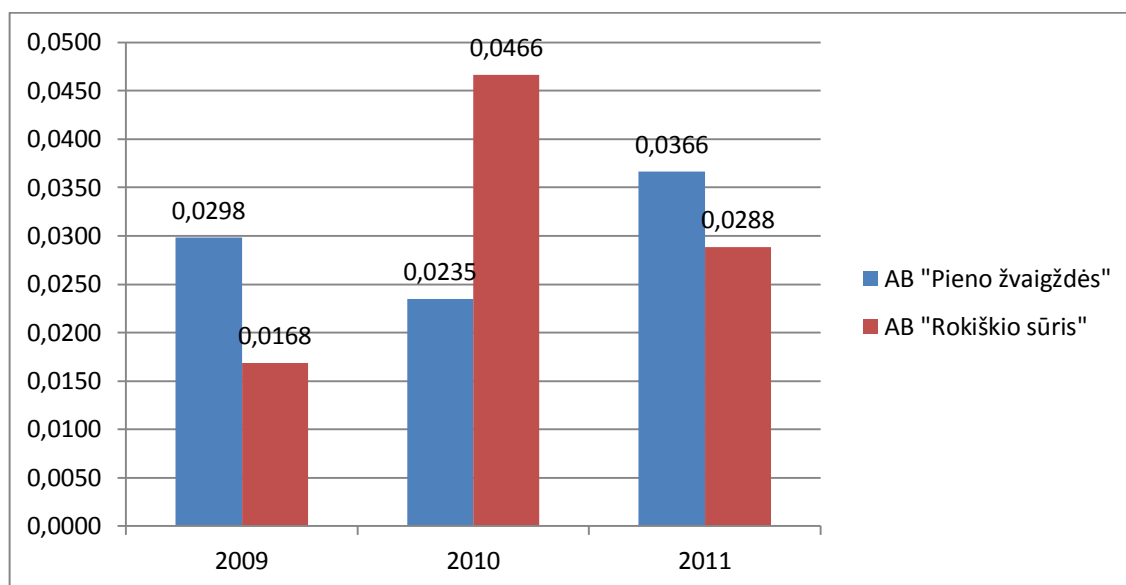
Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

Remiantis 11 lentelės duomenimis galima teigti, kad IMT vidutinė vertė sumažėtų dar 17,53 proc. nuo 71,0575 mln. Lt iki 58,601 mln. Lt. Tai savo ruožtu parodo, kad įmonė įsigijusi santykinai nedaug naujo IMT (už 10,775 mln. Lt) sugebėjo dar labiau padidinti pardavimo pajamas. Tai teigiamai įtakotų IMT apyvartumą, kuris būtų padidėjęs nuo 7,51 iki 11,76 karto (56,63 proc.). Tuo tarpu IMT grynasis pelningumas būtų sumažėjęs tik 1,08 proc. Kadangi šis rodiklis sumažėtų vien dėl to, kad bendrovėje padidėjo sąnaudos nesusijusios su IMT išlaikymu, galima daryti išvadą, kad ir 2011 metais AB „Rokiškio sūris“ efektyviai naudojo IMT. Todėl apskaičiavus IMT naudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius įskaičiuojant IMT perkainotą vertę, jie labiau parodo „popierinį“ efektyvumą, o tai dar kartą patvirtinto darbe iškeltą hipotezę, kad neigiami IMT efektyvumą apibūdinantis rodikliai ne visada yra susiję su neefektyviu IMT naudojimu.

Tačiau nors perkainojimas ir sumažino „popierinį“ IMT naudojimo efektyvumą, tačiau analizuojant IMT aiškinamąjį raštą, darbo autoriaus buvo pastebėta, kad tai gali būti vienas iš apgalvotų efektyvių IMT panaudojimo (valdymo) būdų. Bendrovė kiekvienais metais skolinasi iš banko tam tikrą pinigų sumą. Paskolos yra trumpalaikės, t.y. vienerių metų laikotarpio. Siekiant užtikrinti banko paskolų grąžinimą bendrovė įkeičia IMT (38). AB „Rokiškio sūris“ 2011 metais iš banko pasiskolino 59,557 mln. Lt. Jeigu perkainojimas nebūtų atliktas, tokio dydžio paskolos AB „Rokiškio sūris“ negalėtų gauti dėl per menkos IMT vertės, kuri sudarytų apie 58,601 mln. Lt. Todėl tikėtina, kad perkainojimas buvo atliktas būtent šiam tikslui, o tai parodo, kad įmonė ne tik efektyviai panaudoja IMT gamybinėje bet ir finansinėje veikloje.

Santykinių rodiklių analizės rezultatai parodė, kad bendrovė pakankamai efektyviai naudoja IMT. Tačiau atlikus vertinimą tikslinga yra jo rezultatus palyginti su kita tame pačiame sektoriuje veikiančia įmone, kas leis įvertinti IMT naudojimo efektyvumo lygį pieno sektoriaus kontekste.

Lyginant AB „Rokiškio sūris“ viso laikotarpio grynojo pardavimo pelningumo rezultatus su atitinkamais AB „Pieno žvaigždės“ rodikliais pastebima, kad rinkos lyderio rezultatai irgi nebuvo pastovūs, tačiau jie kito mažesniu laipsniu nei AB „Rokiškio sūris“ rodiklio rezultatai (žr.11 pav.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Pieno žvaigždės“ finansines ataskaitas
10 pav. **Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pardavimo pelningumo kitimas 2009 – 2011 m.**

Iš 10 paveikslo matyti, kad 2010 metais AB „Pieno žvaigždės“ IMT grynasis pardavimų pelningumas, lyginant su 2009 metais, sumažėjo tik 0,63 proc. (0,0063 Lt). Tuo tarpu 2011 metais įvyko spartus pardavimų pajamų ir grynojo pelno augimas, kuris sąlygojo, kad nagrinėjamas rodiklis išaugo 1,31 proc. (0,0131 Lt). 2009 ir 2011 metais AB „Pieno žvaigždės“ turėjo aukštesnį grynąjį pardavimo pelningumą nei AB „Rokiškio sūris“ – grynasis pelnas augo sparčiau nei pajamos, o tai liudija apie AB „Pieno žvaigždės“ efektyvesnę bendrų sąnaudų kontrolę. Tuo tarpu 2010 metais pastebimas AB „Rokiškio sūris“ didelis IMT grynojo pelningumo atotrūkis, kurį sąlygojo AB „Pieno žvaigždės“ pardavimų apimčių sumažėjimas, kas bendriausiu atveju rodo, kad bendrovei sunku išlaikyti turimą rinkos dalį. Tuo tarpu AB „Rokiškio sūris“ pardavimai per visą 2009 – 2011 metų laikotarpį tendencingai didėjo (žr. 13 priedą).

Iš pateiktų 12 lentelėje duomenų pastebima, kad AB „Rokiškio sūris“ pardavimo pajamos paskutiniaisiais nagrinėjamaisiais 2011 metais beveik pasiekė AB „Pieno žvaigždės“ – buvo mažesnės tik 1,7 procento.

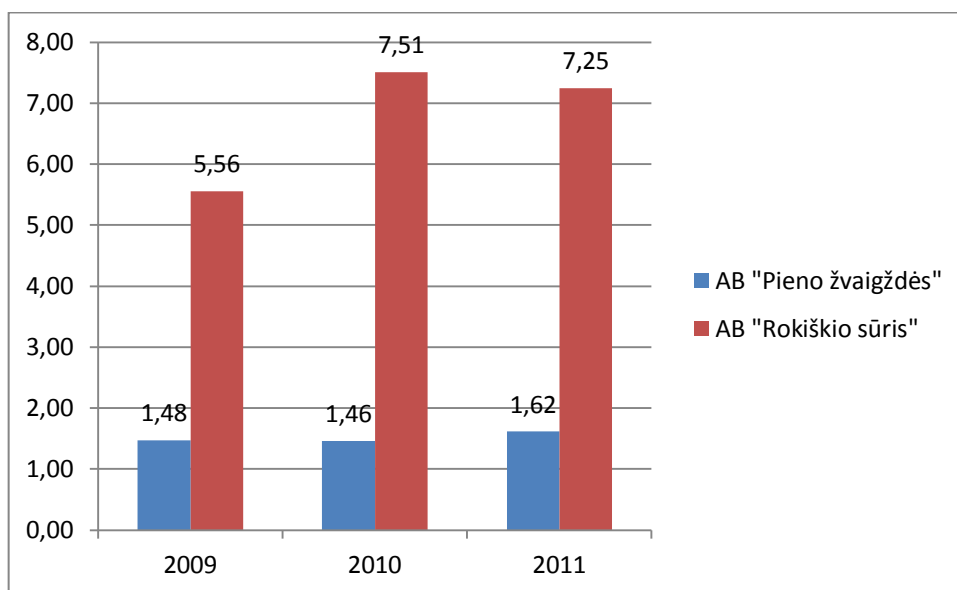
12 lentelė. Ilgalaikio materialiojo turto grynąjį pelningumą ir apyvartumą įtakojantys veiksniai

Rodiklis	Bendrovė	2009	2010	2011
Pardavimo pajamos	AB "Pieno žvaigždės"	622 467.00	620 255.00	700 924.00
	AB "Rokiškio sūris"	495 688.00	533 555.00	689 336.00
Grynasis pelnas	AB "Pieno žvaigždės"	18 570.00	14 565.00	25 685.00
	AB "Rokiškio sūris"	8 350.00	24 878.00	19 884.00
Vidutinė IMT vertė	AB "Pieno žvaigždės"	421 904.50	424 802.00	433 551.50
	AB "Rokiškio sūris"	89 216.50	71 057.50	95 087.00

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Pieno žvaigždės“ finansines ataskaitas

Iš atliktos AB „Rokiškio sūris“ santykinų rodiklių analizės žinoma, kad nors 2011 metais AB „Rokiškio sūris“ sąnaudos smarkai išaugo, tačiau nuo rinkos lyderio bendrovės IMT grynojo pardavimų pelningumo rodiklis atsiliko tik 0.0078 Lt (žr. 10 pav.). Todėl tikėtina, kad jeigu AB „Rokiškio sūris“ pajamos ir toliau didės, o sąnaudos nors kažkiek sumažės, AB „Rokiškio sūris“ artimiausiu metu užims didesnę rinkos dalį, o jo IMT grynojo pardavimų pelningumo rodiklis bus aukštesnis nei dabartinio pieno sektoriaus lyderio.

Tuo tarpu lyginant dviejų bendrovių IMT apyvartumo rodiklius pastebimas AB „Pieno žvaigždės“ rodiklio kitimo pastovumas (žr. 12 lent.).

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Pieno žvaigždės“ finansines ataskaitas

11 pav. Ilgalaikio materialiojo turto apyvartumo kitimas 2009 – 2011 m.

Kadangi IMT apyvartumo rodiklio rezultatas priklauso nuo pajamų apimties ir IMT vertės, galima pastebėti, kad AB „Pieno žvaigždės“ norėdama padidinti pardavimų apimtį didina ir IMT kiekį (žr. 14 priedą). Remiantis tuo galima daryti išvadą, kad AB „Rokiškio sūris“ turėdamas žymiai

mažiau IMT uždirbdavo beveik tiek pat pajamų kiek pagrindinis konkurentas, o tai leidžia teigti, kad AB „Rokiškio sūris“ efektyviau naudoja IMT.

Atlikus AB „Rokiškio sūris“ IMT panaudojimo efektyvumą apibūdinančių rodiklių analizę galima daryti išvadą, kad didžiausias IMT panaudojimo efektyvumo lygis buvo pasiektas 2010 metais, kai IMT grynasis pelningumas siekė 35,01 proc., o IMT apyvartumas išaugo iki 7,51 karto. Tuo laikotarpiu bendrovė turėdama santykinai mažiau IMT nei 2009 metais sugebėjo padidinti pardavimo apimtys ir grynąjį pelną. 2011 metų rodiklių rezultatai atskleidė, kad IMT sugeneravo mažiau naudos, dėl ko IMT grynasis pelningumas sumažėjo iki 20,91 proc., o apyvartumas iki 7,25 karto. Nagrinėjant 2011 metų rodiklių mažėjimo priežastis buvo nustatyta, kad jas sąlygojo smarkus IMT vertės padidėjimas, kuri dalinai sąlygojo IMT įsigijimas. Tačiau pagrindinė padidėjimo priežastis buvo atliktas perkainojimas, kuris padidino IMT vertę, bet realiai jo apimtis nepasikeitė. Todėl apskaičiuoti IMT naudojimo efektyvumą apibūdinantys rodikliai labiau parodė „popierinį“ (formalų) nei realų IMT naudojimo efektyvumą. Dėl šios priežasties buvo nuspręsta apskaičiuoti rodiklius neatsižvelgiant į perkainojimo rezultata. Iš naujo apskaičiuoti rodikliai parodė, kad ir 2011 metais, jeigu nebūtų įvykdytas perkainojimas, apyvartumas padidėtų iki 11,76 karto, o IMT grynas pelningumas sumažėtų iki 33,93 proc.

Siekiant nuodugniau įvertinti IMT panaudojimo efektyvumą, AB „Rokiškio sūris“ pagrindiniai IMT naudojimo efektyvumą apibūdinantys rodikliai buvo lyginami su rinkos lyderio – AB „Pieno žvaigždės“ rezultatais. Palyginamoji analizė parodė, kad AB „Pieno žvaigždės“ rodikliai kito tolygiai ir atitiko rinkoje nusistovėjusias šių rodiklių reikšmes. Tačiau pastebima, kad tiek pardavimų apimtys, tiek grynasis pelnas buvo panašaus lygio kaip ir AB „Rokiškio sūris“, tačiau šių rezultatų pasiekimui AB „Pieno žvaigždės“ naudojo žymiai didesnės apimties IMT. Todėl išanalizavus pagrindinius rodiklius ir palyginus juos su stipriausiu rinkos dalyviu darytina išvada, kad AB „Rokiškio sūris“ IMT naudojo efektyviai, o tai įtakuoja įmonės sėkmingą veiklą bei veiklos rezultatų gerėjimą.

3.3.3. Techninę būklę apibūdinančių rodiklių analizė

Išanalizavus IMT naudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius buvo padaryta išvada, kad AB „Rokiškio sūris“ efektyviai naudoja turimą IMT pardavimo pajamoms ir grynojo pelno uždirbimui. Tačiau nagrinėjant grynąjį pelną įtakojančius veiksnius – sąnaudas buvo pastebėta, kad nagrinėjamu laikotarpiu mažėjo IMT nusidėvėjimas ir kiekvienais metais didėjo remonto sąnaudos, o tai gali reikšti, kad bendrovės IMT yra pasenęs. Todėl siekiant visapusiško IMT naudojimo efektyvumo lygio įvertinimo, reikia ištirti kokios kokybės t.y. techninės būklės IMT naudoja bendrovė. Šiam tikslui buvo apskaičiuoti koeficientai, kurie buvo aptarti 2.2.4 skyrelyje, o jų rezultatai yra pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė. Ilgalaikio materialiojo turto techninę būklę apibūdinantys rodikliai

Rodikliai	Metai			Pokytis			
	2009	2010	2011	2009-2010		2010-2011	
					%		%
IMT vertė metų pradžioje, tūkst. Lt	98 847,00	79 586,00	62 529,00	-19 261,00	-19,49%	-17 057,00	-21,43%
IMT vertė metų pabaigoje, tūkst. Lt	79 586,00	62 529,00	127 645,00	-17 057,00	-21,43%	65 116,00	104,14%
IMT įsigijimas, tūkst. Lt	4 463,00	4 264,00	10 775,00	-199,00	-4,46%	6 511,00	152,70%
Nurašyto IMT vertė, tūkst. Lt	71,00	30,00	36,00	-41,00	-57,75%	6,00	20,00%
IMT nusidėvėjimo suma, tūkst. Lt	23 104,00	21 002,00	18 117,00	-2102,00	-9,10%	-2885,00	-13,74%
<i>Atnaujinimo koeficientas</i>	<i>0,0561</i>	<i>0,0682</i>	<i>0,0844</i>	<i>0,0121</i>	<i>21,60%</i>	<i>0,0162</i>	<i>23,79%</i>
<i>Likvidavimo koeficientas</i>	<i>0,0007</i>	<i>0,0004</i>	<i>0,0006</i>	<i>-0,0003</i>	<i>-47,52%</i>	<i>0,0002</i>	<i>52,73%</i>
<i>Nusidėvėjimo koeficientas</i>	<i>0,2903</i>	<i>0,3359</i>	<i>0,1419</i>	<i>0,0456</i>	<i>15,70%</i>	<i>-0,1939</i>	<i>-57,74%</i>
<i>Naudingumo koeficientas</i>	<i>0,7097</i>	<i>0,6641</i>	<i>0,8581</i>	<i>-0,0456</i>	<i>-6,42%</i>	<i>0,1939</i>	<i>29,20%</i>

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

Iš 13 lentelėje pateiktų rezultatų matyti, kad IMT *atnaujinimo koeficientas* nagrinėjamu laikotarpiu turėjo tendenciją didėti nuo 0,0561 iki 0,0844. Toks kitimas rodo, kad bendrovė pastaruoju metu skiria santykinai daugiau lėšų IMT atnaujinimui. Tačiau nagrinėjamas koeficientas yra ganėtinai žemas – artimas nuliui (praktikoje rekomenduojama reikšmė turėtų artėti prie 1), todėl galima daryti išvadą, kad bendrovė savo veikloje naudoja pasenusį IMT. Apie tai liudija ir *likvidavimo koeficientas*. Nors AB „Rokiškio sūris“ turi nemažai IMT, tačiau tik labai maža jo dalis yra nurašoma (2009 metais buvo nurašyta 0,07 proc., 2010 – 0,04 proc. o 2011 – 0,06 proc. bendros tų metų IMT vertės). Per visą 3 metų laikotarpį buvo nurašyta IMT vos už 137 000 Lt. Remiantis mažomis likvidavimo koeficiento reikšmėmis ir vis didėjančiomis IMT remonto sąnaudomis galima spręsti, kad bendrovėje yra nurašomas tik toks turtas, kuris visiškai netinka gamybai – neremontuojamas.

Lyginant AB „Rokiškio sūris“ *nusidėvėjimo koeficiento* reikšmes 2010 ir 2009 metais pastebima, kad jis padidėjo 15,7 proc., t.y. 2009 metais 1 IMT litui tekdavo 0,29 Lt nusidėvėto turto vertės, o 2010 metais jau apie 0,336 Lt. Tokį rodiklio kitimą sąlygojo IMT apimtys mažėjimas didesniu laipsniu nei IMT nusidėvėjimas. Prie to prisidėjo santykinai mažesnės IMT įsigijimo apimtys, kurios lyginant su 2009 metais sumažėjo dar 4,46 proc.

Priešinga linkme nei nusidėvėjimo koeficientas kinta IMT *naudingumo koeficientas* (žr. 13 lent.), kuris parodo, kiek tinkamo naudoti IMT yra likę bendrovėje. Analizuojant nusidėvėjimo ir naudingumo koeficientų reikšmes matyti, kad 2011 metais jie pagerėjo – nusidėvėjimo koeficientas sumažėjo 57,74 proc., o naudingumo koeficientas padidėjo 29,20 proc. Prisimenant, kad būtent tais metais buvo atliktas IMT perkainojimas galima teigti, kad pasikeitė tik apskaičiuoti rodiklių rezultatai bet realus pagerėjimas buvo žymiai mažesnis – įsigyta IMT už 10,775 mln. Lt, kai tuo tarpu perkainojimas IMT vertę metų pabaigoje padidino net 72,972 mln. Lt. Reikia pabrėžti, kad

perkainojimas 2011 padidino IMT vertę, bet nusidėvėjimui tai įtakos nepadarė. Tačiau jau 2012 metais nusidėvėjimas bus skaičiuojamas nuo perkainuotos IMT vertės, dėl ko nusidėvėjimo sąnaudos žymiai padidės, o tai neigiamai paveiks nagrinėjamą rodiklį bei grynojo pelno augimą.

Apibendrinant atliktą IMT naudojimo efektyvumo vertinimą darytina išvada, kad nagrinėjamu laikotarpiu AB „Rokiškio sūris“ pakankamai efektyviai naudojo turimą IMT. Kadangi šios turto rūšies apimtis (vertė) nebuvo didelė, aukštą IMT naudojimo efektyvumo lygį lėmė intensyvus jo naudojimas. Pirmoje darbo dalyje buvo minėta, kad naudojant šį būdą reikia skirti daug dėmesio IMT atnaujinimui, priešingu atveju teigiami rezultatai bus gaunami tik trumpuoju laikotarpiu. Atlikta IMT techninės būklės analizė leidžia teigti, kad bendrovė skyrė santykinai mažai lėšų IMT atnaujinimui, todėl buvo jau pastebimi šio sprendimo padariniai: IMT sensta, didėja įrengimų nusidėvėjimas, didėja remonto sąnaudos kas parodo, kad įrengimai genda vis dažniau. Dėl šių priežasčių mažėja IMT produktyvumas ir atsiranda prastovos gamybos procese. Todėl ilgesniuojau laikotarpiu IMT panaudojimo efektyvumo lygis pradės mažėti.

Siekiant išlaikyti ir net pagerinti IMT panaudojimo efektyvumą, darbo autoriaus nuomone, AB „Rokiškio sūris“ reikėtų kuo skubiau atnaujinti IMT. Šis sprendimas turėtų padidinti IMT našumą ir produktyvumą, kas teigiamai paveiktų tiek gamybos apimtis tiek IMT išlaikymo išlaidas, dėl ko sumažėtų produkcijos savikaina, o tai teigiamai įtakotų grynojo pelno augimą – didėtų IMT naudojimo efektyvumas.

Nepaisant blogos techninės IMT būklės, nagrinėjamu laikotarpiu pardavimo pajamos vis augo, o tai darė teigiamą įtaką apyvartumo rodikliui. Tačiau grynasis pelnas kito gana netolygiai. Siekiant to išvengti, darbo autorius siūlytų daugiau dėmesio skirti visų sąnaudų kontrolei, tame tarpe ir IMT išlaikymo sąnaudoms. Tam tikslui reikėtų atlikti IMT išlaikymo sąnaudų analizę, kuri turėtų atskleisti „nišas“, kurių užpildymas teigiamai įtakotų grynojo pelno augimą. Darbo autorius, remdamasis finansinėse ataskaitose pateikiama informacija apie sąnaudas, siūlytų tokius efektyvumą didinančius sprendimus:

1. Nagrinėjant IMT struktūrą pasirinktu laikotarpiu buvo pastebėta, kad penktadalį (~20,25 proc.) IMT sudaro transporto priemonės. Jos pagrinde yra naudojamos žaliavų tiekimui, užsakymų priėmimui ir produkcijos paskirstymui klientams. Kadangi pieno surinkimo punktai yra išsidėstę po visą Lietuvos Respublikos teritoriją, o klientai ir už jos ribų, didelę sąnaudų dalį sudaro kuro išlaidos. Siekiant mažinti šią sąnaudų rūšį, darbo autorius rekomenduočiau bendrovei įdiegti tarnybinio transporto navigacinę stebėjimo sistemą, kuri padeda nustatyti transporto priemonės buvimo vietą. Įdiegus šią sistemą, bus galima kontroliuoti, kad tarnybinis transportas būtų naudojamas tik darbo, o ne asmeniniais tikslais, kas turėtų sumažinti kuro sąnaudas. Nepaisant to, būtų labiau organizuotas žaliavų surinkimo ir produkcijos paskirstymo procesas – efektyvesnis IMT naudojimas laiko atžvilgiu.

2. Antrą vietą pagal lyginamąjį svorį IMT sudėtyje sudaro bendrovės nekilnojamas turtas (pastatai). Reikia pabrėžti, kad 2009 – 2011 metais įmonė įsigijo pakankamai mažai nekilnojamojo turto – vos už 889 000 Lt. Tuo tarpu komunalinės išlaidos kiekvienais metais augo, atitinkamai 2009 m. – 23, 418 mln. Lt, 2010 m. – 23,945 mln. Lt, ir 2011 m. – siekė jau 28,318 mln. Lt. Komunalinių išlaidų didėjimą pagrįsde sąlygojo gamybos apimtys didėjimas. Kadangi visų statinių bendras plotas siekia apie 6 ha, darbo autoriaus nuomone, svarbią dalį komunalinių išlaidų straipsnyje sudaro ir šių statinių šildymo sąnaudos. Į šią sąnaudų dalį yra siūloma atsižvelgti dėl to, kadangi didžioji dauguma bendrovės pastatų yra 1980 – 1990 metų statybos ir tik dalis jų 1993 metais buvo renovuota. Kadangi tiek elektros, tiek dujų kainos rinkoje turi tendenciją didėti, tikslinga yra įvertinti, ar šildymo išlaidoms nedaro neigiamos įtakos bloga pastatų techninė būklė (reikėtų įvertinti energetinį naudingumą). Todėl siekiant ilgalaikio pastatų efektyvumo siūloma renovuoti senos statybos pastatus. Taip pat yra siūloma įvertinti, ar visi pastatai yra reikalingi, kadangi 6 ha ploto nekilnojamas turtas reikalauja daug administravimo išlaidų bei už jį reikia mokėti nekilnojamojo turto mokestį. Todėl tikslinga yra įvertinti ar nebūtų finansiškai efektyviau tam tikras patalpas išsinuomoti.
3. Kiekvienais metais didėjant pardavimo pajamoms sparčiai didėjo ir darbo užmokesčio sąnaudos: 2009 m. – 3,765 mln. Lt, 2010 m. – 4,581 mln. Lt, 2011 m. – 5,188 mln. Lt. Bendrovei reikėtų įvertinti, ar nebūtų efektyviau sumažinti darbuotojų skaičių, pakeičiant juos automatizuotais įrengimais, kurie pasižymi didesniu našumu. Tokiu būdu būtų galima ne tik spartinti gamybos procesą, bet ir sumažinti darbo užmokesčio sąnaudų apimtį. Sprendimo priėmimas turi būti pagrįstas mažesniu sąnaudų principu.
4. 2011 metais atliktas perkainojimas turėtų žymiai padidinti 2012 metų IMT nusidėvėjimo sąnaudas, kas įtakos grynajo pelno mažėjimą. Siekiant mažinti perkainojimo pasekmes, bendrovei reikėtų įsigyti įrengimų, kurie prisidėtų prie gamybos apimčių didėjimo, kas leistų padidinti pardavimo pajamas o kartu ir grynąjį pelną. Nors įsigytas IMT mažins jo naudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius trumpuoju laikotarpiu, tačiau tai yra ilgalaikė investicija, todėl ilgesniuoju laikotarpiu turėtų juos paveikti teigiama linkme.

Turint detalesnę sąnaudų straipsnių išsklotinę, galima surasti žymiai daugiau tokių IMT efektyvumo didinančių sprendimų, kurių tarpusavio derinimas leis pasiekti geresnius veiklos rezultatus, o kartu ir aukštesnį IMT panaudojimo lygį. Tačiau atradus tokias nišas neužtenka vieną kartą jas „užpildyti“, reikia sukurti tinkamą veiksmų planą – strategiją, kuri užtikrintų jų planavimą ir koordinavimą ateityje, o tam tikslui turi būti periodiškai atliekama IMT naudojimo efektyvumo analizė.

IŠVADOS

1. IMT dažniausiai sudaro didesnę dalį viso turimo turto, todėl jo svarba, visų pirma, pasireiškia per apimtį – kuo įmonė turi daugiau IMT tuo jos vertė didesnė. Žiūrint iš kitos pusės, IMT yra naudojamas ekonominei naudai gauti, todėl apimtis įgauna nepagrindinį vaidmenį, o į pirmą vietą yra iškeliamas to turto generuojama nauda.
2. Didžiausią IMT naudą generuoja aktyvi šio turto dalis – dalis tiesiogiai dalyvaujanti gamybos (paslaugų teikimo) procese. Norint gauti maksimalią naudą reikia racionaliai – efektyviai išnaudoti (valdyti) IMT.
3. IMT naudojimo efektyvumo sąvoka yra interpretuojama labai įvairiai. Bendriausia prasme galima ją apibūdinti kaip veiksmingą ir rezultatyvų procesą, kurio metu racionaliai išnaudojant IMT yra pasiekiami maksimalūs rezultatai. Nepriklausomai nuo šios sąvokos interpretavimo, efektyvumo vertinimas turi apimti pasiekto rezultato palyginimą su tam rezultatui pasiekti patirtomis sąnaudomis.
4. Efektyviam turto valdymui yra naudojamos 3 pagrindinės IMT valdymo strategijos: 1) ekstensyvi – paremta ilgesne IMT darbo laiko norma, t.y. trumpinamas įrengimo prastovų laikas ir ilginamas pamainos darbo laikas; 2) intensyvi – labiau išnaudojamas IMT pajėgumas, t.y. didinama aktyviojo turto apkrova, o tai leidžia santykinai su mažesniu IMT kiekiu padidinti gamybos apimtį; 3) integralinė – efektyvesnis IMT išnaudojimas tiek laiko, tiek pajėgumo atžvilgiu.
5. Įmonė savo veikloje naudoja tiek nuosavą, tiek išsinuotą IMT. Turto naudojimo alternatyvos pasirinkimą lemia šio turto išlaikymo kaštai – kuo trumpesniau laikotarpiui IMT yra reikalingas tuo labiau jį apsimoka nuomotis. Ilgesniuoju laikotarpiu nuomos kaštai susilygina su IMT įsigijimo verte, todėl tokiu atveju priimtinesnis yra įsigijimo variantas.
6. Įmonės veikloje naudojamas išnuotomas IMT prisideda prie įmonės veiklos rezultatų gerinimo, tačiau balanse jo vertė neatsispindi, todėl skaičiuojant IMT naudojimo efektyvumą apibūdinančius rodiklius jo vertė nėra įtraukiama, dėl ko IMT efektyvumą apibūdinančių rodiklių rezultatai didėja. Tai įrodo hipotezės pagrįstumą, kad apskaičiuoti rodiklių rezultatai ne visada atspindi realų IMT panaudojimo efektyvumo lygį.
7. Sudarytas IMT naudojimo efektyvumo vertinimo modelis apima 3 pagrindinius etapus: 1) IMT naudojimo efektyvumo analizė; 2) gautų rezultatų vertinimas; 3) išvados ir pasiūlymai. Etapai yra sudėlioti logine seka nuo problemos identifikavimo iki pasiūlymo pateikimo. Kiekvienas etapas pasižymi savo specifika, todėl padarius klaidingą sprendimą (veiksma) pirmame etape, sekantys etapai irgi neatskleis realaus turto panaudojimo efektyvumo lygio.
8. Remiantis sudarytu IMT naudojimo efektyvumo vertinimo modeliu IMT naudojimo efektyvumą geriausiai atspindi IMT grynasis pelningumas, kuriuo išskaidymas, pagal Du Pont analizės

- metodiką į grynąjį pardavimų pelningumą ir apyvartumą, leidžia tiksliau įvertinti turto panaudojimo efektyvumą.
9. IMT naudojimo efektyvumo valdymas turi būti vertinamas ne pavienių rodiklių (pelningumo ar apyvartumo) rezultatais, o šių rodiklių rezultatų sinteze papildant ją kokybine informacija.
  10. Atlikus AB „Rokiškio sūris“ 2009 – 2011 metų IMT sudėties analizę nustatyta, kad IMT lyginamasis svoris viso turto apimtyje sudarė mažiau nei 31 proc., kas liudija, kad bendrovė vykdo veiklą turėdama santykinai mažai IMT.
  11. Atlikus AB „Rokiškio sūris“ 2009 – 2011 metų IMT struktūros analizę paaiškėjo, kad didžiausią IMT dalį sudarė aktyvusis turtas (~70 proc.), kurį sudaro mašinos, įrengimai (~50 proc.) ir transporto priemonės (~20 proc.). Tokia turto struktūra rodo, kad bendrovė yra apsirūpinusi tiesiogiai gamyboje dalyvaujančiu turtu, kuris leidžia santykinai nedidele IMT apimtimi užtikrinti didesnes gamybos apimtis.
  12. Pasyvusis turtas (turtas suteikiantis sąlygas gamybai) sudarė apie 30 proc. Jo sudėtyje didžiausią lyginamąjį svorį sudarė pastatai (~29 proc.). Tuo tarpu mažiausią IMT ir pasyviojo turto dalį sudarė nebaigta statyba (~0,41 proc.). Pasyviojo turto dalis, lyginant su aktyviaja kito nesmarkiai, todėl daugiau įrengimų yra paskirstoma turimame pastatų plote, o tai rodo, kad bendrovė efektyviai panaudoja (valdo) pasyvųjį turtą.
  13. Atlikta AB „Rokiškio sūris“ IMT naudojimo efektyvumo analizė parodė, kad ilgalaikio materialiojo turto grynasis pelningumo rodiklis yra ganėtinai aukštas, bet jis pasižymi nepastovumu: 2009 m. – 9,36 proc., 2010 m. – 35,01 proc., o 2011 m. metais nukrito iki 20,91 proc.
  14. IMT grynojo pelningumo rodiklio augimą 2010 metais sąlygojo grynojo pelningumo (0,0466) ir apyvartumo (7,51) rodiklių teigiamos reikšmės. Tam didžiausią įtaką darė grynojo pelno ir pardavimo pajamų augimas bei IMT vertės mažėjimas. Toks veiksmų kitimas rodo, kad bendrovė mažesnės vertės (apimtimi) IMT sugebėjo uždirbti santykinai daugiau pajamų ir pelno, o tai parodo, kad turtas buvo valdomas efektyviai.
  15. 2011 metais IMT grynojo pelningumo rodiklio smukimą lėmė sumažėję pagrindiniai jį įtakojantys rodikliai: grynasis pelningumas sumažėjo iki 20,91 proc., o apyvartumas iki 7,25 karto. Rodiklių kitimą sąlygojo padidėjusios gamybos apimtys, kurios kartu padidino ir sąnaudų dydį. Prie rodiklių mažėjimo prisidėjo ženklus IMT vertės padidėjimas. IMT vertės didėjimui įsigijimas darė ganėtinai menką poveikį, tuo tarpu labiausiai jį įtakėjo atliktas turto perkainojimas.
  16. IMT perkainojimas padidino turto vertę, o tai neigiamai įtakėjo IMT naudojimo efektyvumo rodiklių rezultatus. Tačiau turto apimtis dėl to nepasikeitė. Todėl apskaičiuoti rodiklių rezultatai neparodo realaus turto naudojimo efektyvumo valdymo, o tai dar kartą patvirtino iškeltos hipotezės pagrįstumą.

17. Apskaičiavus IMT efektyvumą apibūdinančius rodiklius be perkainojimo įtakos paaiškėjo, kad bendrovė ir 2011 metais pakankamai efektyviai naudojo turimą IMT, kadangi apyvartumo rodiklis išaugo iki 11,76 karto. Tuo tarpu IMT grynas pelningumas ir pardavimų pelningumas sumažėjo dėl padidėjusių įmonės sąnaudų didėjant gamybos apimtims.
18. IMT naudojimo efektyvumo rodiklių analizė parodė, kad bendrovė nagrinėjamoju laikotarpiu pakankamai efektyviai naudojo IMT, tačiau atlikta IMT techninės būklės analizė atskleidė pagrindines problemas susijusias su IMT valdymu. Apskaičiuoti rodiklių rezultatai parodė, kad bendrovė skiria santykinai mažai lėšų IMT atnaujinimui. Dėl šios priežasties gamybos procese bendrovė naudoja pasenusį, t.y. nudėvėtą turtą, kurio naudingumas kiekvienais metais mažėja. Kadangi turtas yra pasenęs auga jo išlaikymo išlaidos – remonto sąnaudos, o tai neigiamai veikia grynojo pelno augimą.

LITERATŪRA

1. **12-asis verslo apskaitos standartas „Ilgalaikis materialusis turtas“** (Standartas su vėlesniais pakeitimais, priimtais iki 2011 m. gruodžio 23 d. (įsigalioja 2012 m. sausio 1 d.)). <http://www.aat.lt/index.php?id=14> [Žiūrėta 2011 12 30]
2. **2-asis verslo apskaitos standartas „Balansas“** (Standartas su vėlesniais pakeitimais, priimtais iki 2010 m. gruodžio 1 d.). <http://www.aat.lt/index.php?id=14> [Žiūrėta 2011 12 30]
3. **Alinaitwe H., et al.** Organizational effectiveness of Ugandan building firms as viewed by craftsman // Journal of civil engineering and management, – 2009, No. 15(3) 281-288. – ISSN 1822 – 3605. – URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3846/1392-3730.2009.15.281-288#preview>
4. **Babbage Ch.**, On the Economy of Machinery and Manufactures, 1832 <http://www.wissensnavigator.com/documents/CharlesBabbage.pdf> [žiūrėta 2013 01 26]
5. **Bagdonas A., Jucevicienė P.** Bendrojo lavinimo mokyklos efektyvumo sampratos problema epistemologiniu ir vertinamuoju aspektai // Socialiniai mokslai – 2000, Nr. 4 (25), p. 95 – 100. – ISSN 1392-0758
6. **Bartaška R. B. ir kt.** Finansinės apskaitos teorija ir praktika – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009 – 378 p. – ISBN 978-9955-33-393-7
7. **Bielinska L.** Wybrane kierunki analizy efektywności zarządzania środkami trwałymi w przedsiębiorstwie, Zeszyty Teoretyczne SKwP. – Zarząd Główny SKwP, 2008. – 35-47 p. – ISBN 1641-4381
8. **Bernstein, L. A.** Financial statement analysis: Theory, application, and interpretation. Homewood, IL: Irwin. Droms, 1993
9. **Berry A., Jarvis R.** Accounting in a Business Context: Amazon.ca: A. Berry, 1994
10. **Block S. B., Hirt G. A.** Foundations of financial management. 6th edition. Boston: Homewood, Irwin, 1992
11. **Bukevičius J. ir kt.** Apskaita vadybininkams. Vadovėlis – Vilnius: Technika, 2009. – 317 p. – ISBN 978-9955-28-330-0
12. **Bukevičius J., Žaptorius J.** Apskaitos pagrindai – Vilnius: Technika, 2008. – 203 p. – ISBN 978-9955-28-252-5
13. **Burkšaitienė D.** Finansinė turto apskaita ir finansinės atskaitomybės rengimas – Vilnius: Technika, 2008. – 147 p. – ISBN 978-9955-28-281-5
14. **Finansinių ataskaitų formos. Balanso forma.** <http://www.aat.lt/index.php?id=193> [Žiūrėta 2011 12 30]

15. **Galinienė B., Mašalaitytė L.** Verslo vertinimo kokybei turintys įtakos finansinės analizės aspektai. // *Ekonomika* – Vilnius, 2007, Nr. 77, p. 7-24 – ISSN 1392-1258
16. **Girdžijauskas S.** Finansinė analizė. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005. – 357 p. – ISBN9986-19-825-9
17. **Ivanauskienė A.** Buhalterinės apskaitos pagrindai: vadovėlis aukštosioms mokykloms – Vilnius: TEV, 2008 –. 119 p. – ISBN 978-9955-6-809-18.
18. **Įmonių finansinė analizė. Rodiklių skaičiavimo metodika.**
http://www.nasdaqomxbaltic.com/files/vilnius/leidiniai/Rodikliu_skaiciavimo_metodika-final.pdf [žiūrėta 2011-12-10]
19. **Janasz W. et al.** Gospodarka środkami trwałymi w przedsiębiorstwie –Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1988 – 311 p. – ISBN 83-208-0651-8
20. **Jefimovas B.** Apskaitos pagrindai – Kaunas: Technologija, 2008 – 611 p. – ISBN 978-9955-25-429-4
21. **Juozaitienė L.** Įmonės finansai: analizė ir valdymas. Vadovėlis – Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2007. – 397 p. – ISBN 978-9986-38-792-3
22. **Kalčinskas G.** Buhalterinės apskaitos pagrindai. Septintoji laida – Vilnius: UAB „Pačiolis“, 2010. – 862 p. – ISBN 978-9955-04-216-7
23. **Kaplan R. S., Norton D. P.** The Balanced scorecard: translating strategy into action. Massachusetts: Harvard business school press Boston, 1996. – 336 p. – ISBN 978-0875846514
24. **Kazlauskas V., Liubickienė L.** Apskaita vadybininkui – Vilnius: Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla, 2010. – 180 p. – ISBN 978-9955-869-13-9
25. **Kowalczewski W.** Zarządzanie środkami trwałymi w przedsiębiorstwie – Warszawa: Wydaw. Akademickie Dialog, 2000. – 240 p. – ISBN 8388238469
26. **Krikščiūnienė D.** Modeliavimo įvadas <http://www.slideshare.net/vidmantaspauza/eko-tema2> [Žiūrėta 2013 01 24]
27. **Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas.**
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=401151 [Žiūrėta 2011 12 30]
28. **Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymas.**
http://www.istatymas.lt/istatymai/pelno_mokescio_istatymas.htm [Žiūrėta 2011 12 29]
29. **Lukaševičius K. ir kt.,** Verslo ekonomika: vadovėlis.- Kaunas: Technologija, 2005 –175 p. – ISBN 9955-09-888-0
30. **Mackevičius J.** Finansinių ataskaitų auditas ir analizė. Procedūros, metodikos ir vertinimas – Vilnius: TEV, 2009. – 381 p. – ISBN 978-9955-879-49-7
31. **Mackevičius J. ir kt.** Finansinė analizė. Mokomoji knyga – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. – 148 p. – ISBN 978-9955-19-241-1

32. **Mackevičius J.** Įmonių veiklos analizė. Informacijos rinkimas, sisteminimas ir vertinimas – Vilnius: TEV, 2007. – 503p. – ISBN 978-9955-680-73-4
33. **Mackevičius J.** Ilgalaikio materialiojo turto kompleksinės analizės metodika // Verslas: teorija ir praktika. – Vilnius: 2008, 237-244. – ISSN 1648-0627
34. **Pass C. et al.** Ekonomikos terminų žodynas. – Vilnius: Baltijos biznis, 1997. – 583 p. – ISBN 9986-604-01-X
35. **Puškorius S.** Veiklos auditas: Monografija. Lietuvos teisės universitetas, 2004. – 351 p.. ISBN 9955-563-66-4
36. **Rae J., et al.** Gulps in Mankinds Career of Prosperity // Econ Journal Watch. – 2008, vol. 5, No 1 p. 66-77. – URL <http://econjwatch.org/issues/volume-5-issue-1-january-2008>
37. **Rimkuvienė D., ir kt.** ES šalių žemės ūkio efektyvumo įvertinimas // LŽŪU Mokslo darbai. – Kaunas, 2010, Nr. 87(40) – ISSN 1648-116X
38. **AB Rokiškio sūris konsoliduotos ir patronuojančios bendrovės finansinės ataskaitos, konsoliduotas metinis pranešimas ir nepriklausomo auditoriaus išvada 2011 m. gruodžio 31 d.** http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/rsu/2011_ar_lt_ltl_con_ias.pdf [Žiūrėta 2013 02 19]
39. **AB Rokiškio sūris konsoliduotos ir patronuojančios bendrovės finansinės ataskaitos, konsoliduotas metinis pranešimas ir nepriklausomo auditoriaus išvada 2010 m. gruodžio 31 d.** http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/rsu/2010_ar_lt_ltl_con_ias.pdf [Žiūrėta 2013 02 19]
40. **AB Rokiškio sūris konsoliduotos ir patronuojančios bendrovės finansinės ataskaitos, konsoliduotas metinis pranešimas ir nepriklausomo auditoriaus išvada 2009 m. gruodžio 31 d.** http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/rsu/2009_ar_lt_ltl_con_ias.pdf [Žiūrėta 2013 02 19]
41. **AB Rokiškio sūris konsoliduotos ir patronuojančios bendrovės finansinės ataskaitos, konsoliduotas metinis pranešimas ir nepriklausomo auditoriaus išvada 2008 m. gruodžio 31 d.** http://www.nasdaqomxbaltic.com/upload/reports/rsu/2008_ar_lt_ltl_con_ias.pdf [Žiūrėta 2013 02 19]
42. „Rokiškio sūrio“ grupės laikraštis [http://www.rokiskio.com/rs-
lt.php?AB_%84Roki%F0kio_s%FBris%93:Aktualijos](http://www.rokiskio.com/rs-
lt.php?AB_%84Roki%F0kio_s%FBris%93:Aktualijos) [Žiūrėta 2013 02 20]
43. **Rutkauskas V. A. ir kt.** Verslo finansų principai ir praktika. – Vilnius: Technika, 2009. – 328 p. – ISBN 978-9955-28-405-5
44. **Žvinklys J., Vabalas E.,** Našumo rodikliu vertinimas - 2008. Mokesčių žinios. Nr. 17 (580), p. 14 – 15.

45. **Баканов М.И., Мельник М.В., Шеремет А.Д.** Теория экономического анализа. – Москва: Финансы и статистика, 2005. – 536 р. – ISBN 5-279-02718-9
46. **Бабаев Ю. А.** Теория бухгалтерского учета. – М.: Проспект, 2010. – 240 р. – ISBN 5392016189
47. **Савицкая Г.В.** Анализ хозяйственной деятельности предприятия. – Новое знание, 2002. – 688 р – ISBN 985-6516-04-8
48. **Чурюмов О. О.** Эффективность использования основных средств. – М.: Лаборатория книги, 2010 65 р – ISBN 978-5-905835-25-4
49. **Горфинкел В.Я., Швандар В.А.** Экономика предприятия. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 671 р – ISBN 978-5-238-01201-8
50. **Митюкова Э. С.** Диссертация: Современное состояние и повышение эффективности использования основных средств целлюлозно-бумажных предприятий Кировской области Киров 2004. – 253 р.
51. **Смирнова А. В.** Диссертация: Повышение эффективности функционирования сельскохозяйственных предприятий на основании оптимизации использования основных факторов производства (на материалах Курганской области) Челябинск 2008. – 213 р.
52. **Фролова Т.А.** Экономика предприятия: конспект лекций. Таганрог: ТТИ ЮФУ, 2009
53. **Немцев В. Н.** Экономический анализ эффективности промышленного предприятия. Магнитогорск: МГТУ, 2004. – 205 р – ISBN 5-89514-288-5
54. **Сергеев И.В., Веретенникова И.И.** Экономика организаций (предприятий). М.: Проспект, 2005. – 560 р – ISBN 5-482-00033-8

Rakovski V. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo valdymas / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. Gintaras Černius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013. – 87 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe yra nagrinėjamas ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo valdymas, bei pateikiami pasiūlymai į ką reikėtų atsižvelgti bei ką daryti siekiant efektyvesnio šio turto valdymo. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu yra nagrinėjama ilgalaikio materialiojo turto samprata ir jo svarba įmonės kontekste, apibrėžiamas jo naudojimo efektyvumas, efektyvumo apraiškos bei ilgalaikio materialiojo turto valdymo strategijos ir naudojimo alternatyvos. Antroje dalyje yra pateikiama metodika, kurios pagalba galima vertinti ilgalaikio materialiojo turto valdymo efektyvumą, šio turto panaudojimo silpnąsias ir stipriąsias puses. Trečioje darbo dalyje yra pritaikoma antrame skyriuje sudaryta metodika ir AB „Rokiškio sūris“ pavyzdžiu vertinamas ilgalaikio materialiojo turto naudojimas, šios turto rūšies techninė būklė bei pateikiami pasiūlymai kaip pagerinti bendrovės turto valdymo efektyvumą.

Pagrindiniai žodžiai: ilgalaikis materialus turtas, turto naudojimo efektyvumas, turto valdymas.

Rakovski V. Efficiency Management of Tangible Fixed Assets Usage / Master Thesis in Financial Management. Supervisor prof. Gintaras Černius. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 87 p.

ANNOTACION

Master Thesis examines the efficiency management of tangible fixed assets usage and gives suggestions what to consider and what to do to make management of these assets more effective. The first part deals with theoretical aspects of tangible fixed assets concept and its importance in the context of the company, defines its efficiency and indications of efficiency as well as fixed tangible assets management strategies and the alternative use. The second part of paper presents the methodology, which helps to assess the efficiency of fixed tangible asset management, strengths and weaknesses of the use of these assets. In the third part of the paper there is a methodology from the second section adjusted and on the example of AB “Rokiškio sūris” operating of fixed tangible assets and its technical condition was evaluated as well as suggestions for improving the efficiency of asset management in the company were given.

Key words: tangible fixed assets, assets operating efficiency, asset management

Rakovski V. Ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo valdymas / Finansų valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. Gintaras Černius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2013. – 87 p.

SANTRAUKA

Finansų valdymo magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, kadangi kiekvienos įmonės sėkmę lemia daugelis veiksnių, tačiau vienas pagrindinių – efektyvus turimų išteklių naudojimas. Prie svarbiausių išteklių yra priskiriamas ilgalaikis materialus turtas, kurį savo veikloje naudoja daugelis įmonių, kadangi tai yra viena iš esminių sąlygų veiklai vykdyti. Prasidėjus ekonomikos sunkmečiui daug įmonių susidūrė su finansiniais sunkumais, kurie lėmė investicijų sumažėjimą veiklai plėtoti. Todėl ilgalaikio materialiojo turto racionalesnis naudojimas įgavo dar didesnę svarbą, kadangi jo dėka galima pasiekti geresnius veiklos rezultatus nedidinant turto apimties ir neinvestuojant papildomų lėšų į gamybos procesą.

Tinkamai pasirinkta ilgalaikio materialiojo turto apimtis, gera techninė būklė, efektyvus šio turto naudojimas ir valdymas teigiamai įtakoja įmonės veiklos rezultatus. Todėl rinkoje stipresnė ir konkurencingesnė bus ta įmonė, kuri sugebės efektyviau išnaudoti visus ilgalaikio materialiojo turto resursus. Tačiau pasirinktos temos problema yra tame, kad ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumui valdyti literatūros šaltiniuose yra skiriama nepakankamai dėmesio, o tai nesuteikia tinkamų teorinių ir metodinių žinių ilgalaikio materialiojo turto valdytojams optimaliai jį išnaudoti. Todėl šio darbo tikslas yra sudaryti ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo vertinimo – valdymo metodiką ir jos pagalba įvertinti AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo valdymą.

Tiksliui siekti darbe yra išskirti trys uždaviniai: 1) Išnagrinėti ilgalaikio materialiojo turto ir jo naudojimo efektyvumo valdymo teorinius ir metodinius aspektus; 2) Sukurti ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumo vertinimo – valdymo modelį, kuriuo pagalba bus galima įvertinti, ar įmonė efektyviai valdo ilgalaikį materialųjį turtą; 3) Remiantis sukurta metodika įvertinti AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto valdymo efektyvumą ir numatyti jo tobulinimo galimybes. Kiekvieno uždavinio sprendimui yra skirta po vieną darbo skyrių, kuriuos sudaro atskiri poskyriai ir skyreliai.

Magistro baigiamajame darbe yra atliekama Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros, straipsnių, vadovėlių ir periodinių leidinių analizė, naudojami apibendrinimo, palyginimo, santykinų rodiklių skaičiavimo metodai.

Apibendrinant magistro baigiamajame darbe gautus rezultatus galima teigti, kad ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą bendriausia prasme galima apibūdinti kaip veiksmingą ir

rezultatyvų procesą, kurio metu racionaliai išnaudojant ilgalaikį materialųjį turtą yra pasiekiami maksimalūs rezultatai. Tačiau nepriklausomai nuo šios sąvokos interpretavimo, efektyvumo vertinimas turi apimti gauto rezultato palyginimą su tam rezultatui pasiekti patirtomis sąnaudomis. Tuo tarpu sudaryta ilgalaikio materialiojo turto vertinimo metodika atskleidė, kad turto naudojimo efektyvumą geriausiai apibūdina pelningumo ir apyvartumo rodiklių rezultatai, kurių sintezė, papildant ją kokybine informacija, leidžia tiksliau įvertinti ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą.

Darbe iškelta hipotezė: „Neigiami (teigiami) ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą apibūdinantys rodikliai nebūtinai yra susiję su neefektyviu (efektyviu) turto panaudojimu“ iš esmės patvirtino, kadangi manipuluojant turto verte, ilgalaikio materialiojo turto naudojimo efektyvumą apibūdinantys rodikliai neparodo realaus turto panaudojimo lygio. Hipotezę patvirtina sekančios darbo išvados: nuomojant turtą, kurio vertė balanse neatsispindi, rodiklių rezultatai rodo didesnę nuosavo ilgalaikio materialiojo turto panaudojimo efektyvumą, tuo tarpu atlikus turto perkainojimą rodiklių rezultatai sumažėjo nors realaus poveikio naudojimo efektyvumui tai nepadarė.

Rakovski V. Efficiency Management of Tangible Fixed Assets Usage / Master Thesis in Financial Management. Supervisor prof. Gintaras Černius. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2013. – 87 p.

SUMMARY

Financial Management Master Thesis topic is relevant, since each company's success depends on many factors, but one of the fundamental - efficient use of available resources. The most important resource is classified as non-current tangible assets that are used by most of the companies, since it is one of the essential conditions for business activity. During the current economic downturn many companies faced financial difficulties, which led to decrease in investment activity. Therefore, rational operating of tangible fixed assets acquired even greater importance, since it makes it possible to achieve better performance without increasing the volume of assets and without the extra funds needed in the production process.

Properly chosen volume of tangible fixed assets, good technical condition, the effective use and management of these assets positively influences the performance of the company. Thus, the company that is able to make the use of all tangible fixed assets resources more efficient will be stronger and more competitive in the market. However, the problem of the chosen topic is that tangible fixed assets efficiency management is not adequately dealt in literature sources, which do not provide appropriate theoretical and methodological knowledge for tangible fixed assets managers to optimally exploit it. Therefore, the objective of this paper is to model a long-term tangible assets efficiency evaluation - management methodology and to estimate management of tangible fixed assets operating efficiency in AB “Rokiškio sūris” using this methodology.

In order to achieve this objective, there are three tasks raised in this paper: 1) Examine the theoretical and methodological aspects of the fixed tangible assets and of their management efficiency, 2) Create a fixed tangible assets efficiency evaluation - management model which will help to assess whether the company effectively manages the fixed tangible assets 3) On the basis of the developed methodology estimate management of tangible fixed assets operating efficiency in AB “Rokiškio sūris” and design the opportunities for improvement. For each task one Master Thesis unit is assigned consisting of separate sections and subsections.

Master thesis contains the analysis of Lithuanian and foreign scientific literature, articles, books and periodicals. There are several methods used in the paper: summary, comparison and estimation of the relative rates.

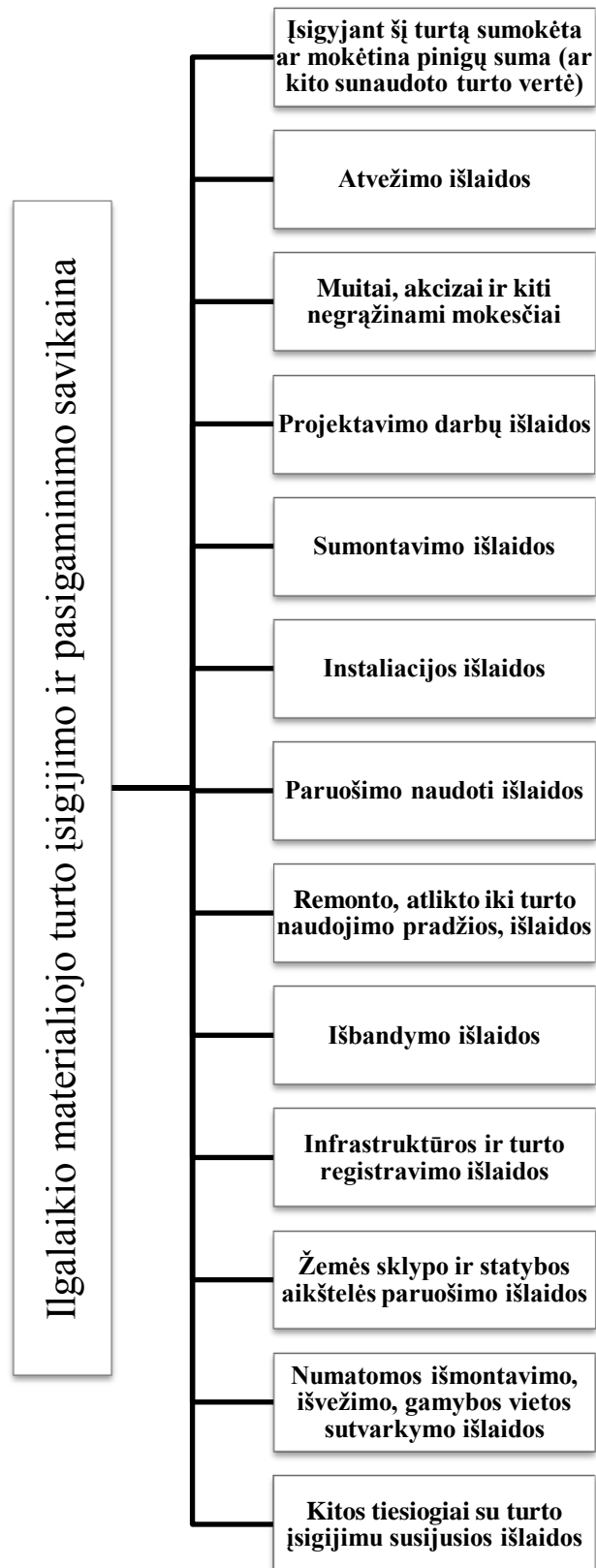
To sum up, the Master Thesis results suggest that fixed tangible asset efficiency in its most general sense can be described as an effective and efficient process by which the rational use of fixed tangible assets provide the maximum of results. However, regardless of the interpretation of this concept, performance assessment must include a comparison of the results with costs incurred in order to achieve that result. The created methodology tangible fixed assets evaluation revealed that the asset performance efficiency is best described by the profitability and turnover rates results, the synthesis of which, with addition of qualitative information allows more accurate assessment of tangible fixed assets efficiency.

The hypothesis of this paper: “Negative (positive) indicators describing tangible fixed assets efficiency are not necessarily related to inefficient (efficient) use of assets” was essentially verified, as with manipulating the value of the assets, tangible fixed assets efficiency indicators of the does not reflect the real assets operating rate. Hypothesis is supported by the next conclusions: by renting property, whose value is not reflected in the balance sheet, the indicators show a greater efficiency of own tangible fixed assets, while after revaluation the assets the results indicators decreased with no real impact on efficiency.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Ilgalaikio materialiojo turto įsigijimo ir pasigaminimo savikainą sudarantys elementai

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis 12-uju Verslo apskaitos standartu „Ilgalaikis materialusis turtas“

Ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimo arba amortizacijos normatyvai (metais)

Ilgalaikio turto grupė	Metodas	Normatyvas metais
MATERIALUSIS TURTAS		
Veiklai naudojami nauji pastatai bei pastatų, įtrauktų į Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą, rekonstravimas, jei pastatai pastatyti arba rekonstravimas atliktas nuo 2002 m. sausio 1 d.	tiesinis arba dvigubo balanso	8
Gyvenamieji namai	tiesinis	20
Kiti aukščiau neišvardyti pastatai	tiesinis	15
Mašinos ir įrengimai	tiesinis arba dvigubo balanso	5
Įrenginiai (statiniai, gręžiniai ir kt.)	tiesinis	8
Elektros perdavimo ir ryšių įtaisai (išskyrus kompiuterinius tinklus)	tiesinis	8
Geležinkelio riedmenys (šilumvežiai, vagonai, cisternos), laivai	tiesinis	8
Vamzdynai, lėktuvai, ginklai	tiesinis	15
Baldai, išskyrus naudojamus viešbučių veiklai	tiesinis	6
Inventorius, baldai, naudojami viešbučių veiklai	tiesinis arba dvigubo balanso	6
Kompiuterinė technika ir ryšių priemonės (kompiuteriai, jų tinklai ir įranga)	tiesinis arba dvigubo balanso	3
Lengvieji automobiliai:		
1) naudojami trumpalaikės automobilių nuomos veiklai, vairavimo mokymo paslaugoms ar transporto paslaugoms teikti – ne senesni kaip 5 metų	tiesinis arba dvigubo balanso	4
2) kiti lengvieji automobiliai – ne senesni kaip 5 metų	tiesinis	6
3) kiti lengvieji automobiliai	tiesinis	10
Krovininiai automobiliai, priekabos ir puspriekabės, autobusai – ne senesni kaip 5 metų	tiesinis arba dvigubo balanso	4
Kiti krovininiai automobiliai, priekabos ir puspriekabės, autobusai	tiesinis	10
Kitas aukščiau neišvardytas materialusis turtas	tiesinis	4

Šaltinis: Pelno mokesčio įstatymas 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675

Ilgalaikio materialiojo turto nusidėvėjimo skaičiavimo metodai

Metodas	Formulė
<i>Tiesiogiai proporcingas metodas</i>	$N = \frac{V_1 - V_2}{T};$ <p>Čia: <i>N</i> – metinė nusidėvėjimo suma; <i>V₁</i> – MT įsigijimo vertė; <i>V₂</i> – IMT likvidacinė vertė; <i>T</i> – naudingo tarnavimo laikotarpis metais.</p>
<i>Produkcijos metodas</i>	$N = \frac{(V_1 - V_2) \times P}{P(\max)};$ <p>Čia: <i>N</i> – nusidėvėjimo suma tenkanti pagamintai produkcijai; <i>V₁</i> – IMT įsigijimo savikaina; <i>V₂</i> – IMT likvidacinė vertė; <i>P</i> – per ataskaitinį laikotarpį pagamintos produkcijos kiekis; <i>P</i> (max) – maksimalus IMT objektu pagamintos produkcijos kiekis.</p>
<i>Metų skaičiaus metodas</i>	$N = \frac{V^1 - V^2 \times T - i + 1 \times 2}{T \times T + 1};$ <p>Čia: <i>N</i> – Metinė nusidėvėjimo suma; <i>V₁</i> – IMT įsigijimo savikaina; <i>V₂</i> – IMT likvidacinė vertė; <i>T</i> – naudingo tarnavimo laikas metais; <i>I</i> – metai, kuriems skaičiuojamas nusidėvėjimas, čia <i>i</i> mažiau arba lygu <i>T</i>.</p>
<i>Dvigubai mažėjančios vertės metodas</i>	$N = L \times n; n = \frac{100\%}{T} \times 2;$ <p>Čia: <i>N</i> – metinė nusidėvėjimo suma; <i>L</i> – IMT turto likutinė vertė; <i>n</i> – nusidėvėjimo procentas; <i>T</i> – naudingo tarnavimo laikas metais.</p>

Šaltinis: Sudaryta pagal Bartaška ir kt., 2009

**AB „ROKIŠKIO SŪRIS“
KONSOLIDUOTOS IR PATRONUOJANČIOS BENDROVĖS
FINANSINĖS ATASKAITOS 2010 M. GRUODŽIO 31 D.**

(Visos sumos lentelėse yra tūkst. Lt, jei nenurodyta kitaip)

Balansas

Grupė		Pastabos	Bendrovė	
2010	2009		2010	2009
TURTAS				
Ilgalaikis turtas				
88 476	108 577	15	62 529	79 586
492	390	16	564	400
546	186	17	27 487	28 304
1 297	374	18	1 297	374
6 886	-	31	6 886	-
13 059	17 605	19	11 567	17 605
3 229	-	21	3 229	-
113 985	127 132		113 559	126 269
Trumpalaikis turtas				
62 586	30 222	20	55 558	24 478
35 332	19 377	19	30 519	17 626
90 081	67 332	21	90 206	55 866
1 152	2 472		645	889
19 524	101 187	22	17 902	100 797
208 675	220 590		194 831	199 656
322 660	347 722		308 390	325 925
Turto iš viso				
AKCININKŲ NUOSAVYBĖ				
Priskirtina Bendrovės savininkams				
38 445	38 445	23	38 445	38 445
41 473	41 473		41 473	41 473
29 188	14 188	25	29 188	14 188
(11 478)	-	24	(11 478)	-
7 433	7 074	25	7 433	7 074
89 123	83 741		77 748	72 073
194 184	184 921		182 809	173 253
450	514			
194 634	185 435		182 809	173 253
Mažumos dalis				
AKCININKŲ NUOSAVYBĖS IŠ VISO				
[SIPAREIGOJIMAI]				
Ilgalaikiai įsipareigojimai				
103	137	26	-	-
396	385	18	-	-
4 989	7 296	27	3 031	5 241
5 488	7 818		3 031	5 241
Trumpalaikiai įsipareigojimai				
4 995	965		4 992	323
58 973	99 463	26	58 973	99 462
2 806	2 983	27	2 299	2 548
54 940	50 234	28	55 462	44 274
824	824	29	824	824
122 538	154 469		122 550	147 431
128 026	162 287		125 581	152 672
Įsipareigojimų iš viso				
322 660	347 722		308 390	325 925
Nuosavybės ir įsipareigojimų iš viso				

Šaltinis: AB „Rokiškio sūris“ finansinės ataskaitos

**AB „ROKIŠKIO SŪRIS“
KONSOLIDUOTOS IR PATRONUOJANČIOS BENDROVĖS
FINANSINĖS ATASKAITOS 2011 M. GRUODŽIO 31 D.**

(Visos sumos lentelėse yra tūkst. Lt, jei nenurodyta kitaip)

Balansas

Grupė		Pastabos	Bendrovė		
Gruodžio 31 d.			Gruodžio 31 d.		
2011	2010		2011	2010	
TURTAS					
Ilgalaikis turtas					
169 310	88 476	Ilgalaikis materialusis turtas	15	127 645	62 529
1 330	492	Nematerialusis turtas	16	424	564
551	546	Investicijos į dukterines	17	28 341	27 487
1 094	1 297	Atidėtojo pelno mokesčio turtas	18	1 094	1 297
6 690	6 886	Pardavimui skirtas finansinis turtas	31	6 690	6 886
8 968	13 059	Suteiktos paskolos	19	10 683	11 567
-	3 229	Kitos gautinos sumos	21	-	3 229
187 943	113 985			174 877	113 559
Trumpalaikis turtas					
94 968	62 586	Atsargos	20	87 341	55 559
53 490	35 332	Suteiktos paskolos	19	50 436	30 519
98 965	90 081	Prekybos ir kitos gautinos sumos	21	90 466	90 206
1 915	1 152	Iš anksto sumokėtas pelno mokestis		1 348	645
10 576	19 524	Pinigai ir pinigų ekvivalentai	22	8 294	17 902
259 914	208 675			237 885	194 831
447 857	322 660	Turto iš viso		412 762	308 390
AKCININKŲ NUOSAVYBĖ					
Priskirtina Bendrovės savininkams					
35 868	38 445	Akcinis kapitalas	23	35 868	38 445
41 473	41 473	Akcijų priedai		41 473	41 473
20 287	29 188	Rezervas nuosavoms akcijoms įsigyti	25	20 287	29 188
(3 868)	(11 478)	Nuosavos akcijos	24	(3 868)	(11 478)
82 598	7 433	Kiti rezervai	25	69 459	7 433
113 004	89 123	Nepaskirstytas pelnas		94 045	77 748
289 362	194 184			257 264	182 809
-	450	Mažumos dalis			
289 362	194 634	Akcininkų nuosavybės iš viso		257 264	182 809
ĮSIPAREIGOJIMAI					
Ilgalaikiai įsipareigojimai					
-	103	Finansinės skolos	26		
13 425	396	Atidėtas pelno mokesčio įsipareigojimas	18	10 946	-
4 683	4 989	Ateinančio laikotarpio pajamos	27	2 030	3 031
18 108	5 488			12 976	3 031
Trumpalaikiai įsipareigojimai					
6 030	4 995	Pelno mokesčio įsipareigojimas		5 592	4 992
71 707	58 973	Finansinės skolos	26	71 707	58 973
3 258	2 806	Ateinančio laikotarpio pajamos	27	2 632	2 299
58 568	54 940	Prekybos ir kitos mokėtinos sumos	28	61 767	55 462
824	824	Atidėjiniai	29	824	824
140 387	122 538			142 522	122 550
158 495	128 026	Įsipareigojimų iš viso		155 498	125 581
447 857	322 660	Nuosavybės ir įsipareigojimų iš viso		412 762	308 390

11–47 puslapiuose pateiktos pastabos yra neatskiriama šių finansinių ataskaitų dalis.

Šaltinis: AB „Rokiškio sūris“ finansinės ataskaitos

AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio turto ir ilgalaikio materialiojo turto santykis su visu turtu 2009 – 2011 m.

	Metai					
	2009		2010		2011	
	Tūkst. Lt	Proc.	Tūkst. Lt	Proc.	Tūkst. Lt	Proc.
Turtas iš viso	325 925,00	100,00%	308 390,00	100,00%	412 762,00	100,00%
Ilgalaikis turtas	126 269,00	38,74%	113 559,00	36,82%	174 877,00	42,37%
Ilgalaikis materialus turtas	79 586,00	24,42%	62 529,00	20,28%	127 645,00	30,92%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

AB „Rokiškio sūris“ ilgalaikio materialiojo turto aktyviosios ir pasyvosios dalies kitimas 2009 – 2011 m.

Ilgalaikio materialiojo turto grupės	<i>Metai</i>					
	2009		2010		2011	
	Tūkst. Lt	Proc.	Tūkst. Lt	Proc.	Tūkst. Lt	Proc.
Mašinos ir įrengimai	40324	50,67%	29392	47,01%	66958	52,46%
Transporto priemonės ir kitas turtas	16017	20,13%	11288	18,05%	28807	22,57%
<i>Aktyvioji IMT dalis</i>	<i>56341</i>	<i>70,79%</i>	<i>40680</i>	<i>65,06%</i>	<i>95765</i>	<i>75,02%</i>
Nebaigta statyba	347	0,44%	267	0,43%	492	0,39%
Pastatai	22898	28,77%	21582	34,52%	31388	24,59%
<i>Pasyvioji IMT dalis</i>	<i>23245</i>	<i>29,21%</i>	<i>21849</i>	<i>34,94%</i>	<i>31880</i>	<i>24,98%</i>
VISO IMT:	79586	100,00%	62529	100,00%	127645	100,00%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ finansines ataskaitas

Ilgalaikis materialusis turtas

Bendrovė

	Pastatai	Mašinos ir įrengimai	Transporto priemonės ir kitas turtas	Nebaigta statyba	Iš viso
2008 m. sausio 1 d.					
Įsigijimo savikaina	32 612	116 315	67 200	2	216 130
Sukauptas nusidėvėjimas	(9 781)	(71 456)	(47 943)	-	(129 180)
Likutinė vertė	22 832	44 859	19 257	2	86 950
2008 m. gruodžio 31 d. pasibaigę metai					
Likutinė vertė laikotarpio pradžioje	22 832	44 859	19 257	2	86 950
Įsigijimai	1 154	18 255	9 596	5 574	34 579
Perleidimai	(216)	(8)	(91)	-	(315)
Nurašymai	-	(29)	(52)	-	(81)
Perkelta iš nebaigtos statybos	1 498	3 438	550	(5 486)	-
Nusidėvėjimas	(1 242)	(13 655)	(7 389)	-	(22 286)
Likutinė vertė laikotarpio pabaigoje	24 026	52 860	21 871	90	98 847
2008 m. gruodžio 31 d.					
Įsigijimo savikaina	34 978	137 389	73 476	90	245 933
Sukauptas nusidėvėjimas	(10 952)	(84 529)	(51 605)	-	(147 086)
Likutinė vertė	24 026	52 860	21 871	90	98 847
2009 m. gruodžio 31 d. pasibaigę metai					
Likutinė vertė laikotarpio pradžioje	24 026	52 860	21 871	90	98 847
Įsigijimai	208	2 131	1 222	902	4 463
Perleidimai	(221)	(119)	(209)	-	(549)
Nurašymai	-	(4)	(67)	-	(71)
Perkelta iš nebaigtos statybos	158	212	275	(645)	-
Nusidėvėjimas	(1 273)	(14 756)	(7 075)	-	(23 104)
Likutinė vertė laikotarpio pabaigoje	22 898	40 324	16 017	347	79 586
2009 m. gruodžio 31 d.					
Įsigijimo savikaina	35 006	138 083	72 359	347	245 795
Sukauptas nusidėvėjimas	(12 108)	(97 759)	(56 342)	-	(166 209)
Likutinė vertė	22 898	40 324	16 017	347	79 586

Šaltinis: AB „Rokiškio sūris“ finansinės ataskaitos

Ilgalaikis materialusis turtas

Bendrovė

	Pastatai	Mašinos ir įrengimai	Transporto priemonės ir kitas turtas	Nebaigta statyba	Iš viso
2010 m. sausio 01 d.					
Įsigijimo savikaina	35 006	138 083	72 359	347	245 795
Sukauptas nusidėvėjimas	(12 108)	(97 759)	(56 342)	-	(166 209)
Likutinė vertė	22 898	40 324	16 017	347	79 586
2010 m. gruodžio 31 d. pasibaigę metai					
Likutinė vertė laikotarpio pradžioje	22 898	40 324	16 017	347	79 586
Įsigijimai	9	2 124	1 931	200	4 264
Perleidimai	(114)	(82)	(93)	-	(289)
Nurašymai	-	(20)	(10)	-	(30)
Perkelta iš nebaigtos statybos	-	280	-	(280)	-
Nusidėvėjimas	(1 211)	(13 234)	(6 557)	-	(21 002)
Likutinė vertė laikotarpio pabaigoje	21 582	29 392	11 288	267	62 529
2010 m. gruodžio 31 d.					
Įsigijimo savikaina	34 861	139 310	72 636	267	247 074
Sukauptas nusidėvėjimas	(13 279)	(109 918)	(61 348)	-	(184 545)
Likutinė vertė	21 582	29 392	11 288	267	62 529
2011 m. gruodžio 31 d. pasibaigę metai					
Likutinė vertė laikotarpio pradžioje	21 582	29 392	11 288	267	62 529
Įsigijimai	672	5 417	3 827	859	10 775
Perkainojimas	10 521	43 422	19 029	-	72 972
Perleidimai	(132)	(1)	(345)	-	(478)
Nurašymai	-	(20)	(16)	-	(36)
Perkelta iš nebaigtos statybos	-	634	-	(634)	-
Nusidėvėjimas	(1 255)	(11 886)	(4 976)	-	(18 117)
Likutinė vertė laikotarpio pabaigoje	31 388	66 958	28 807	492	127 645
2011 m. gruodžio 31 d.					
Įsigijimo savikaina	45 839	185 704	91 930	492	323 965
Sukauptas nusidėvėjimas	(14 451)	(118 746)	(63 123)	-	(196 320)
Likutinė vertė	31 388	66 958	28 807	492	127 645

Šaltinis: AB „Rokiškio sūris“ finansinės ataskaitos

AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Pieno žvaigždės“ ilgalaikio materialiojo turto grynas pelningumas

		2009	2010	2011
AB "Rokiškio sūris"	Grynasis pelnas, tūkst. Lt	8 350,00	24 878,00	19 884,00
	Vidutinė IMT vertė, tūkst. Lt	89 216,50	71 057,50	95 087,00
AB "Pieno žvaigždės"	Grynasis pelnas	14 565,00	18 570,00	25 685,00
	Vidutinė IMT vertė	421 904,50	424 802,00	433 551,50
IMT grynas pelningumas	AB "Rokiškio sūris"	9,36%	35,01%	20,91%
	AB "Pieno žvaigždės"	3,45%	4,37%	5,92%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Pieno žvaigždės“ finansines ataskaitas

Bendrujų pajamų ataskaita

Grupė			Bendrovė	
Gruodžio 31 d. pasibaigę metai			Gruodžio 31 d. pasibaigę metai	
2010	2009		2010	2009
553 760	560 395	Pardavimai	533 555	495 688
(475 670)	(483 418)	Pardavimų savikaina	(472 573)	(445 211)
78 090	76 977	Bendrasis pelnas	60 982	50 477
(31 173)	(30 602)	Pardavimo ir rinkodaros sąnaudos	(18 230)	(17 734)
(22 503)	(27 475)	Bendrosios ir administracinės sąnaudos	(17 354)	(20 576)
12 208	9 340	Kitos veiklos pajamos	11 555	9 175
(6 908)	(5 875)	Kitos veiklos sąnaudos	(6 962)	(5 991)
(51)	(7)	Kiti veiklos (nuostoliai)/pelnas	(20)	(7)
29 663	22 358	Veiklos (nuostolis) / pelnas	29 971	15 344
(1 017)	(2 264)	Finansinės veiklos sąnaudos	(1 017)	(2 261)
28 646	20 094	(Nuostolis) / pelnas prieš apmokestinimą	28 954	13 083
(4 085)	(5 105)	Pelno mokestis	(4 076)	(4 733)
24 561	14 989	Grynasis (nuostolis) / pelnas	24 878	8 350
-	-	Kitos bendrosios pajamos	-	-
24 561	14 989	Bendrosios pajamos už metus	24 878	8 350
Priskirtinos:				
24 625	14 748	Bendrovės savininkams		
(64)	241	Mažumos daliai		
24 561	14 989			
0,65	0,38	Vienai akcijai tenkantis paprastasis ir sumažintas (nuostolis) / pelnas (Lt už vieną akciją)	0,66	0,21

Šaltinis: AB „Rokiškio sūris“ finansinės ataskaitos

**AB „ROKIŠKIO SŪRIS“
KONSOLIDUOTOS IR PATRONUOJANČIOS BENDROVĖS
FINANSINĖS ATASKAITOS 2011 M. GRUODŽIO 31 D.**

(Visos sumos lentelėse yra tūkst. Lt, jei nenurodyta kitaip)

Pelno/(nuostolių) ataskaita

Grupė			Pastabos	Bendrovė	
2011 m.	2010 m.			2011 m.	2010 m.
588 025	553 760	Pardavimai	5	589 336	533 555
(590 354)	(475 670)	Pardavimų savikaina		(612 707)	(472 573)
97 671	78 090	Bendrasis pelnas		76 629	60 982
(34 794)	(31 173)	Pardavimo ir rinkodaros sąnaudos	6	(25 377)	(18 230)
(32 913)	(22 503)	Bendrosios ir administracinės sąnaudos	7	(28 675)	(17 354)
23 036	12 208	Kitos veiklos pajamos	8	21 957	11 555
(18 001)	(6 906)	Kitos veiklos sąnaudos	9	(18 007)	(6 962)
142	(51)	Kiti veiklos (nuostoliai)/pelnas	10	130	(20)
35 141	29 663	Veiklos pelnas		26 657	29 971
(1 904)	(1 017)	Finansinės veiklos sąnaudos	12	(1 509)	(1 017)
33 237	28 646	Pelnas prieš apmokestinimą		25 148	28 954
(5 584)	(4 085)	Pelno mokestis	13	(5 264)	(4 076)
27 653	24 561	Grynasis pelnas		19 884	24 878
		Grynasis pelnas už metus priskirtinas:			
27 569	24 625	Bendrovės savininkams			
84	(64)	Nekontroliuojančiai daliai			
27 653	24 561				
		Vienai akcijai tenkantis paprastas ir sumažintas pelnas (Lt už vieną akciją)	14		
0,78	0,65			0,56	0,66

11–47 puslapiuose pateiktos pastabos yra neatskiriama šių finansinių ataskaitų dalis.

5–47 puslapiuose pateiktas finansines ataskaitas patvirtino Valdyba ir 2012 m. balandžio 5 d. Valdybos vardu ją pasirašė Direktorius ir Finansų direktorius.

Antanas Trumpa
Direktorius

Antanas Kavaliauskas
Finansų direktorius

Ilgalaikio materialiojo turto grynojo pelningumo kitimas 2009 – 2011 m.

Rodiklis	Bendrovė	Metai		
		2009	2010	2011
<i>Pardavimo pajamos, tūkst. Lt</i>	<i>AB "Pieno žvaigždės"</i>	622 467,00	620 255,00	700 924,00
	<i>AB "Rokiškio sūris"</i>	495 688,00	533 555,00	689 336,00
<i>Grynasis pelnas, tūkst. Lt</i>	<i>AB "Pieno žvaigždės"</i>	18 570,00	14 565,00	25 685,00
	<i>AB "Rokiškio sūris"</i>	8 350,00	24 878,00	19 884,00
<i>IMT grynasis pardavimų pelningumas</i>	<i>AB "Pieno žvaigždės"</i>	0,0298	0,0235	0,0366
	<i>AB "Rokiškio sūris"</i>	0,0168	0,0466	0,0288

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Pieno žvaigždės“ finansines ataskaitas

Ilgalaikio materialiojo turto apyvartumo kitimas 2009 – 2011 m.

Rodiklis	Bendrovė	Metai		
		2009	2010	2011
<i>Pardavimo pajamos</i>	<i>AB "Pieno žvaigždės"</i>	622 467,00	620 255,00	700 924,00
	<i>AB "Rokiškio sūris"</i>	495 688,00	533 555,00	689 336,00
<i>Vidutinė IMT vertė</i>	<i>AB "Pieno žvaigždės"</i>	421 904,50	424 802,00	433 551,50
	<i>AB "Rokiškio sūris"</i>	89 216,50	71 057,50	95 087,00
<i>IMT apyvartumas</i>	<i>AB "Pieno žvaigždės"</i>	1,48	1,46	1,62
	<i>AB "Rokiškio sūris"</i>	5,56	7,51	7,25

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal AB „Rokiškio sūris“ ir AB „Pieno žvaigždės“ finansines ataskaitas